ЗМІСТ

Проповідничого додатку до „Ниви“ за р. 1937.

Стор.

о. Йосиф Проць:

XXVI Наука: Чому Св. Дух тепер не творить чудес (докінчення) . . . 1— 7
XXVII Наука: На неділю про всіх святих . . 7—12
XXVIII Наука: Про працьовитість . . . . . 12—15
XXIX Наука: Все треба робити з любови до Бога . . . . . 15—19
XXX Наука: Чому Боже слово не приносить плід у наших серцях . . . . 19—23
XXXI Наука: Про духовий, безтілесний світ 23—26
XXXII Наука: Про християнську любов ближніх 26—30
XXXIII Наука: Про взаїмну пошану і любов між суспільними верствами . . . 31—32

о. Омелян Радзикевич:

Життя Преч. Діви *(Науки на травень I—XXII)* 33—58

о. Йосиф Проць:

XXXIII Наука: Про взаїмну пошану і любов між суспільними верствами (докінчення) . . . . . 59—
XXXIV Наука: Про добродійства, що їх подає нам Боже слово . . . . . 60—64
XXXV Наука: Про Божий закон взагалі і про закон у нашій совісти . . . . 65—68
XXXVI Наука: При роботі можна молитись по християнськи . . . . . 68—70
XXXVII Наука: Про святкування неділі . . . 70—74
XXXVIII Наука: Про перше блаженство . . . 74—77
XXXIX Наука: Про аскитизм . . . . . 78—80
XL Наука: Про значіння церкви, як Божого дому . . . . . 81—87
XLI Наука: Про значіння жертв на будову церков . . . . . 88—92
XLII Наука: Про любов до св. церкви і про значіння її посвячення . . . 92—96

Стор.

XLIII Наука: Про красу божих домів . . . . 97— 99
XLIV Наука: Про устрій іконостасів . . . . 100—102
XLV Наука: Про малий вхід . . . . . 102—105
XLVI Наука: Про великий вхід . . . . . 105—108
XLVII Наука: Про молитву серцем і розумом 108—112
XLVIII Наука: Проти розкоші в одязі . . . . 113—117
XLIX Наука: Перед жнивами . . . . . 117—120
L Наука: Про надавання людям імени святих . . . . . 120—123
LI Наука: Про християнський обовязок опікуватися сиротами . . . . . 123—128
LII Наука: При освяченню захисту для сиріт і немічних старців . . . . . 146—149
LIII Наука: Про участь вірних у ділах церкви 140—153
LIV Наука: В день празника вязничної церкви 154—158
LV Наука: Церква турбується навіть дуже простими й незначними потребами християнина . . . . . 158—163

о. Йосиф Осташевський:

I Наука: Блажені милостиві, бо такі будуть помилувані . . . . . 164—176

о. Йосиф Процъ

XXVI НАУКА

Чому Св. Дух тепер не творить чудес

(Докінчення)

Хай буде так — скаже дехто — нам не треба сумувати на тим, що чуда перестали діятися, але й радіти з сього було би нерозумно. Чиж можна рівняти наш нещасний час з тим блаженним часом, коли Христова Церква, украшена даром чудес видимо показувала всьому світови, що вона вибрана невіста небесного жениха?

Не тільки можна рівняти, але саме з огляду на чудесні знаки треба з деякого боку віддати першенство нашому часови перед давним. Тоді мав статися один з великих моральних переворотів, мала завестися між людьми нова віра. А скрізь, як щось чудесне і дивне має статися, або як вводиться новий образ життя, Бог звичайно творить чудесні знаки, подаючи отак залоги своєї сили тим, що мають прийняти Його закон. От як хотів сотворити чоловіка, то перше сотворив увесь світ, а аж потім дав чоловікови закон. Коли мав дати закон Ноеви, знову показав великі чудеса і обновив ними все сотворіння. При Авраамі робив також богато чудес. Як Юдеям мав дати закон, найперше виявив перед ними великі чуда, а опісля дав закон. Так і в часи Ісуса Христа і апостолів Господь Бог, бажаючи дати людям високу науку життя, бажаючи дати їм ніколи не чуваний закон, робив чуда, щоб ними потвердити ту наку і той закон. Це все було тим більше потрібне, каже св. Золотоустий — що тодішні люди, привиклі до ідолів, віддані змисловости, студені серцем, тільки про світові справи думаючі, навіть не догадувались духовних дарувань. Вони навіть не знали, що є якась безтілесна, тільки вірою уявна, благодать. Задля сього були чудесні знаки, щоб через брак тих знаків люди не оставали в невірстві.

Загалом в часах апостолів клалася основа віри. Як бо добрий садівник піклується молодою деревиною, що її насадить, і тому огороджує її зі всіх боків, обкладає кілинням і тином, щоб її не вирвав вітер, ані худоба не обїла; колиж ця деревина виросте і набере сили, то відоймає підпори, знаючи, що це сильній деревині не пошкодить. Таксамо було і з вірою. Як вона ще була слаба, як тільки на-

ЛБ АН УРСР
5067

саджувалась в людські серця, тоді Господь її зі всіх боків обережно укріпляв і захищав. Як же пустила коріння, набрала сили і високо пустила галузки, відняв Христос підпору і оборону. Через це то зразу давано дарування і недостойним; вірі бо потреба було помочі. Нині ж і достойні не одержують сих дарувань через силу віри, яка не потребує вже оборони.

От це правдиві причини того богатства чудесних знаків, що ми їх з подивом бачимо у первісній Церкві: потреба приготовити людей до прийняття нової релігії і нового способу життя; потреба переконати змислових людей, що їм справді подані надприродні блага. Таким способом потреба і деякий недостаток були причиною чуд і знаків, а ні богатство, ні якась досконалість, ні заслуги.

Щож? Чи нам по тім, що я сказав, плакати над тим, що тепер нема в Христовій Церкві таких потреб, а тому й нема знаків? Це значило би те саме, як колиб дорослий, що досяг повноти умових і моральних сил, став жалувати над тим, що стратив деякі приємности і окрасу дитинячого віку; такесаме, як коли би хтось із громадян став нарікати на свою долю через те, що прийшлось йому жити в той час, як його вітчина набула сили і слави, а не на її початку і підчас оснування. Навпаки, розумно подумавши, ми повинні дякувати Богови, що він не зробив нас свідками великих перемін у судьбі Церкви, коли то потрібні бувають чуда і знаки. Ми повинні дякувати Богови за це тому, що люди живучі в часах тих перемін, хоч бачуть і чують богато незвичайних річей, але по якомусь нещасному рішенню долі рідко коли і мало покористовуються привілеями свого часу. От, чи богато з сучасників Ноя і Авраама навернулося на дорогу правди під впливом чудесних знаків, що їх тоді бачили? Нікого не знаємо. Чи богато з Жидів, що бачили Мойсеєві чуда, остало вірними Богови і увійшли в обіцяну землю? Тільки двоє людей: Ісус Навин і Халев. Сам Мойсей, що зробив стільки чудес, умер, не дійшовши до обіцяної землі. Чи богато із сучасників Ісуса Христа скористало з того, що мали щастя чути науку Ісуса і бачити власними очима Його чуда? Дуже небогато. Хтож знає, браття, що булоб з нами, колиб ми жили в ті часи чуд і знаків, що видаються нам такими завидними? Хто поручить, що ми остались би в малім числі приятелів Ісуса, що стояли на Голгофті під Його хрестом, а не піддались би загальному згіршенню і не перейшлиб на бік Його ворогів і розпинателів? Ми нині знаємо докладно, хто є Ісус; ми знаємо, що Він наш Спаситель, Бог, Суддя; ми знаємо більше, ніж знав тоді неодин з Його сучасників, а мимо того всього зраджуємо нашого Господа, знову розпинаємо Його нашими гріхами. Щож булоб, якби ми жили в часах Спасителя? Ми — зі всею правдопо-

дібністю сказати можна — належали би тоді до числа найзавзятіших ворогів Його, може бути до числа тих самих людей, що зрадили, осудили, розпяли Його! Значить, ми повинні дякувати Богови, що жиємо не в часах чудів, коли то бувають найбільші спокуси; ми повинні дякувати Богови, що не бачимо знаків, які правдоподібно не повернули би нас до віри, а тільки зробити більшими виновниками.

Але я бажав би — скаже дехто з вас — бути не між видцями чудів, не між людьми ненаверненими і злими, а між вірними, що посідали чудесні дарування. А се, гадаєте, не було би получене з небезпекою? Ми бачили, що до богатьох з тих, що робили чуда, Спаситель не признається і пішле їх на муки. Тепер скажу, що декотрі, якщо не всі сі нещасні, піткнулися на шляху до спасення якраз об чуда і незвичайні дари, що (розуміється не самі собою, а з вини людей) їх окрашували. Доказом сеї сумної правди є сама первісна Церква, якій ми так завидуємо. Коринтяни, як ми бачили, посідали богато чудесних дарувань, а що вийшло з того? Ті, що посідали більші чудесні дарування — скажу словами Золотоустого — виносилися понад тих, що мали менші; сіж знову жалілися і завидували тим, що мали більші дарування. Зависть же, як буває звичайно, викликувала душевні недуги, незгоди, суперечки — і безладдя так, що, колиб ап. Павло, як досвідчений і запопадний лікар, не поспішив був з поміччю нездужаючій Церкві і не подав їй ліку покори і любови, то неодному коринтському чудотворцеви прийшлосьби почути те, страшне слово: „я ніколи не знав вас". Теж могло бути і з нами, якби ми посідали дар творення чудес. „Бо коли ми без чудесних дарувань, а тільки задля посідання інших вищостей, як слова премудрости, або доказів побожности, гонорується, хвалимося та розєднюємося, то колиб ми ще до того мали чудесні дарування, де тоді не булоб розєднаная? (Наука на Мат. 32). Значить, обмірковуючи річ із сього боку, треба нам дякувати Богови, що ми визволені від спокуси мати такі небезпечні дари, що нам не суджено носити в собі святого, та ревнивого і страшного вогню, якого полумінь могла би обернутись на нас самих.

Та за се одно належить дякувати Богови, що освободив нас від спокуси — уживати на зле чудес? А зрештою, чи не маємо ми богато таких привілеїв, таких дарувань, яких зовсім не було в перші часи христіянства?

Перший такий привілей є те, що жиємо в часі мира, що бачимо торжество христіянської віри і її побіду над ворогами. Нам тільки зі слуху відоме вогненне хрещення, що ним хрестилися ученики Христові; а початкуюча Церква зазнала на собі всеї лютости сього хрещення. Славні обітниці за видержання у вірі були перед ними заслонені бу-

дучністю, а злидні і смерть за Христове імя було перед очима. Кождому віруючому приходилося бути предметом позорища, йти з своєї вітчини на заслання в чужий край, терпіти великі лютости, бути всіми ненавидженим, носити назву ворога своїх і чужих. От яке було тоді становище віри і віруючих. Ні одна голова, що на ній зявився горіючий язик, не вратувалась від меча гонителів. Тимчасом не першим християнам, а нам судилось — бачити торжество Церкви, навернення богатьох народів, переміну жорстоких обичаїв, поширення побожности, завершення чудес. (Наука на 1 Кор.6). Нам судилось тішитися тим миром, що його купили потоками крови мученики; нам судилося тішитися потом і слізми подвижників, зітханнями цілої Соборної Церкви. Ми не трудилися, а однак тішимося всіми овочами трудів, „бо Бог предвидів для нас щось ліпше" (Євр. 11. 40).

Справді ліпше! Продовж 19-ти століть скільки то нових світил засвітив Св. Дух на церковнім небозводі, а всі вони служать нам провідниками до вічної вітчини! Скільки подано нам нових прикладів саможертви, любови і всіх других високих чеснот! Скільки лишено нам духовних досвідів успішної боротьби з видимими і невидимими ворогами! Можна сказати, що тісна колись дорога до Небесного Царства поширилась для нас через велике число тих, що йшли нею; тернина, що була на дорозі до Небесного Царства, притупилася о стопи численних Божих подвижників; чашу спокус і жури випили вони — здається — вже всю, а нам остається тільки доторкнутись до неї устами для нашого освячення.

Вкінці нам дано великий привілей віри без чудів. Вірити Божим обітницям, не бачучи їх, надіятися їх сповнення — не домагаючись доказів, се становить велике достоїнство людського духа, а заразом таке блаженство, якого не мали самі апостоли. „Блаженні, що не бачили, а увірили" — сказав Спаситель Томі (Йоан. 20, 29). Чи хочеш знати, в чім є се блаженство? „В тім, — каже св. Золотоустий,— що віруючий без чудес вірує Богови без застанови, вірує одному Його слову і таким способом показує найчистіший послух. В тім є се блаженство, що через чуда ми самі стаємо довжниками Богови, а через добре життя і діла робимо Бога нашим довжником". (Наука на Мат. 24) „Справді— міркує тойже учитель в другім місці — коли прийде Христос і всі ангели з Ним, коли покажеться Бог і все сотворене Ним, чи не увірить тоді і поганин? Очевидно, що увірить, поклониться і назве Бога. Але скажи мені, чи зачислиться у віру поганинови те величання і пізнання? Ніяк! А чому? Очевидно тому, що се не є віра: се походить не з волі, а се овоч дійсности і величі видимих річей. Скількиж бо більше очевидний буде чудесний знак, стільки менша буде наго-

рода віри! „Подібно — каже вкінці св. Золотоустий — якби і нині були чуда, булоб те саме, т. є. наша віра втратилаби більшу частину своєї вартости. Але чи таким міркуванням ми не понижуємо чудес і знаків? Чи не зменшуємо достоїнсва первісної Церкви, що посідала сі дари?

Ні трохи. Дар творення чудес сам по собі все однаково важний тому, що походить безпосередно від Бога і дається для великих цілей. Але відносно до людей сей дар особливо важний тільки в тім випадку, коли набувається власними трудами, коли є для людей нагородою за їх віру, терпіння і любов, або краще сказати, коли є природним наслідком відновлення в них Божого образу і зєдинення з Богом. Відносно до людей дар творення чудес є важний тоді, коли є ділом тої віри Божої, котрій все підлегле і котрій все можливе (Мар. 9. 23). В сім випадку дар чудодіяння дуже важливий, бо він становить одно із святістю: Зазначую однак, що і в сім випадку він важливий тому, що святість припускає його в людині, а не тому, що від святости походить. Бо буває, що людина сама по собі не доспіла до дару чудодіяння, навіть не зачинаюча доспівати, відразу одержує його з неба для якихсь особливих цілей. Тоді зовнішні чуда, роблені такою людиною, тому що вони є в нас не наслідком внутрішнього чуда, відновленням в її душі Божої подоби, не додають йому моральної звершености, а навпаки можуть, як ми бачили, через його необережність обернутися навіть на шкоду. Таким саме способом подавався дар чудодіяння більшій частині християн і в апостольській Церкві, подавався задля особливих обставин і потреб, без особливої заслуги з боку приймаючих зараз по хрещенні. Тільки в небогатьох чистих, величних, божих душах, як Павла, Петра, і других апостолів, були чуда — так сказатиб — стількиж плодом їх власної віри і духових совершенств, скільки Божим даром. Та такі нечисленні душі, і в інших часах, як посвідчає історія, стояли понад законами видимої природи; вони, коли хотіли і коли було треба, творили дуда. Тільки сі душі є менше склонні шукати дару чудочіяння і показувати його другим.

Своєю думкою про чуда і знакн не зневажаємо ми і первісної Церкви. Її внутрішна краса і богоподібність залежали не від чудесних знаків, а від великих чеснот, що прикрашували деяких її членів; чудаж, як поперед сказано, що були наслідком потреби і нагадували собою духове дитинство, не тільки не збільшували собою внутрішньої досконалости первісної Церкви, але, так сказатиб, доповнювали її недостачі, прикривали її слабі сторони. Се був якийсь часовий останок Старого Завіту, що даний був людям змисловим і неосвіченим, а через те саме майже увесь складався із чудес.

Томуто — скаже дехто — Христова Церква з продовженням часу набрала більше сили і стала вище. А шож, любі! Хиба виноград, що його насадив Отець Небесний, даремно пив воду життя, даремно Його обрізувано і доглядано впродовж девятьнадцятьох віків? Хиба таїнственне Христове тіло не росло за сей час, не доходило до зросту Христа, а оставало все молодим? Ми все твердимо, що людський рід розвивається у своїх силах, що розум доспіває, науки і штуки удосконалюються, людські громади ростуть і зміцнюються, все іде ступнево до ліпшого: Невжеж одно товариство Ісуса Христа не виявляє дальших успіхів? Лиш Церква мала би лишатися позаду всіх установ? Ні, се не може бути! Не може бути, щоб Боже діло не доспівало, як спіють людські діла. Які ми слабі і недосконалі, то і повинні тямити про свою неміч та не поширяти її на всю Церкву, щоб так оправдати себе. Найдуться чисті душі, котрі оправдають собою Провидіння, докажуть своїм життям, що християнська Церква щораз більше наближується до тої краси, в якій вона, як невіста, повинна прийти на весілля небесного жениха. Але і сі душі становлять власне Божу Церкву, те мале стадо, що йому обіцяно царство; їх то і мав на думці св. Золотоустий, коли казав, що чуда устали тому, що люди стали більше духові. Їх то треба мати на думці і нам, припускаючи, що нині ще менше, ніж в часи Золотоустого, потреби видимих знаків. Принайменше не вільно розглядати стану цілої Церкви по наших немочах і хибах. Ми з нашими немочами, недостачами, хибами представляємо тільки тінь, котра чим темніша і довша буває, тим вищу будівлю уявляє.

Можна би сказати ще богато на пояснення важної правди, що ми її розсліджуємо, та пора вже скінчити і зібрати в одно те, про що говорено окремо і з ріжних боків — про предмет сеї науки. Шож виходить із всього, що я сказав вам? Те саме, що ви чули з уст Золотоустого. Ми не тільки не повинні сумувати над пережиттям чудесних появ, але можна і радіти сим, як доказом, що Церква визволилась від богатьох давніх лих і потреб, як ознакою, що правдиво віруючі, а разом з ними і все людство досягло більшої досконалости; врешті можна радіти над тим, як умовою богатьох наших перевищень і основою нових духових заслуг.

Тож дякуймо небесному Отцеви, що він, розливаючи дари своєї ласки людському родови і, достосовуючи їх до ріжних станів і потреб його віків, не забув при тім поділі і про нас, яким доля казала жити в пізніші часи. Дякуймо, що Він не ласкавий був нам дати те, чого нам не треба і що було би для нас тягаром, доволіж дорував всього, що необхідне до спасення, а надто богато

таких дібр, яких не було у всіх попередніх століттях. Вдячність же наша повинна обявлятися головно в тім, щоб ми покористовувались духовими перевишками, нам даними, а праведністю життя, чистотою бажань, високістю думок доказуймо, що належимо до досконалшої Церкви, жиємо в ліпших часах. Хто так поступатиме, той сам на собі пізнає, що благодатні дари можуть впродовж часу змінятися, а Св. Дух був завсіди і є і буде. Амінь.

XXVII НАУКА

на неділю про всіх святих

Яким шляхом йти нам, щоб стати святими

„Сказав Господь своїм ученикам: Кождого, хто визнасть мене перед людьми, визнаю його і я перед моїм Вітцем, що на небесах" (Мат. 10, 32).

Свята Церква кождого дня впродовж цілого року згадує і прославляє одного або кількох святих. Але за увесь сей час згадується тільки мала частина святих; про більшість з них Церква не згадує, бо не знаємо навіть їх імен. Ми знаємо, що вже в Старім Завіті було богато праведників, які жили й умерли в вірі, а з приходом Спасителя одержали спасення. По вознесенню Господа пішло до неба богато таких святих, що жили в світі, а були людям, як святі, незнані. В перших трьох століттях дуже богато християн потерпіло і умерло за Христа; їх імена ніде не записані. От тому то Церква постановила одну неділю в честь всіх святих. В ту неділю каже Церква вшановувати память і тих угодників Божих, що їх імена не заховались в памяти живих людей. Нинішне євангеліє прочитане на славу тих святих, показує нам шлях, що ним вони йшли тут на землі і осягли небесну славу. Тим самим шляхом повинні й ми йти, коли бажаємо стати учасниками небесного царства разом зі всіми святими.

„Хто визнасть мене перед людьми, визнаю його і я перед моїм Вітцем, що на небесах".

Визнавати Ісуса перед людьми значить явно перед всіми і в кождім разі, як сього треба буде для Божої слави, признавати себе Його учеником, непохитно заховувати Його науку, виконувати всі реліґійні обовязки, не боячись людських поговорів і переслідувань, а відважно визнавати імя Христове перед Його ворогами, сього вимагає Божа слава. Так визнавали Господа святі, що їх нині ми вшановуємо. Вони вірили в Ісуса, незмінно заховували Його науку, кріпко йшли приміром святости Його життя, поборюючи всі згір-

шення і всі труднощі християнської побожности. Заховуючи Божі заповіди, вони не боялися ані насмішки, ані докорів, ані погроз, ані вигнання, ані мук. Через те й Господь прославив їх перед своїм Вітцем на небі; за земські журби, труди й болі відплатив небесними радощами, оселив їх у щасливій домівці свого Вітця, де нема більше ні трудів, ні смутку, ні болю, а тільки вічний мир, вічний спокій, вічна радість і невимовне блаженство. Сю нагороду обіцюють Господні слова: „визнаю його і я перед моїм Вітцем, що на небесах". Ісус мовби так говорить: Хто тут перед людьми визнаватиме мене своїм Господом і житиме так, як Я навчаю, того і Я визнаю на небі перед своїм Вітцем моїм учеником і прославлю його вічною славою в домівці Вітця.

Бачите, як повинні ми прославляти Господа, визнаючи Його святе імя; як постійно треба заховувати Його заповіди, як важно визнавати Його імя устами й словами. Най ніхто з вас не каже: я заховую євангельську науку в душі, я величаю Ісуса в своїм серці; навіщо я маю показувати се й перед другими? Ні, ти повинен показувати себе Христовим учеником і перед другими. Сього домагається від нас і від тебе Христос Спаситель, домагається сього тому, що ми повинні прославляти Бога всею своєю істотою, душею й тілом, внутрішньо і явно, одинцем і перед другими. „Бо серцем вірується для справедливости, вчить ап. Павло, а устами визнається для спасення" (Рим. 10, 10). Коли ми говоримо, що віруємо в Ісуса, а ділами не показуємо своєї віри, і показуємось перед другими якби невіруючими, тоді наша віра мертва т. є безплідна. Така віра не спасає. Послухайте тепер, що каже дальше Господь: „А хто відречеться Мене перед людьми, відречуся його і я перед моїм Вітцем, що на небесах" (Мат. 10, 33).

Відрікається Ісуса перед людими той, хто, слухаючи євангельської науки, не заховує Христових заповідей, або хто, називаючи себе християнином, показує себе перед людьми мовби невіруючим у Христа, говорить, чинить і живе так, якби він не знав ні Христа, ні Його науки. Відрікається Христа і той, що попадає в зневіру і залишує свої християнські обовязки, як тільки стрінеться із презирством, образою або гоненням за береження Христових заповідей. Щож буде з тим, що відрікається Христа?

Горе йому! Ісус каже: „відречуся його і Я перед Моїм Вітцем, що на небесах". Господь не вважатиме його своїм учеником перед небесним Вітцем; не зробить його достойним своєї ласки; позбавить його участи в небесних радощах, що їх нам заслужив Ісус. Він скаже таким: Ідіть від мене, не знаю вас!

В дальшій своїй науці каже Спаситель: „Хто любить батька або матір більше, ніж мене, не є мене достойний;

а хто любить сина або доньку більше, ніж мене, не є мене достойний" (Мат. 10, 37).

Христові слова показують, як ми повинні любити Його. Ми повинні любити Його більше, ніж що інше, всім серцем і всею душею, як се наказує заповідь: „Любитимеш Господа Бога твого всім серцем твоїм і всею душею твоєю, і всею думкою твоєю" (Мат. 22. 37). Ісус Христос, наш Бог, односущний Отцю і св. Духови — через те й каже Він: „хто любить батька або матір більше, ніж мене, не є мене достойний". Хто не любить мене більше, ніж все інше в світі, той не є моїм учеником. Господь не каже: хто любить батька або матір, не є мене достойний. Ісус каже: хто любить батька або матір більше, ніж мене, той не є мене достойний. Господь не тільки не заборонює, але й наказує любити й кождого ближнього; однак притім домагається від нас, щоб ми любили Його самого, як Бога, любовю більшою над усе, щоб любили всею силою нашого єства, всіми силами. Сього домагається сама справедливість, бо Він є нашим Сотворителем, батьком, нашим Богом і Спасителем. Сього вимагає наше правдиве добро; бо людина тільки тоді правдиво щаслива і вдоволена, коли любить Бога всім серцем і цілим своїм єством. Як у теперішнім життю, так і в будучім, вічнім, — жерелом правдивого щастя і вдоволення людей є тісна злука з Христом Спасителем через сильну і непохитну любов до Нього.

„І хто не візьме свого хреста і не піде за мною, не є мене достойний".

Під хрестом треба розуміти самовідречення, т. є відречення своєї грішної волі і поборювання своїх грішних пристрастей, як сього вчить ап. Павло словами: „Котрі Христові є, розпяли своє тіло з пристрастями і похотями" (Гал. 5, 24). „Аж далекий від того, щоб хвалитися, каже той же ап. Павло, хиба хрестом Господа нашого Ісуса Христа, через котрий для мене світ розпятий, а я для світа" (Гал. 6, 14). Тому під хрестом розуміти належить всякі клопоти, болі, гонення, муки і саму смерть, і се все треба конче витерпіти, щоб сповнити науку Христову. Господь домагається від своїх учеників, щоб любили Його більше, як людину і більше, ніж все у світі, відповідно до сеї любови старалися всіми силами виконувати Його заповіди, ухилялись від всякого гріха і твердо опирались всяким згіршенням і спокусам. А для сього конечно є, щоб ми готові були задля Ісуса добровільно терпіти всякі жури, болі, муки, а навіть смерть, якби сього треба було конче, щоб так виявити вірність Господеви. Сього домагається хрестна дорога Спасителя: „Христос терпів за нас, лишаючи нам примір, щоби ми йшли за Його слідами" (1 Петр. 2, 21). Сею дорогою йшли всі Божі угодники. Ми повинні йти за їх слідами, як вони йшли за сліда-

ми Спасителя Ісуса. До сього кличе нас ап. Павло словами: „Наслідуйте мене, як і я Христа“ (1 Кор. 11, 1).

За те наслідування обіцює євангеліє велику нагороду. Про сю нагороду питав раз ап. Петро Ісуса: „Се ми покинули все і пішли за Тобою: отже що нам буде?“ (Мат. 79, 27).

Петрові слова: „се ми покинули все“ можуть видаватися нам дивними, бо вибрані ученики Христові були бідні люди, прості рибалки.

Який був у них маєток? Чи могли вони покинути богато, коли небогато мали? Покинувшиж мало, як могли вони питати: отже що буде нам? Та Петро говорив, як думав і як відчував, а Господь відповів йому, як знавець людського серця, що глядить не тільки на зовнішні діла, але і на внутрішній настрій людини. „Се ми покинули все“ — сказав Петро і справедливо сказав; бо апостоли, покликані Господом, покинули все, що мали, до чого природно склонювалося їх серце, чим вони дорожили. Богатому любе його велике богатство, а убогий — буває — ще більше дорожить своїм малим майном, що його в поті чола собі придбав. Притім Христові ученики покинули родину, ближніх і знайомих, до яких прилягаємо природно серцем тим більше, чим довше разом з ними живемо. Як колись Бог наказав Авраамови йти в незнану країну і Аврам пішов, послушний Божому приказови і надію покладаючи на Нього одного, так і ученики Христові пішли за Господом, послушні Його покликови, хоч не знали, що буде з ними, або що буде їм. Через те природний був запит Петра: „отже щож буде нам?“

І Господь ласкаво відповів йому: „Істино кажу вам, ви, котрі пішли за мною, в відродженні світа, коли сяде Син чоловічий на престолі своєї Слави, сядете і ви на дванадяти престолах судити дванацять поколінь Ізраїлевих“ (Мат. 19, 28).

„Ви, котрі пішли за мною“. Інакше можна се сказати так: „Ви, котрі пішли за мною в нове буття або в нове життя“. Се нове життя зачинається на землі через благодатне відродження людини в купелі святого хрещення, а осягне повне звершення і славу по воскресенні мертвих, коли святі душі злучаться з прославленими тілами і праведники — по словах Христових — засяють як сонце в царстві свого Вітця (Мат. 13, 43). „Коли сяде Син Чоловічий на престолі своєї слави“, т. зн. коли явиться Ісус у славі судити живих і мертвих, окружений хорами святих ангелів. „Сядете і ви на дванацяти престолах судити дванацять поколінь Ізраїлевих“. Так змальовує Ісус велику нагороду, що її обіцює апостолам за те, що вони покинули все і пішли за Господом. Нагорода змальована згідно з їх тодішнім розумінням. Христові ученики уявляли собі Христове царство

так, як і сучасні юдеї, як земське, політичне царство. Спаситель підносить їх розуміння до вищого царства, до досконалішої слави, за межами сучасного життя. Ісус каже їм: тоді і ви матимете участь зі мною в славі, і ваша слава буде судом для всіх юдеїв, що не увірили в мене.

„І кождий, хто покине братів або сестри або батька або матір, або жінку або діти або поля, або дім задля мого імени, в сотеро прийме і життя вічне наслідить". (Мт. 19,29).

Щоб ученики не гадали, що ся слава чекає тільки їх, як ітимуть за Ісусом, Господь обіцює сю нагороду і другим людям, що йтимуть вслід за Ним і що покинуть задля Нього близьких свому серцю. „І кождий, хто покине братів, або сестри, абд батька або матір, або жінку або діти або поля або дім задля мого імени, в сотеро прийме і життя вічне наслідить". Як це відбувається, знають праведні душі з досвіду. Правдивий наслідувач Христа одержує в нагороду за добра, що їх покидає в теперішньому життю задля Христа, ось такі дари: любов, радість, мир у Бозі, надію на Нього. Се дари дуже великі: по словах Господа они в сотеро перевисщають тлінні й скоро проминаючі добра зовнішні. Надто, хто задля Христа покидає батька або матір або других близьких свому серцю, той, як се обіцює Христос, в сотеро одержує і братів і матерей і в сім житті. Розумію тут духовну звязь, оперту на християнській любови. Історія первісної Церкви показує се ясно, коли то „у множества віруючих було одно серцо й одна душа" (Діян. 4. 32). Обітниця Господня сповняється і нині між правдивими християнами. Про се кождий з вас може переконатися.

„І життя вічне наслідить". Кромі дібр, що їх наслідувач Христа одержить в сім життю, одержить він вічне життя ще й в небі.

„І многі перші будуть послідними, а послідні першими". (Мат. 19. 30).

Се побажання, обітниця, а заразом і страшна погроза. Покірні й понижувані задля Христа в сім життю не повинні стидатися або боятися свойого пониження від людей, але повинні вірити і уповати, що Господь все бачить, все знає, і відплатить по своїй доброті і справедливости, а не по людському. „Перед ним нема ніякого сотворіння укритого" (Євр. 4. 13). Господь бачить все тайне і заховане. Він покірних піднімає, а гордих присмирює. По тій справедливости Божій богато з тих, що є тут першими, в будучому життю буде понижених, буде між останніми, буде відлучених від Божого мира, від числа праведників; богатож із тих, що тут на землі непризнані, погорджувані людьми, відкинені, як сміття світа, але заховують у душі чисту віру в Христа і живуть як вірні наслідувачі Христа, будуть в новім життю перед Божим лицем першими.

Нехай Христос Спаситель, наш Господь, наш Суддя, дасть вам усім жити на землі праведно і свято, як жили святі, і нехай поможе вам наслідити вічне життя на Його славу з Його Вітцем і Св. Духом. Амінь.

XXVIII НАУКА

на XIII неділю по Сош. Св. Духа, про працьовитість

„У всьому показуючи себе як слуг Божих: у великому терпінню, в горю, в нуждах, в тіснотах, в ранах, в темницях, у ворохобнях, у працях" (2 Кор. 6, 4—5).

Св. Павло, основник коринтської Церкви, пише до Коринтян, а як апостол і до всіх християн таке: „Благаю вас, щоб ви марно Божу благодать не приймали" (2. Кор. 6, 1). Се значить — він кличе християн — вести таке життя, щоб Божа благодать, що її вони прийняли від Христа в Його тайнах, не лишалася в нас безплідною, але щоб вони діяльно покористувались її помічю і добрими ділами забезпечували своє спасення. Павло не йде слідами учителів, що вкладана плечі других великі і трудні до виконання обовязки, яких сами й пальцем діткнутися не хотять, а навпаки приймає на себе тяжкі і великі обовязки, щоб дати ученикам добрий примір. „У всьому показуючи себе, як Божих слуг: у великому терпінню, горю, в нуждах, в тіснотах, в ранах, в темницях, у ворохобнях, в працях — і в ріжних інших подвигах і чеснотах Із сього числа обовязків, дійсно більше або менше тяжких для самої людини, але можливих до виконання при Божій помочі, беру один і бажаю бачити йогож на своїх і ваших плечах. Думаю про працю. Молю вас з апостолом, щоб „ви показували себе як Божих слуг у працях".

А може наука про працю не варта труду і недостойна, щоб її з проповідниці говорити? Може є між вами й такі, що скажуть: Кому треба працювати, той і без навчання піде до праці з примусу, або зі страху. Хтож може обійтися без праці, то хибаж його треба мучити даремно працею? Як є такі, що так думають, або й так поступають, то якраз таке думання потверджує, що наука про працю варта труду і заслугує, щоб її уважно вислухати.

Праця з примусу не більша і не красша, ніж праця вола, що несе ярмо і тягне плуг. Вона подвійно тяжка: 1) власним тягаром труду, 2) тяжким почуттям неволі. Тому богато красше є ставити висше й низьку працю людини понад працю німини і, не зменшуючи праці конечної, зменшувати її тягар заміною пригнітаючого почуття неволі легким тягаром моральної конечности.

Праця під впливом пристрасти пр. з користолюбства, також не благородна, бо йде в парі з мукою, тому що кожда пристрасть бере верх над нами, а через те стає нашим внутрішнім мучителем. Через те красше буде, коли ми, побідивши в собі низькі пориви, ублагороднимо свою працю висшими понуками ділання.

Можливо, що дехто з вас схоче благородною назвати працю для здобуття слави. Не думаю з таким сперечатися, а тільки спитаю сильних і високо поставлених в суспільстві, чи вдоволені вони вповні з тих своїх робітників, які працюють у них тільки тому, щоб вивисшитись і досягти пошани? Чи не воліли би вони, щоб робітники робили це з понук більше чистих, з глибокого поважання, вірности, щирости й любови?!

Щож сказати тепер про погорду працею, про відразу до неї й безчинне життя? Коли життя се діяльність, то навідворот, безділля і байдикування не є життям, а принайменше не є життям розумної й моральної істоти. Довге спання, повільне вставання, почім снідання, прохід, пусті розмови в гостях, опісля обід, знову прохід, забава, вечера і знову довгий сон, чи се життя розумної і моральної істоти?

Як бачите — праця з примусу, праця для пристрасти, відраза до праці і безділля — це все вимагає, щоб його направляти і поліпшувати здоровою наукою про працю. Такоїж науки зачерпнути можна тільки із жерел християнської фільософії.

А чи є праця в небі? Се напевно сказати не можемо, хоч знаємо з обявлення ап. Івана, що небесні сили, не мають спокою день і ніч (Ів. 4. 8), бо без перестанку говорять: Святий, святий, святий Господь Бог Вседержитель. Але в небі не так, як тут на землі. Тут праця, відпочинок, приємности, поділені, розмежовані, а там діяльність, що не потребує спочинку; там спочинок сотворених істот і їх щасливість у Бозі становлять одно. Зрештою знаємо, що добрі духи сходять на землю служити тим, що бажають спасення. Се також праця та й не легка. Задля нас сходять вони з чистої і ясної небесної царини якби в хмарний і душний льох, щоб пильнувати нас негідних, щоб піддавати нам духовні понуки, терпіти наші недостатки, а нераз і сумувати безнадійно над нашою закамінілістю. Поміркуйте над тим поважно, браття! Коли мешканці неба не вважають пониженням для себе сходити із свого раю на нещасну землю до праці для нас спасенну, то чи можете ви відкидати якунебудь корисну працю мовби занизьку для вас і неприємну?

Бережіться тільки низьких понук, бо тільки вони роблять працю низькою.

На питання, чи в раю була праця, дає нам відповідь

св. Письмо. „І взяв Господь Бог чоловіка тай осадив його в єдемському саду порати його і доглядати“ (Буття 2, 15). Раю не треба було так тяжко обробляти, як наші поля і сади, а то тому, що не було ще прокляття, яке зродило терня і бодяки. Чомуж і в раю призначив Господь людині працю? Св. Іван Золотоустий дає на це таку відповідь: „тому що безділля вчить богато злого“. От тому — каже він дальше — хотів Господь, щоб чоловік мав трохи клопоту коло праці. Якби він був вповні вільний від всякої праці, то вживаючи великого спокою, легко схилявсяб до лінивства. А працюючи, зрештою без болю і без умучення, міг лекше і ліпше задержати невинність. Із сих слів Золотоустого бачимо, що якби хто з нас жив і в райськім достатку та гаразді, що якби навіть не було ніякої понуки до праці, то і в такім разі не треба нехтувати працею, не ухилятися від неї, а треба уживати її, як сторожа внутрішнього і зовнішнього щастя, щоб не прийшло безділля і не вчило нас злого.

Та ми живемо не в раю, а на землі. На землі праця має нове значіння і з інших причин конечна. За гордість і непослух вигнав Господь чоловіка з раю і тоді сказав до нього: „У поті лиця свого їстимеш свій хліб“ (Буття 3, 19). Св. Золотоустий, пояснюючи сі слова каже так: „Через те, що чоловік не скористав з великої свободи, тому прокляту землю, щоб вона не родила вже без орання і сіяння, як перше, але щоб приносила плоди серед великого труду і клопоту; в печалі і тузі будеш харчуватися з землі, в поті чола обробляти будеш її, щоб ті утиски безперестанно вчили тебе покори і пізнання своєї немочі“. Отже труд, піт і мука праці се Божа кара за перший гріх. Коли отже праця се Божа кара для людей, а заразом і навчання покори, яка має вести нас до Бога, то не можна ухилятись від праці, як Божої кари, без небезпеки стягнути на себе ще більшу кару. Ухилятись від праці, як Божого навчання, нерозсудно. Ухиляючись від праці, наражуємося на ще більшу кару, на працю в пеклі, на працю болісну і безплідну, безхосенну.

Але християнська наука, котра все полекшує, поліпшує, осолоджує й удосконалює, наказує нам працю не стільки як Божу кару, скільки як службу Богови. Апостол Павло каже: „У всьому показуйте себе, як Божих слуг“, а між іншим „у працях“. Якимже способом? Як працю для тебе конечна, то гляди на неї не як на сліпу конечність, а як на установу Божої премудрости в людськім життю і тому виконуй її не з примусу, а з почуттям послуху Божій волі. А коли згідно із суспільним ладом накладає на тебе працю друга людина, то виконуй її не тільки задля людини, але заразом і задля Бога, служачи не тільки перед очима, як

чоловікоугодники, а як слуги Христові, чинячи Божу волю від душі (Єф. 6, 6). Як наложуть на вас тяжку і довгу працю, виконуйте її як жертву Богови терпеливо і без нарікання. Колиж ніщо вас не пхає до праці, то самі шукайте її для добра ближніх, а сим покажите себе добрими Божими слугами. Через те будете такими, що служба для добра ближнього є поправді службою Христови, як се сам Спаситель каже: „Скільки ви раз вчинили се одному з сих братів моїх найменших, мені вчинили" (Мат. 25, 40).

Пригадую вам ще одно апостольське слово про працю. Воно сказане до всіх. Щож воно каже? „Як я був у вас, то я завітував вам, що, хто не працює, то нехай і не їсть" — сказав Павло до Солунян (2 Сол. 3, 10). Поміркуймо тепер над тим, чи ми, ухиляючись від праці, булиб у праві простягати неспрацьовану руку до богато заставленого стола, чи тоді булиб ми достойні ділитись хлібом і водою з тим, що не тільки другим таке правило наказував, але й сам, більше ніж другі, його виконував навчанням других, а також і простою роботою. „Саміж знаєте, що потребам моїм і тим, хто бував зі мною, служили сі руки мої" (Діян. 20. 34). „Трудимось, працюючи своїми руками" — каже дальше до Коринтям (1 Кор. 4, 12); „Дармо хліба я не їв у нікого, а в труді і журбі, ніч і день роблячи діло, щоб не отягчити нікого з вас" (2 Сол. 3, 8). А хто не достойний їсти з Павлом, той певно не буде гідний їсти з Христом у Його царстві.

Отже не будьмо лінивими, бездільними: полюбім працю. Робім пожиточне, як не з власної потреби, то з любови до других. Робім, щоб ми по добрім вчинку могли — по словах апостола — з солодкою совістю їсти не тільки земську їду, але вкінці щоб могли насолодитись і безсмертною їдою, що її обіцює нам Христос словами: „Я завітую вам, як завітував мені Отець, царство, щоб їли й пили ви за моїм столом у мому царстві" (Лук. 22, 29—30). Амінь.

XXIX НАУКА

на XV Неділю по сош. Св. Духа

Все треба робити з любови до Бога

В попередній науці ми коротко сказали, що наша любов до Бога повинна бути діяльна, т. зн. повинна виявлятися в виконанню Божих заповідей. Всяка інша любов повинна підчинятися любови Бога, або залежати від сеї любови. По словах Йоана Богослова в тім і є любов Божа, щоб ми робили угодне Богови, виконували Його волю. В нинішній науці, ясніше вискажу вам: як ми повинні все ро-

бити з любови до Бога. Уважайте, браття, це основа всіх наших обовязків, щоби все робити з любови до Бога.

Бог сотворив нас на те, щоби ми прославляли Його. Хто не розуміє, що ми, як сотворіння Божих рук цілковито належимо Богови, і повинні бути в усім Йому покірні? Се зрозуміле для здорового розуму кождого з нас. Як хто напр. на своїм пайку землі посіє пшеницю і засіяне поле вродить, то кому належиться сей плід? Хто завагається сказати, що ся пшениця належить хозяїнови поля, що засіяв її, і господар пшениці може уживати її, як схоче? Так і ми належимо Богови. Він сотворив небо і землю; на землі сотворив чоловіка. Через те і ми зі всім, що посідаємо, належемо Богови, повинні стреміти до свойого призначення, як Сотворитель хоче, себто повинні служити до прославлення Божого імени. Тому правдива любов Божа спонукує нас все ділати тільки те, що згідне з Божою волею, або що служить до прославлення Його імени: бо всі діла, приказані Божими заповідями, служать до прославлення імени Божого, якщо ми робимо їх з любови до Бога. Людям, що не зазнали святої Божої любови, тяжко зрозуміти, як се можливо, робити все з любови Божої, або з натхнення сеї любови робити все для слави Божої. Гадаю, що і між вами, браття, досить таких, котрі готові сказати: „Як се можна робити? Обясни нам.“ Се не тільки можливо, але справді так буває з кождим, хто тільки має в душі любов Божу, наказану нам в слові Божім, т. є, хто любить Бога всім серцем і всею душею, той старається робити все те, до чого спонукує його отся любов: старається робити тільки те, що відповідне сій любови, що вгодне Богови. Така властивість любови: як ми когось любимо, то з потягу сеї любови стараємося робити тільки те, що завгодне любимій особі. Ісус Христос каже: „Світильником тіла є око: коли твоє око буде лукаве, все твоє тіло буде темне“ (Мат. 6, 22—23) Значіння слів таке: коли твій намір чистий; коли ти, маючи любов до Бога, щиро бажаєш робити вгодне Богови, то всі твої діла будуть чисті — годящі Богови.

(Докінчення буде)

ПРОПОВІДИ — БЕЗПЛАТНИЙ ДОДАТОК ДО „НИВИ" Ч. 2 — 1937.

о. Йосиф Процъ

XXIX НАУКА

на XV Неділю по сош. Св. Духа

Все треба робити з любови до Бога

(Докінчення)

А коли твій намір буде нечистий, ти станеш робити не з любови Бога, а з других понук: тоді всі твої діла нечисті будуть і невгодні Богови. У кого в душі панує сильна любов Божа, той, хоч в своїй діяльности матиме ріжні понуки, то всі понуки злучаться з одною, се є з тою, щоби в своїй діяльности виявити Божу любов, догодити Богови і ні в чім не обидити Його своїми ділами. Із приміру можна се побачити ясніше. Ап. Павло, проповідуючи евангеліє, трудився, працюючи своїми руками (1 Кор. 4, 12). Се він робив з ріжних причин: щоби добути собі потірбне удержання, щоб не бути тягаром для других, щоби помагати потребуючим, і щоби показати, що працювати треба; але головним товчком було у нього одно, — любов Божа, а все робив він для прославлення Бога. Так, браття, і кождий з нас, як буде леліяти в своїй душі горячу і постійну любов до Бога, то хоч буде робити ріжні діла, і на око важні, і маловажні, і щоб досягти ріжних цілей, але все робитиме з головної понуки любови Бога, і щоб досягти одної головної цілі, щоб угодити Богови, або прославляти імя Боже. Ся головна понука т. є любов Бога, і головна ціль вгодити Богови, піддержують ревність до сповнення своїх обовязків, бережуть від нечистих понук і грішних вчинків, надають достоїнства і дуже маловажним на око ділам, або поступкам. Спаситель каже: „Хто напоїть одного з сих найменших чашею студеної води тільки в імя ученика (с. зн. з любови Ісуса), істинно кажу вам, не втритить своєї заплати. (Мат. 10, 42). Спитаєте: як можна дійти до того, щоб всі наші денні заняття і ріжні діла, часто дрібні і марні, були виразом Божої любови? По тім, що тепер я вам сказав, деякі з вас, а може бути й богато з вас вже має відповідь на се питання: можна думати, що богато з вас розуміє, як то свята любов Божа поширює свій благодійний вплив на всі наші вчинки, якби там і маловажні вони не були. А хто слів доволі не розуміє, хай обяснить собі правду самим вчинком. Леліймо у душі горячу любов Божу, побажанням, міркуванням про його велич, до-

бродійства до усього людського роду і до тебе самого: бо що Господь робить для всіх людей, се робить і для тебе. З таким настроєм зачинай і проводи день. Вставши рано, звернися теплою молитвою до Господа, що дарував тобі бачити денне світло, і постанови твердо провести цілий день так, щоб всіми ділами прославляти Бога і нічого не робити, що йому невгодно. Скажи в душі: „Господи Боже! Тобі приношу в жертву всі свої мисли, слова і діла нинішнього дня, нехай будуть вони вгодні Тобі! Навчи мене, мій Господи! Не хочу нічого робити, щоб противилося любови Твоїй, щоб ображало Твою святість. Хорони мене, Боже мій, від усякого гріха. І мій труд і мій спочинок нехай буде на славу Твою. Христе Спасителю, поможи мені силою Твоєї благодати". Так і починай кожду денну роботу молитвою, просячи помочі і благословення на діло, і кінчи молитвою, дякуючи за Божу поміч; з молитвою сідай за стіл і вставай від стола; молитвою освячуй свій відпочинок, з молитвою йди спати, дякуючи Богови за проведений день і просячи Його опіки на час сну. Як говориш молитву, зроби на собі знак св. хреста на доказ того, що ти надієшся одержати спасення не за свої діла, але за заслуги Христа Спасителя, розпятого за наші гріхи на хресті. Так проведи день, леліючи любов до Бога побожною молитвою і уважаючи на свої діла, із власного досвіду пізнаєш, як благодійне ділання любови Бога поширюється на всі твої діла, слова, внутрішні почування, на все твоє внутрішнє і зовнішнє життя. Побачиш, як любов Бога або благодать Духа Христового, що з неї виростає отся чеснота, навчить тебе виконувати апостольську науку: „Чи їсте, чи пєте, чи що іншого робите, на славу Божу робіть" (1 Кор. 10, 31).

Браття! Стараючись робити все з любови Бога, щоби всі наші діла вгодні були Богови і служили на Його славу, ми повинні уважати, щоби замісць любови Бога і замісць слави Божого імени і понукою наших діл, не були грішні пристрасти і нечисті думки. Як черваки підтинають ростини і псують гарні плоди, так грішні пристрасти, користолюбні, або чванливі заміри відбирають чесноті достоїнства. Коли на примір ми так, як старі фарисеї, що про них згадує евангеліє, постимо, даємо милостиню, творимо і другі добрі діла тому тільки, щоб люди про нас добре говорили, а не тому, щоб робити вгодне Богови, виконуючи Його святий закон, то за такі діла, ми не одержимо нагороди від Бога; бо ми творимо їх не з любови до Бога, а для марної чести і слави. Спаситель учить: „Уважайте, щоби ви не виконували вашої праведности перед людьми, щоби вони вас бачили, інакше не будете мати нагороди у вашого Вітця, що на небесах" (Мат. 6, 1). Хто робить добро не задля Бога, не з любови, той не одержить нагороди від Бога. Памятайте, браття, що

ми повинні все робити з любови Бога, для прославлення його Його імени, і все, що ми робимо не задля Бога, невгодне Йому і безкорисне для нашої душі. Будьте уважні і старайтеся, щоб любов Бога і бажання вгодити Йому були головними причинами ваших діл. Яке би там звання ваше не було, кождий хай сповняє свої обовязки задля Бога, і тим засвідчуй свою любов до Нього, і твої діла будуть угодні Богови. Старайся при тім відвертатися від грішних діл, що противні Божій волі і обиджають Бога. Такий спосіб життя зведе на вас Боже благословення. Ваші душі матимуть правдиву втіху в любови Бога і упованню на Нього. Серед усіх тяжких обставин і умов життя найдете підмогу і облекшення трудного становища в віддановти і вірности Богови в надії на Його небесні обіцянки.

Родичі і опікуни! Старайтежся защіпити в серцях своїх дітей святий початок кождого доброго діла, всякі правдиві чесноти, т. є правдиву любов Бога. Часто пригадуйте їм, що тільки те діло добре, що його робимо з любови Божої, і що тільки такі діла вгодні Богови, і одержують від нього велику нагороду. Нехай не привикають робити добро блудно, на доказ другим, а не з любови Божої. Впоюйте в них, що правдива чеснота і правдива чесність укріпляється на необхідній своїй основі, на любови Бога; а хто не має сеї любови, той не може бути чесним і доброчинним чоловіком, Амінь.

XXX НАУКА
на XXI неділю
Чому Боже слово не все приносить плід у наших серцях

„Вийшов сівач сіяти своє насіння; і як сіяв, одно впало при дорозі і потоптано його і птиці небесні видзьобали його. А друге впало на камінь, і зійшовши, всохло, бо не мало вогкости. А інше впало між тернину, і тернина, що виросла разом, заглушила його. А інше впало на добру землю і, зійшовши, принесло плід в сотеро“ (Лук. 8, 5—8)

Такою притчею голосить нам Ісус науку про своє Боже слово, про те, як ріжно ділає воно на людські серця. Не потребую силуватись пояснити вам сю притчу; її пояснив сам Господь, коли Його ученики, або не розумівши значіння причті, або побоюючись, щоб не зрозуміти хибно, питали Його, що значить притча. Послухаймо уважно Христового пояснення, щоб і ми знали, як треба слухати і розуміти Боже слово.

Що таке Боже слово? „Насіння се слово Боже" — каже Ісус, се духове насіння, що від нього зачинається і росте новий духовний чоловік, відроджений не з тлінного імени, а з нетлінного, словом Бога живого і перебуваючого по віки" (1 Петр. 1, 23). Бо як в матеріяльнім світі все, почавши від комашки аж до людини, родиться і повстає з насіння, так в духовнім світі кожда нова людина, сотворена Богом в правді і святости правди, відроджується до нового життя проповідуванням Божого слова, слова віри і спасення, слова життя і безсмерття. Земля сама по собі гола і погана, та киньте в неї насіння, вона покриється зіллям, одягнеться і укві́тчається так, як не одягався й Соломон у своїй славі. Мертва і погана сама по собі і гріховна природа грішного чоловіка; тільки терня нечистих гадок і почувань, бодяки беззаконій і несправедливостей родить она; але коли посіяти на ній насіння Божого слова, коли зросити її благодаттю св. Духа, тоді починається в ній нове життя; вона одягається, ніби гарною зеленню, одягом святих думок, побожних почувань, людяних і Богови любих намірів і побажань, вона пахне квітами чеснот, на ній доспівають духовні плоди: любов, радість, мир, терпеливість, добротливість, доброта, віра, покора і здержність (Гал. 5, 22); тоді блаженна людина красується, як „дерево, насаджене при жерелі води, що видасть плід у свій час і листя його не опаде (Пс. 1, 11). В матеріяльнім світі кожде життя і кожде насіння походить від Бога. Господь сказав: „Нехай зродить земля зелене зілля, що видає насіння й плодовите дерево, що родить овоч на свому роді" (Буття 1, 11). Від того часу земля не перестає засіватися і родити дуже богато ріжних ростин у всіх сторонах світа. Насіння, скількиб воно не відроджувалося, не перестає бути життєдайним і здатним до відродження. Так і духове насіння, слово Боже, приніс на землю єдинородний Божий Син, наш Господь Ісус Христос, і посіявши його в серцях своїх вибраних учеників, приказав їм: „Ідіть в увесь світ і проповідуйте євангеліє цілому сотворінню" (Мар. 16, 15).

З того часу се Боже насіння вічного життя не перестає й не перестане засіватися в серцях всіх людей, у всіх країнах світа; не перестає й не перестане ніколи рости і приносити плоду в людських душах; бо Боже слово все живе, все „корисне для науки, для картання, для поправи, для поучення в правді, щоби чоловік Божий був звершений, до всякого доброго діла готовий" (2 Тим. 3, 16 і 17).

Богато літ минуло від того часу, як Спаситель учив на землі, але Його слово, що Він його голосив колись в Юдеї, проповідується й нині. Скажете: признаємо, що воно так є, ми бачимо сіяння, але чи є плід з нього? Ми признаємо, що рясно сіється нині слово Боже: але чомуж воно не ділає тепер в людських серцях так, як ділало колись,

тоді, коли воно робило з людей земних ангелів? Через те, через що й звичайно зерно — буває — не росте і не приносить плоду; се залежить від якости землі, на яку воно впаде. Ось як пояснює се нам Господь: „Одно впало при дорозі і потоптано його і птиці небесні видзьобали його". „А ті, що при дорозі, се ті, що слухають, опісля приходить діявол і бере слово з їх серця, щоби, увіривши, не спаслися". Як бачите, першою перешкодою плідности Божого слова є легкодумство й недбалість слухачів. Є люди — їх називаємо звичайно розсіяними — що у них душа й серце, як широка дорога, відкриті для всіх мимохідник думок і вражінь; вони самі, як при дорозі, все не тямлються, все нових вражінь бажають, без перестанку шукають за новими почуваннями, завзято домагаються нових занять і розривок. Природно, що серце сих людей, хоч інколи мягке й добре внутрі, але назверх так вигладжене, що кожде добре враження тільки сховзується по його поверхні, а не доходить до його нутра. Природно, що в душу таких людей, незабезпечену боязню Божою, уявою й молитвою, входить свобідно діявол і вносить із собою усяку нечистоту й погань. Чиж дивуватись, що в такім серці і в такій душі зерно Божого слова не може задержатись довго, але його топчуть нові враження і почування, або краде діявол, що по словах апостола — ходить, як лев рикаючий, і шукає, когоб пожерти?

Є й друга перешкода плідности Божого слова: „А друге впало, каже Господь, на камінь і, зійшовши, всохло, бо не мало вогкости". А ті, що на камени, се ті, що почувши, з радістю приймають слово, та сі корення не мають, вони до часу вірять, а в часі покуси відпадають". Се ті люди, що їх серце не огріває правдива любов Бога, а сковує себелюбство, або користолюбство, як холодний лід, хоч на вні видається воно деколи мягким і чутливим. Такі люди люблять говорити про чесноту, є чуткі на всяке добро, якщо се догоджує їх себелюбству, тому радо приймають і слово Боже, доки воно не вимагає від них жертви. Але у них нема коріння все доброго, а саме: повної саможертви, правдивої любови Бога і щирого бажання свого спасення. Через те й серце їх чутке тільки на зовні, а холодне і тверде внутрі так, як камінь, що його покриває тонка верства землі, через се й Боже слово не може вкорінитися в їх серці, вирости й принести зрілий плід; через се всяке добре почування, викликане слуханням Божого слова, вяне зараз, як тільки зайде потреба себелюбство жертвувати правді, справедливости, чесноті і побожности.

Більше загальною вкінці перешкодою плідности Божого слова є терня марности і пристрастей. „А інше впало між тернину, і тернина, що виросла разом, заглушила його. А те, що між тернину впало, се ті, що слухають, але журбами і богатствами і розкошами життя придавлені, відходять і не

приносять плоду". Тут Спаситель називає журбами і осуджує не звичайні життєві клопоти; тай не богатство, як Божий дар, ставить причиною безуспішности Божого слова. Те перше і се друге, як доказують приміри святих людей, не перешкоджують ні слуханню, ні захованню, ні сповненню Божого слова. Тільки надмірна привязаність до земського і дочасного робить життєві журби і богатство шкідливими для нас; вона то, як заволодіє нашим серцем, придушує ділання Божого слова і може се робити із серцем убогої, як і богатої людини. У бідного ся привязаність до земського обявляється безперервним турбуванням, щоб набути богатства, і завистю богачам. У богача ж вона виявляється не меншою журою, щоб удержати й побільшити богатства, вічною боязню, щоб не стратити їх. В тім і в сім другім випадку — се густа тернина, що придушує серце, заглушує в нім кожде добре почування, не лишаючи ні часу, ні можности на заспокоєння духовних потреб, щоб наладувати й напоїти словом Божим голодного й жаждучого духа. Ще страшнішою терниною для духа — се пристрастні пожадання тіла, що їх заспокоєння називає Спаситель життєвими розкошами. Їх корінь є в самій глибині грішного людського серця; се той „інший закон у наших членах, що воює проти закону нашого ума і поневолює нас законом гріха", що про нього говорить св. ап. Павло. (Рим. 7, 23).

Галуззям сього злого коріння є ті тілесні діла, що через них — по словах ап. Павла — многі не наслідять Божого царства (Гал. 5, 20 і 21). Се галуззя, як тертина й бодяки, безнастанно росте й родиться навіть тоді, коли люди стараються використати його; воно ще більше заглушує серце, як людина не думає і не старається вирвати його. Чиж може рости і принести плід слово Боже в серці, що повне такої тернини?

Очевидна річ, що, щоб Боже слово принесло плід, потрібно не тільки побожно слухати його, але й треба ще приготовити і очистити власне серце, щоб воно здатне було вродити плоди святости і справедливости.

„А інше впало на добру землю" і, зійшовши, принесло плід в сотеро. А те, що на добру землю, се ті, що добрим і благим серцем слухаючи слово, заховують і плід приносять в терпеливости". Не гадайте собі, що діявол не старається вирвати і сим людям засіяне в їх серцях слово; діявол старається се зробити, але надармо, бо сі люди заховують твердо в своїй душі почуте слово євангелія, стараються сховати його глибоко в своїми серці міркуванням над ним; звідусіль захищають себе боязню Божою, увагою на себе, молитвою і в такий спосіб не допускають дияволови вкрадатися в їх душу і викрадати відти скарб Божого слова. Не гадайте також, що ворог нашого спасення не старається охолодити

їх серця себелюбством, або заглушити їх терниною суєти і тілесних побажань. Ні! Він старається се робити, та сі люди розбивають закаменілість серця боязню смерти і Божого суду, думкою і страхом пекла; вони спалюють у собі нечисту тернину суєти і пристрастних побажань огнем Божої любови і горіючим бажанням вічного життя, або вирівають її з свого серця щирим покаянням. Взагалі приносять свій плід „в терпеливости", як каже Господь.

Така Божа наука про Боже слово. Слово Боже се духовне зерно; без нього не може ні зачатись, ні рости святе, побожне і богоугодне життя християнина. Се Боже зерно-насіння вічного життя сіє для всіх щедрою рукою небесний Сівач через своїх земських слуг — епископів і священиків. При всій своїй живучости воно може не принести плода в наших серцях, коли ми слухаємо його легкодушно і недбало, коли заглушуємо його себелюбством, коли придавлюємо турботами, журою і тілесними пристрастями. Щоб воно могло принести плід, то треба не тільки щиро слухати і заховувати його в своїй душі, але й змягчувати своє серце боязню Божою і сльозами жалю, очищувати його покаянням і захищати свою душу широю молитвою.

Не потребую пригадувати, яка конечна річ для нас памятати все читану нині притчу про сімя Божого слова, коли Спаситиль при кінці неї додав слова: „Хто має уші слухати, нехай слухає". Амінь.

XXXI НАУКА

на св. Михаїла

Про духовий, безтілесний світ

„В нім сотворене все, що на небі і на земли, видиме і невидиме, чи престоли, чи господства, чи власти.

(Кол. 1, 16).

Ми люди живемо в матеріяльнім світі й до нього цілою половиною нашої істоти належимо. Та одночасно ми живемо частинно тепер, а вповні житимемо по смерти у невидимім, духовім світі. До сього духового світа належимо також половиною нашої істоти. Ми мало знаємо матеріяльний світ, хоч і стараємось пізнати його і маємо до того середники; але ще менше, богато менше знаємо духовий світ; він закритий перхд нами якби якоюсь непрозорою заслоною.

Боже обявлення дещо відслонило перед нами сю заслону і сим дало змогу заглянути дещо в тайни небесного

світа. Покористуймось, браття, нинішнім святом, що його святкуємо в честь небесних сил, і при помочі Божого об'явлення хоть коротко розміркуймо дещо про сей духовий світ.

Що то є духовий, невидимий світ?

Духовий світ не подібний до світа, що є довкола нас. Тут ми бачимо царство мертвої матерії; тут ділають тільки механічні (фізичні і хемічні) сили; бачимо і живі та нерозумні сотворіння; бачимо й розумне сотворіння — людину, але також одягнену тілом. В духовім світі зовсім інакше. Духовий світ се ангели — чисто духові істоти, що не мають тіла і крови, що ані не женяться, ані віддаються, а навіть вмерти не можуть. Вони обдаровані розумом і свобідною волею, безнастанно оглядають лице небесного Вітця, прославляють Його і сповняють Його святу волю. Вони з природи більше звершені, ніж людина, а ще більше перевисшають її в моральнім відношенню. В добрім вони вже так утвердились, що не можуть грішити і остануть назавсіди святими. Такий то є світ — світ нематеріяльний, світ розуму і свободи, світ, чистий від всякої злоби!

Який великий і обширний той духовий світ? Ми частенько дивуємося величині матеріяльного світа. Новіша наука відкрила при помочі побільшаючого скла, що пр. звізди на небі се дуже великі небесні тіла, що кожда з них богато більша ніж наша земля, що сі великі громади звізд віддалені від землі і одна від другої дуже далеко. Наука, чим більше людське око проникає в даль, відкриває нові громади звізд так, що здається, мовби матеріяльний світ не мав кінця, ні границь. Знайте, браття, що не менший, а можливо ще богато більший і обширніший є духовий світ.

Ті, що удостоїлись бачити той світ, посвідчають, що тисячі тисячей духів — ангелів стоять перед престолом Всевишнього.

Дуже слабе поняття про число небесних сил можна виробити собі з притчі Спасителя про чоловіка, що, маючи сто овець, оставив на пустині девятьдесять і девять, а пішов шукати тої, що заблудила (Мат. 18, 12). Сей добрий пастир, як навчають Вітці Церкви, се сам Божий Син, що зійшов з неба на землю; сі девять-десять девять овець, що не заблудили, се ангельські хори; сяж вівця, що заблудила, се людський рід. Порівняйте одно з другим, а побачите, який великий мусить бути духовий світ. А який устрій в духовім світі?

На землі бачимо, що люди не жиють окремо один від другого, а лучаться в громади, народи, держави, що в сих громадах діляться вони на стани і верстви, що з волі Господа стоять над ними управителі і власть, якої громадяни повинні слухати, і отак плине в згоді і в порядку суспільне

життя. Такий самий, тільки ще більше звершений є устрій (лад) у духовім світі. І там, як каже Боже обявлення, є чини: є вищі і нижші ангели; є такі, що проводять, є й такі, що їх слухають. Є ріжні кори: Серафими, Херувими, Престоли; є Сили, Господства, Власти. Коротко сказати: ангельський світ уявляє собою дуже обширне і дуже гарно уладжене царство, що зветься царством слави.

А де є той духовий світ?

„На небі" відповідає св. Письмо. Якеж се небо? Розуміється, що не те, що ми його над собою бачимо. Є інше небо, вище, поза матеріяльним світом; за його межами є небо чисте духове. Тепер ми не годні навіть уявити собі його. Св. Павло каже, що взятий там чув невисказані слова, яких не вільно чоловікови говорити. Там перебуває Господь „Отець духів" (Євр. 12, 9) у всій своїй славі, там перебувають нетілесні ангели, туди йдуть всі праведні людські душі. Але ми віримо, що Господь Бог, безмежний, є й у світі матеріяльнім, є й на землі, особливо у своїх святинях; ми віруємо, що Він богато разів посилав й посилає своїх ангелів на землю, що богато з них жиє постійно на землі, при людях, як ангели-хоронителі.

Яке відношення духового світа до матеріяльного і до нас людей?

Про відношення духового світа т. є. ангелів до матеріяльного світа Боже обявлення мало говорить. Більше говорить св. Письмо про відношення ангелів до людей. Всевишній, уживаючи ріжних засобів, щоб нас спасти від гріха і його погубних наслідків, зробив ангелів „служебними духами, посланими на послугу для тих, що мають наслідувати спасення" (Євр. 1, 14). В тій ціли дає Господь ангела хоронителя і парохіям і народам, щоб вів їх до вічного життя, до світла Христової науки і утверджував у вірі і чистоті. Взагаліж ангелі Божі наводять нас на дорогу правди і справедливости, заносять наші молитви до Господа і вставляються за нас, бережуть наші тіла й наші душі від видимих і невидимих ворогів і заносять людські душі до неба. Як бачите, духовний світ є в близькім, тіснім відношенню до людей. Господь уживає ангелів, як знаряддя, щоб про нас на вітцівськи дбати.

Якеж вкінці повинно бути наше відношення до ангелів?

Яке, сього вчить нас нинішнє свято в честь архистратига Михаїла і „інших бестілесних сил". Ми повинні шанувати ангелів, як істоти, що своєю природою і своїми моральними прикметами доскональші, ніж ми; ми повинні шанувати ангелів і як вірних слуг Божих. Ми повинні просити їх у своїх молитвах, як своїх хоронителів і добродіїв, як своїх заступників перед Богом. Ми повинні дякувати їм за їх опіку над нами, а надто наслідувати ангелів в святости, як

своїх старших братів. Ми повинні старатися, сповняти і на землі волю небесного Вітця так, як її сповняють ангели в небі. Зокрема кожний з нас повинен старатися, зблизитися до свого ангела-хоронителя, зрозуміти його добрі понуки, виявити йому свої потреби, користуватись його невидимою поміччю, не засмучувати його, і добрими поступками та постійним поступом у праведному життю відплачувати йому за всі його піклування про нас. Таке відношення наше до ангелів буде без сумніву вгодне і їм самим і нашому небесному Вітцеви. Амінь.

XXXII НАУКА
на св. Димитрія

Про християнську любов ближніх

„Більшої від сеї любови ніхто не має, як коли хтось свою душу положив за своїх другів" (Йоан. 15, 13).

Сучасне тяжке положення заставляє усіх людей, а особливо християн думати над способами, якби найкраще виявити правдиву любов другим потребуючим людям. Може бути, що в невдовгім часі будемо мусіти ще вище напружити свою християнську любов, може бути, що будемо мусіти бути готові ще на більші подвиги і жертви для терплячих братів. От тому то наука про любов ближніх все корисна, тепер особливо на часі.

Нехай кожний з нас оглянеться, що він зробив і що ще може зробити на своїм становищі і нехай робить відповідні до вимог часу діла любови з ясною свідомістю, зі спокоєм і мужеством християнського переконання.

Вищим актом любови називає Господь саможертву: „щоби хто душу свою положив за своїх друзів". Що можна сказати про сей високий зрив духа, про се щире захватне його направлення, що його ні розскласти на складові риси, ні розібрати на дрібні частинки, ні розяснити неможливо? Можна описати його запал, виявлення, подвиги, але дати йому поняття, назначити для нього правила, науку — се даремний труд. Щасливий той, що може серцем зрозуміти сей високий настрій християнського духа і спочувати з ним, а через співчуття набирати охоти до наслідування! Але Господь каже: „Більшої від сеї любови ніхто не має". Виходить, що є ріжні ступні християнської любови. Про них можна з користю роздумувати і по них підійти до висости повної саможертви.

Християнство сповістило світови сю велику правду віри: Бог є любов. Від сеї любови, що є сама з себе, ми, як і всі розумні істоти, одержали враз з буттям здатність

любити, розуміти любов і нахил бути любленим. Як планети своїм тягаром тиготіють в сторону сонця і одна до другої, так і ми, сею силою любови тяготіємо до Бога, до світа чистих духів і один до другого, намагаючись утвердитися в моральнім Божім царстві, в царстві любови. Тому то любов сама собою є приємне, оживляюче і одосконаляюче почуття; вона саме й є душею і життям нашою духа і всеї нашої діяльности так, що без неї, як каже ап. Павло, всі дари (талани) і знання — ніщо, а й кожде мудре слово — се тільки „мідь звеняча, або кимвал бренячий" (1 Кор. 13, 1—3).

Християнські богослови розріжняють два роди любови: перша се любов природна, вроджена; її відблиски бачимо і у нерозумних істот, вона єднає людей в товариства і уладжує суспільне життя на землі. Се любов інстинктовна, вона основується на взаїмности, а обявляється і удержується зовнішніми вислевами, ласкою, послугами, приємностями. Вона обявляється у виді родинної, спорідненої, племінної, приятельської і загально-людської любови. Її, як каже Спаситель, посідають всі люди, а навіть і грішники. „І грішники люблять тих, що їх люблять" (Лук. 6, 32).

Висша від сеї є любов, благодатна, що установлює між людьми висші, духові і розумні взаємини і звязки, що їх нарушують часто себелюбство, користолюбство, ворогування, зависть і інші хиби розмножені між людьми. Про сю любов каже Господь: „Любіть ваших ворогів і моліться за тих, що переслідують вас; благословіть тих, що вас проклинають, добре чиніть тим, що вас ненавидять" Мат. 5, 44.) Із сих понять можна пізнати істотну ріжницю між природною і християнською любовю. Під впливом першої людина людина любить те, до чого інстинктовно веде її природа, що їй приємне і дороге; іноді людина під впливом сеї любови трудиться і жертвується для улюбленого, щоб задержати і заховати „своє — для себе". Християнська любов кермована свідомістю висших цілей, свідомістю власного висшого і загального добра, свідомістю морального обовязку, сама підіймається добровільних трудів і жертв на хосен „других" в прочуванню вічного щастя всіх людей без ріжниці і в прочуванню взаїмної любови і любови Бога по словах Спасителя: „щоби всі було одно, як Ти, Отче, в мені, а я в Тобі, щоби й вони одно були в нас" (Ів. 17, 21).

Природна любов, як вроджена здатність любити, є основою християнської любови. Вона переходить власне в християнську там, де під впливом висших понук родиться: труд і безкорисні, чисті тільки для добра других жертви. Сі жертви родить тільки благодатна радість із щастя других. Природна любов, що дійствує правильно і в законних границях, є достоїнством людини, що одначе не підносить її

висше розуміння особистого добра, земського і дочасного, а християнська любов переносить нас в царину розуміння загального добра і осягу вічного щастя.

Отже виходить, що християнська любов зачинається там, де зачинається безкорисна служба для добра ближніх. Із ріжних ступнів розвою і проявів сеї любови можна ліпше пізнати її зростаючу силу і звершеність. Мірою сеї звершености належить уважати поняття про саможертву: чим більше є в християнській любови саможертви, тим висше сама любов.

Першим ступнем християнської любови є жертвування в хосен ближнього своєї власности, що до неї маємо право. Ріжницю в жертвуванню нашої власности в хосен ближнього з природної а християнської любови подає нам дуже ясно сам Господь. Він каже: „З природної любови ви позичаєте тим, від кого сподіється відобрати", а ви з висшої любови „позичайте, нічого за те не сподіючись" (Лук. 6, 34 і 33). Царина, що на ній можна робити богато добродійств із своєї власности дуже обширна і нам добре відома. Вона зачинається чашою студеної води, сорочкою, грошевою милостинею, а доходить до величних установ для убогих і терплячих, як церкви, шпиталі, школи, захисти, товариства, що опікуються раненими і т. ін. Щоб знати, де наше місце на сім ступні любови, треба совісно означити, скільки своєї душі, скільки розуму і серця вкладаємо ми при матеріяльних жертвах в користь ближніх. В всім випадку добре питати себе: чи даємо ми стільки, скільки могли відносно до свого маєтку? Яке відношення між тим, що жертвуємо, а тим, що уживаємо на свої потреби, вигоди, уподобання, примани? Чи даємо розумно, як годиться, квоту чесно відділену для убогих з наших доходів, чи жертвуємо припадково, коли і де трапиться, самі не відаючи, скільки продовж року? Чи даємо зі щирим спочуттям, з переконання про користь вчинку, чи тільки зі стиду перед людьми і щоб відчепитися від докучливих прохань бідака? Що нас більше порушує, любов до ближнього, чи чванливість? Чи спішно робимо добро ще за життя, чи за життя скупуємо, а готові зробити більші жертви в користь ближніх по смерти, коли самі вже нічого не будемо потребувати. Без такої самокритики можемо ошибнутися в оцінці сили і достоїнства власної добродійної діяльности. Тут можна прикласти слова ап. Павла: „Хто сіє скупо, скупо й жатиме, а хто щедро, щедро й жатиме". (2 Кор. 9. 6.).

Другий ступінь християнської любови до ближніх становить служення терплячим через особистий труд. Се служення вимагає більшої саможертви ніж пожертвування майном. Гроші і річі набуваємо звичайною працею, іноді тяжкою, але іноді любою. До сього уживаємо звичайного

часу, призначеного на працю. Декому сей труд оплачується щедро і тому такі набувають достатки, що ними легко можуть поділитися з убогими. Другі вкінці посідають достатки, що їх одідичили в спадщині без труду і сим не лишається ніщо інше, як тільки не пожаліти того, що придбав чужий труд. Але особисте служення бідним і терплячим се особливий труд, на нього не кождий рішається. Вислухувати благань бідаків і переноситися сумлінно в їх положення — се томить; вдоволити всіх, щоб не чути їх скарг і докорів, неможливо; бачити часто властиві убожеству хиби — морально тяжко; датися їм обдурувати, спостерігати, як наші жертвування і труди пропадають марно, а іноді зустрічати від них догани, насмішки і грубу невдяку, се сумно і обидливо. Ще більший труд особливо для людей, що привикли вигідно жити. Жити довго в душнім воздусі, переводити безсонні ночі, дотикатись нечистих предметів, перевязувати рани, бачити терпіння недужих, їх нетерпеливість і дражливість, деколи стони і тяжкі болісні припадки — се все вимагає від того, що услугує недужим, терпеливости, поблажливости, смирности, уболівання, пильності і мужности, т. є. великого збору чеснот, що з любови родяться і любовю удержуються.

Всі сі чесноти і то у висшім ступні мусить посідати той, хто приймає на себе обовязок опікуватись раненими в боях. Сюди треба зарахувати не тільки тілесні, але й умові і душевні заходи коло виховання убогих дітей, поправи малолітних і дорослих злочинців, навернення невіруючих до християнської віри і другі подібні діла диктовані т. зв. духовною любовю. В сих подвигах розвивається довготерпеливість любови, а також духовна мудрість набута в досвідах любови.

Третій ступінь любови ближніх становить служба в користь ближніх, получена з особистими небезпеками і терпіннями. Такі небезпеки і страждання можуть бути при висше згаданих ділах любови, але є особливі роди добродійности, де небезпеки стоять — такби сказати — на першім пляні, де страждань треба скорше очікувати, як визволення від них. Отакою службою з небезпеками є ратування ближніх перед дикими звірятами, з огню, з води при повіни, або з морських филь в часі розбиття корабля. Сюди можна зачислити обслугування недужих на чуму, або на інші заразливі недуги, де постійно нам здається, що смерть ходить за нами. А найширшим полем подібних подвигів є поле воєнних боїв, де кождий очікує смерти, тяжкого і томлячого, а деколи і болісного полону, а ще більше ран, а вслід за ними доживотних страждань від утрати або ушкодження частей тіла. До подвижників, що страждають на війні, зачислити можна і тих, що пу-

скають на війну дітей, мужів, братів. Вони щодня, як думають про своїх, серцем разом з ними терплять і з ними вмирають, так щодня багатьом з них легше булоб дійсно умерти, ніж страждати в розпуці і непевности про їх долю. Бо чиж не легше вмерти, ніж одержати вістку нпр. про смерть двох або трьох синів відразу.

Тут насувається питання: яка ріжниця між подвигами, що їх робимо з обовязку, а подвигами, що їх робимо з власної волі. Гадаю, що не треба запускатися в тонкі розумування над сим питанням. Християнин вірить, що Провидіння Боже вкладає на людину повинність служби, але й добровільний порив до висших моральних подвигів походить від Бога. Обовязком людини є бути вірним одному і другому. Тут головне те, щоб голос людської немочі: „Отче мій, нехай мине мине отся чаша“ побідив другий голос: „однак нехай буде Твоя воля“.

Найвисший подвиг любови ближнього се стріча неминучої смерти за братів лице в лице. Чи відчуває подвижник тоді страх перед смертю? Чи може напруження сил в останній боротьбі опановує ним цілим? Чи тямить він тоді про дорогі особи і радощі, що він їх оставляє на землі? Чи думає він тоді про тих, що за них приносить себе в жертву? — Се одному Богови відомо. „Я вже не в світі“ (Йоа. 17 і 11). говорив Ісус в молитві до Небесного Вітця перед своєю смертю. Бажаю кождому з вас, кому Бог дасть умерти за ближніх, щоб в останню хвилину передсмертньої боротьби міг звернутись думкою і серцем до неба, до Ісуса, що взиває нас до таких подвигів своїм приміром і об цює вічну щасливість вряз із Ним. Кров невинних жертв, що її проливають погані фанатики на Україні, в Росії, в Мексику, кличе до неба о месть. Невинна кров ллється і на надалекім сході в Китаї через його себелюбних сусідів. В других краях пристрасть користолюбства і властелюбства напружує усі сили, щоб проковтнути всі добра бідолашних країн і їх жителів. Чути стони міліонів, чути й зітхання сиочуття, вириваються з сердець пориви до жертв і подвигів. „Встань, Боже, суди землю, бо ти упаслідиш усі народи“ (Пс. 81, 8). Страждає твій нарід, страждає й твоя церква: Яви їй правду і свою любов. Не дай, щоб людська хитрість взяла верх наперекір твому Провидінню! Як Твоя воля, то благослови наш нарід, визволи пригнічених і вбиваних наших братів. Нашуж любов до страждучих і жертви за них принешені прийми як чисту жертву, як запашне кадило. Нехай наш нарід прославиться служенням Твоїй вічній правді — істині, нехай буде перед Тобою і в любови великий. Амінь.

XXXIII НАУКА

Про взаїмну пошану і любов між суспільними верствами

„Щоби не було роздвоєння в тілі, але щоби члени однаково одно про одно дбали".

(1 Кор. 12, 25).

Любов се основа християнської науки. Любов Бога і любов ближнього се дві головні заповіди Божої науки. Ціла євангельська наука є тільки поясненням сих двох заповідей про любов. Як читати євангельську науку, то в нашій душі повстає вражіння, що Христос більше й частіше говорить та пояснює сю другу заповідь про любов ближнього, ніж заповідь про любов Бога. Любов ближнього уважає Христос ознакою любови Бога, а брак любови ближнього уважає знаком браку любови й Бога Мимо сього не богато сеї любови навіть між християнами. Замість неї царює ненависть у ріжних видах і з ріжних причин. За наших часів найбільше суспільної ненависти т. зн. ненависти, що її викликують деякі ріжниці станові, маєткові, соціяльні між поодинокими верствами. Добра із сеї ненависти нема; навпаки тільки сльози, стони, кров і терпіння з неї родяться. Вона неоправдана і шкідлива в горожанськім і в християнськім розумінні.

Тому я уважаю своїм обовязком звернути вашу увагу на святий обовязок зберігати й удержувати так між поодинокими людьми, верствами і станами взаїмну пошану і любов.

Що то є добре уладжене суспільство? Добре уладжене суспільство се живий і здоровий орґанізм. Як у тілі є богато ріжних членів і кождому членови назначив Сотворитель, якусь означену працю, хоч тіло жиє одним життям і одну має мету, так і в суспільстві при усій єдности його головних прямувань істнують ріжні верстви, звання, служення, кожде з окремим заняттям. Між членами тіла є висші і низші, благородніші й менше благородні, одні, що приказують, а другі слухають; є голова й серце, зір і слух, є шлунок, руки й ноги. Такуж ріжницю бачимо між верствами, званнями, заняттями в добре уладженім суспільстві. Але чи можна сказати хоч про один член, що він непотрібний, що його служба маловажна, або нікчемна? Чи благороднїші члени мають право нехтувати низшими і службовими? Ще ап. Павло завважав таке: „Не може око сказати руці: не треба мені тебе, ані голова ногам: не треба мені вас. Ні, але котрі члени тіла здаються слабшими, ті тим більше потрібні. (1 Кор. 12, 21—22). Шлунок без сумніву не

має такого великого значіння в складі орґанізму, як голова з мозком. Але на чім опиралось би життя тіла, чим піддержувались би функції других членів без функцій шлунка? Так не належить гордувати й нехтувати ніякою верствою, ніяким званням і заняттям в громадянськім життю. І найвисше поставлені в суспільстві не мають права погорджувати низше поставленими. Хто не знає, які важні є, які необхідні для суспільства і для існування усіх других станів є заняття хліборобів, ремісників, купців, простих жовнірів, щоб не говорити вже про інших? Ні, тілесне життя тільки тоді пливе правильно і цвите здоровлям, коли всі члени тіла дружно, солідарно, виконують свій обовязок, служать і помагають один другому чим можуть, як рідні й собі близькі. І суспільне життя пливе правильно тільки тоді, нарід процвитає тоді, коли всі верстви і звання жиють справедливого з собою і в згоді, коли поважають й підпирають одні других, коли вони злучені правдивою любовю між собою і коли спільними силами й ревно прямують до загальної мети. Так, браття. Ми не тільки діти України, але й християни. Якжеж наказує нам наша віра — глядіти на нашу долю на землі, на наше становище в громадянстві? Вона каже, що се й друге залежить переважно від Бога, нашого Творця. Він призначує, щоб один з нас родився хліборобом, другий ремісником, один селянином, один міщанином, один купцем, другий умовим робітником. Він наділює нас спосібністю й талянами, схильністю і потягом до деяких занять. Він порядкує обставинами нашого життя так, що ми й тоді, як вибираємо, займаємося тим, до чого Він нас призначив. Той, що родився із визначної верстви і займає визначне місце на суспільній драбині, не має права нехтувати своїм товаришем тому, що він родився з низшої верстви. Се значилоб обиджувати не тільки свого ближнього, а й самого Бога, впорядчика нашої долі. Як учить нас віра глядіти на других у християнськім розумінню? Вона навчає, що ми всі сотворені з „одної крови", на один і тойже Божий образ (Діян. 17, 26; Як. 3, 9) і що з якого коріння ми не походилиб, до якого звання не належалиб, все ми всі однакові в Христі Ісусі. „Ви, що у Христа хрестились, у Христа одяглися. Нема жидовина, ні грека; нема невільника, ні вільного, нема мужеського полу, ні женського: усі бо ви одно, в Христі Ісусі, (Гал. 3, 27—28).

(Докінчення буде)

о. Ом. Радзикевич

Життя Преч. Діви Марії

(Науки на травень) *)

I

По смутку і покутах великого посту діждалися ми великої радости: святого воскресення Христового. Христос, якого мучили тяжкими муками, розпяли на хресті, похоронили в гробі, третього дня встав з гробу власною силою, побідив смерть, а нам дарував вічне життя.

До цієї нашої радости долучується друга велика радість, яку нам приносить місяць травень.

Проминули снігові завії, люті морози, земля вбирається зеленню, цвітами, у повітрі уносяться пахощі, спів птахів радує нашу душу.

Радість настає для кожного побожного серця, бо будемо цілий місяць славити найкращу цвітку зі всіх божих сотворінь Марію Діву, Матір Божу.

Попереднього року розважали ми обявлення і чуда Пречистої Діви Марії в Люрд. Цього року хочу вам читати про радости й терпіння Пречистої Діви Марії в часі Її життя на землі, щоб ми пізнали Її великі чесноти, щоб могли більше Бога любити, і опираючися на життю Пресвятої Марії, скріпляти й розвивати нашу душу в чеснотах.

Перша річ, яку ми ловинні знати про Преч. Діву Марію, це та, що Вона покорила злого духа, відвічного божого і людського ворога.

Бог відкинув злих духів до пекла задля їх гордости. Вони виповіли послух свому Сотворителеви і від тої хвилини ненавидять Бога і Його великі діла. Коли Бог сотворив землю та на ній перших людей, Адама і Еву, — зараз розпочав злий дух свою діявольску роботу, намовляючи їх до непослуху супроти їх Сотворителя і Господа. Перші люди пішли за голосом злого духа. За його намовою вони зїли овоч із заказаного дерева, самі згрішили і стягнули божий гнів на ввесь людський рід.

Намовляв їх злий дух до гріха гордости, невірства і лакімства; а коли своє осягнув, то засміявся з радости, що

*) Переривамо проповіди о. Проця, продовжимо їх по видрукуванню травневих проповідей о. Радзикевича. *Редакція*

вдалася йому справа, що відтепер людськість буде стогнати під тягарем первородного гріха і що заповниться пекло ще й новими гістьми з людського роду.

І покарав Бог перших людей і нас всіх за гріх. Бог вигнав Адама і Еву з раю і засудив на труди, недуги і смерть та закнув небо перед людьми.

Але до гадюки — злого духа, якого прокляв Бог, відізвався ось так: „Положу ненависть між тобою і між жінкою, між потомством твоїм та потомком її — він зітре тобі голову".

Що це за жінка і що це за потомок, що зітре голову злому духови? Це Пречиста Діва Марія і Її святий Син, Ісус Христос. Пророки про них пророкували і їх очікували.

Прийшла на світ Марія, Божа Мати, щоби побідити злого духа, привела нам на світ заповідженого Потомка, Спасителя світа, щоби поєднав нас з Богом і нам негідним отворив ворота божого царства в небі.

II

Не зараз по грісі прийшла на світ обіцяна жінка і Її Син, Спаситель. На їх прихід мусів людський рід чекати довгі тисячі літ. В тім часі посилає Бог великих святих мужів і пророків, що через Св. Духа передсказували будучність, що наперед своїми пророцтвами означали, де, коли і як народиться Спаситель.

Великий пророк Ісаїя так передсказує: „Ось Діва зачне в утробі і породить Сина і дадуть Імя Йому Емануїл, т. зн. з нами Бог".

А пророк Єремія голосить, що Месія прийде на світ з царського роду Давида: „Збуджу Давидови потомка справедливого; буде панувати Цар і мужний буде і буде творити суд і справедливість на землі". І сповнилися старозавітні пророцтва. З царського роду Давида, з чистої Дівиці приходить на світ Спаситель. Ломиться сила злого духа, отвирається нам небо.

Перед Різдвом Христа в неділю читається родовід Ісуса Христа. Св. Євангелист Матей виказує, що Ісус Христос походив із царського, колись славного, роду Давида, однак ця родина була тоді вже вбога і незнана, бо рід Давида перестав вже панувати в жидівській землі.

Родичами Пресвятої Марії були Йоаким і Анна. Добрі, милосерні, побожні стоять вони над колискою дитини, яку мають намір посвятити Господу Богу. Не така це дитина, як інші діти. Заки прийшла на світ, Бог довершив на Ній великого чуда, бо увільнив її від первородного гріха.

Та дитина Йоакима і Анни, якій надано імя Марія, має відразу повноту ласки, не позістає ані на хвилину під властю

гріха і злого духа, та дитина Марія це „Непорочне Зачаття". Як непорочно зачата приходить Вона на світ.

Ту правду святої віри проголошує св. Церква в р. 1854, а в 1858 р. Пречиста Діва Марія сама закріплює її в часі свого обявлення в Люрд, кажучи до Бернадети про себе: „Я є непорочне зачаття". І по всі часи будуть люди величати Пр. Діву Марію як таку, що не мала на собі первородного гріха, ані жадного особистого гріха, що була повна ласки, чиста Дівиця, яку Бог вибрав на Матір Сина Божого, що став чоловіком для нашого спасення.

III

Два є джерела нашої святої християнсько-католицької віри: св. Письмо і передання. В святому Письмі є лиш деякі відомости з життя Спасителя і Пресвятої Діви Марії, але не все, бо Ісус Христос не казав апостолам писати, але вчити: „Ідіть і учіть всі народи".

Отже крім того, що є записане в Євангелію, є ще т. зв. передання, т. є. ті правди св. віри, що не були списані у святих книгах. І саме на основі передання віримо, що Йоаким і Анна віддали свою трилітну донечку Марію на службу Богу, завели Її до єрусалимського храму, де Вона замешкала в малій кімнаті при храмі, де проживала 12 літ, т. є. аж до 15 року свого життя. Цю подію святкує східна Церква святом, що зветься „Воведення в храм Пресвятої Богородиці". Свято припадає на початку різдвяного посту.

Коли свята віра вчить нас, що в наслідок гріха, якого допустилися Адам і Ева, розум їх став затемнений, воля стала більше склонна до злого, і що ті наслідки перейшли на всіх людей, то справедливо мусимо заключити, що у Пресвятої Діви Марії, яка того первородного гріха не мала, розум був ясний, воля склонювалася тільки до доброго.

Коли Вона ще дитиною при єрусалимськім храмі читала св. Письмо, розуміла його краще, ніж інші люди. Читаючи старозавітні пророцтва, розуміла, що вони говорять про Сина Божого, що має народитися на світ з чистої дівиці.

Так само, як розум Її був ясний, і Її воля була склонна все до доброго. Вона вже як дитина бажала тільки того, що добре, що Богу подобається. Все і всюди творила божу волю, знаючи, що батьки й опікуни заступають дітям на землі Бога. Вона, найсвятіша дитина зі всіх дітей, була послушною на кожному кроці своїм родичам. Коли відійшла до святині, підчинялася священикам та побожним жінкам, що були її настоятельками.

Заняттям Її у святині була наука, читання св. Письма, молитва і праця. Її молитва була горяча і щира. Вона любила Бога понад все і до нього звертала цілу свою душу.

Крім того Марія віддавалася праці. Вона вишивала обруси та ручники до великої єрусалимської святині.

Затоплена у читанню св. Письма і в молитві, з серцем повним божої ласки, всеціло віддана Богу, Вона ще в часі побуту в святині складає Богу обіт дівицтва на ціле життя.

За Її прикладом ідуть ряди, що кидають світ, вирікаються всякого дочасного добра, спішать, як вона, до святині, до монастирів, щоб служити Господу Богу до смерти — це монахи й монахині.

Таку святу дитину, непорочну прислав нам Бог на світ та вибрав Її на Матір Спасителя світа, на Матір цілого людського роду.

IV

Від віків уже так Бог уладив, що Божий Син, Бог Слово мав прийти на світ від чистої дівиці.

„Єдинородний Сине і Слове Божий, безсмертен сий і ізволивий спасенія нашего ради воплотитися от святія Богородици і присло Діви Марії".

Такий був Божий плян, що воплочення і народження Божого Сина мало статися через чудо, бо поняття слів „дівиця-мати" недоступні нашому розумови.

Це велике чудо.

І це чудо мало статися тихо в укриттю. Справедливі увірять, для невіруючих чудо це буде скрите, бо воно для нас тайною, що зветься „тайною воплочення Сина Божого".

Цю тайну, що Син Божий народився з чистої Дівиці, закрив Господь, як учать св. Отці, навіть перед дияволом, так що злі духи ніколи не пізнали ясно і певно в Ісусі Христі Божого Сина.

В божих задумах було також, щоби та чиста Дівиця, вибрана на Матір Божого Сина, мала на світі для себе і для Сина відповідну поміч і опіку. Такої опіки потребувала в часі народження Ісуса Христа, в часі утечі до Єгипту перед жовнірами царя Ірода. Треба було також, щоб Син Марії, Ісус Христос, мав когось, хто заступив би Йому земського батька, щоб Його стеріг, кормив і потім впровадив у працю, якою Ісус Христос довгі літа займався аж до часу виступлення зі своєю наукою.

У задумах божих було, щоб велика тайна воплоченнч Сина Божого з чистої Дівиці відбулася під заслоною подружжя. Тим мужем, що мав стати опікуном і помічником для Марії та Її Сина, був св. Йосиф. Був він свояком Пресвятої Дїви Марії і також походив з царського роду Давида.

Св. Євангеліє називає Йосифа „мужем праведним" і тому то боже провидіння вибрало його на опікуна Преч. Діви і Ісуса Христа.

Марія, що зробила собі обітницю дівицтва, здалася на боже провидіння. А то боже провидіння так уладило, що і св. Йосиф зробив таку саму постанову. І так в убогій хатині в Назареті відбувся обряд обручення т. зн. вінчання і відповідно до божої волі Йосиф і Марія, заприсягнули собі взаїмну любов. Їх чисті серця знеслися до Того, що все так уладив, аби нам принести спасення.

Св. Йосиф був теслею.

До того святого дому в Назареті, до тої Пречистої Діви посилає Бог свого слугу Ангела, щоби звістив Їй „благую вість", т. зн. добру новину.

V

„А шестого місяця" (від зачаття св. Йоана Хрестителя, пише св. Євангелист Лука:) „післаний був Ангел Гавриїл Богом в місто галилейське, котрому на ім'я Назарет, до Діви обрученої мужеви, котрому ім'я Йосиф, з дому Давида, а ім'я Діви Марія".

Колись до першої жінки Еви також прийшов ангел, але злий, упавший. Вона, повіривши йому, пірвала звязок між небом та землею, допустилася непослуху, гордости, лакімства.

Так зробила Ева в раю.

Нова Ева, Марія, приймає, гостить у себе ангела з неба, Гавриїла, божого післанця, відновляє звязок між небом та землею, отвирає нам небесні двері.

Цей ангел Гавриїл, прийнявши на себе людську стать і подобу, прийшов до Неї до Її мешкання, де вона при замкнених дверях молилася до Небесного Отця. Тут віддав Їй глибокий поклін, як своїй цариці, та звернувся до Неї наперед з поздоровленням від Бога: „Радуйся, благодатна (повна ласки), Господь з Тобою". Коли почула покірна Дівиця таке поздоровлення від Бога, затривожилася і роздумувала, що воно може значити?

І сказав Їй Ангел: „не бійся, Маріє, бо ти найшла ласку в Бога. Ось зачнеш в утробі і породиш Сина і назвеш Його на ім'я Ісус. Він буде великий і Сином Вишнього назветься, і дасть Йому Господь Бог престол Давида, його вітця, і царювати буде над домом Якова по віки і Його царству не буде кінця."

Марія знала старозавітні пророцтва, вірила, що на світ має прийти Месія з чистої дівиці, і в тій хвилині боже світло освітило Її. Вона зрозуміла зі слів Ангела, що вона вибрана на Божу Матір.

Повірила словам Ангела. Але було дещо в словах Ан-

гела, що вимагало вияснення і думка Марії до цього звертається, бо це відносилося до того Її найбільшого скарбу, що його жертвувала Богу, це відносилося до Її дівицтва, яке Богу заприсягла.

Спокійно і покірно питає Ангела: „Як це станеться, коли я мужа не знаю"? А ангел у відповідь сказав: „Дух святий зійде на Тебе і сила Вишнього осінить Тебе; тому й Святе, що народиться з Тебе, назветься Сином Божим. Бо не буде неможливе у Бога всяке слово".

Ангел Гавриїл сказав вже все, що мав сказати, одначе не відходив. Чекав на відповідь, чекав на згоду Марії. Марія думала і в своїх думках бачила ясно, що Її жде безмежна слава і безмежне терпіння. Але вона не зважала ні на одно, ні на друге. Вона бачила лиш Бога, Бога любила над усе, бажала лиш Бога і спасення світа. І тому ангелови, що чекав на відповідь, так сказала: „Я слуга Господня, нехай станеться по слову твому". І в тій хвилині, коли Марія дала свою згоду, відбулася велика тайна воплочення Сина Божого.

Божий предвічний Син, принимає від Пречистої Діви Марії людську природу, щоб народитися на світ і нам принести спасення.

Архангел Гавриїл, сповнивши своє посольство, відходить. При відході ще нижче кланяється Марії, ніж при привіті.

Відходячи, полишає Її на горячій молитві, в якій вона складає Богу подяку в найбільшій покорі.

Ось така то була „щаслива вістка", добра новина для для Марії і для всього світа, яку св. Церква звеличала по всі часи установляючи свято Благовіщення Пречистої Діви Марії".

VI

По відході архангела Пречиста Діва в горячій молитві дякувала за велику ласку.

Цілий місяць травень поручає нам Церква одно Євангеліє, в якім говориться про те, що робила Марія по відході від Неї ангела.

„Повставши Марія в ті дні, пішла поспішно в гори, в місто Юдове і війшла в дім Захарії і поздоровила Єлисавету".

Діялося це при кінці березня, в часі пасхи. Свята земля, де жив Ісус Христос і Пречиста Діва Марія, лежить на полудні, і в березні там вже буйна і красна весна. Долини і горбки прибрані у зелень і цвіти витали Пречисту Діву, що скоренько поспішала до тітки Єлисавети, яку сердечно любила і якій хотіла розповісти, про що недавно розмовляла з ангелом.

Марія війшла в дім і поздоровила Єлисавету.

„І сталося, коли почула Єлисавета поздоровлення Марії, кинулося дитятко в її утробі і наповнилося Духом Святим. Єлисавета закликала великимголосом і сказала: Благословена Ти між жінками і благословений плід Твоєї утроби. І відки мені це, що прийшла Мати Господа мого до мене?"

Єлисавета мала стати незабавом матірю св. Йоана Хрестителя, якого Господь Бог призначив, щоби був великим пророком і предтечею Спасителя. І сталося, що, як тільки Марія поздоровила Єлисавету, кинулося дитятко в її утробі, і в тій хвилині стало звільнене з первородного гріха, ще заки народилося на світ. Тітка Єлисавета клониться перед молодою Марією, називає Її благословеною між женами. Освічена світлом Св. Духа, пізнає у ній Божу Матір і голосить: „Відки мені те щастя, що до мене прийшла Мати Господа мого?"

На це повитання Марія відповіла:

„Величає душа моя Господа і зрадувався дух мій у Бозі Спасі моїм, бо зглянувся на покору своєї слуги, бо ось від нині блаженою зватимуть мене всі роди, бо вчинив мені велике Сильний, і святе імя Його".

Пречиста Діва Марія тими словами признає себе за покірну слугу Того, що один є над нами сильний і могучий, що є Паном неба і землі, життя і смерти.

Визнаючи перед тіткою Єлисаветою свою покору, Преч. Діва Марія бачить своїм пророчим духом ту велику нагороду, яку за покору дасть Їй Бог, бо „від нині блаженою величати мене будуть усі роди".

Убога, невідома Дівиця бачить пророчим духом, як колись цілий світ, усі роди будуть величати Її. Вона бачить ті святині, що стануть будуватися в Її честь, ті престоли у християнських святинях, ті свята в Її честь установлені, ті мілони душ, що будуть колись до неї, як своєї Матери і заступниці, заносити свої молитви.

Величає Марія Бога, що великі речі зділав з Нею, як своєю слугою, того Бога, якого називає сильним, а Імя Його святим.

VII

У тітки Єлисавети перебула Марія три місяці, потім повернула до свого дому в Назареті.

Її муж Йосиф, побачивши, що Марія буде мати дитя, „тому що був праведний і не хотів Її ославити, рішився потайки опустити Її".

А коли він це задумав, то ангел Господній явився йому в сні, кажучи: Йосифе, Сину Давидів, не бійся прийняти Марію, свою жену, бо що в ній зародилося, є від Духа Святого. І породить Сина і назвеш Його на імя Ісус, бо Він спасе свій нарід від гріхів.

Цеж усе сталося, щоби сповнилося сказане Господом через пророка, який каже: „Ось Діва зачне в утробі і породить Сина і назвуть його на імя Емануїл, що значить: з нами Бог.

Коли Йосиф пробудився, вчинив, як велів йому ангел Господній, і прийняв свою жену".

Отже так св. Йосиф отримав з неба обявлення. Ангел Господній освітив його в двох справах:

1) Йосиф пізнав, що те, що сталося з Марією, є ділом божим, що Вона, як чиста Діва, приведе на світ Божого Сина.

2) Йосиф зрозумів, що має лишитися дальше в Назареті, щоб опікуватися Дівицею і Її Божим Дитятком, та що перед людьми має дальше бути мужем Марії й уходити за вітця Ісуса.

А Ісус Спаситель шукав для своїх народин місця ще біднішого і невигіднішого, ніж убоге мешкання в Назареті.

З рештою старозавітне пророцтво, про яке добре знали і св. Йосиф і Преч. Діва Марія, виразно говорило, що Месія народиться в Вифлеємі, тільки що вони не знали, яким способом сповниться це пророцтво.

Це сталося силою розпорядку політичних властей. Про це так пише св. Євангелист Лука:

„І сталось у ті дні, вийшов приказ від цісаря Авґуста, щоби списати всю землю. І йшли всі, щоби вписуватися, кожний у своє місто. Пішов же і Йосиф з Галилеї, з міста Назарету, в Юдею, в місто Давида, що зветься Вифлеєм, щоби вписатися з Марією, обрученою собі женою.

І породила свого сина первенця і повила Його пеленами і положила Його в ясла, бо не було для них місця в господі".

Той, що ввесь світ держить, не мав місця між людьми. „До своїх прийшов, а свої Його не прийняли", як пише св. Євангелист Иоан. Але ангели над вертепом співали свому Панови: „Слава во вишніх Богу і на землі мир, між людьми благоволення".

На тім місці за Вифлеємом, колись безлюднім, де Марія Дівиця повила Боже Дитятко, стоїть сьогодні величава святиня. В тій святині є місце прикрашене золотом, освічене вічним світлом, де лежало Боже Дитятко. Ту хвилину, найбільшу в історії людського роду, увіковічнила св. Церква святом Христового Різдва, в якім віддаємо честь народженому Синови Божому і Його святій Матері, чистій Дівиці Марії.

VIII

Клонимо голову перед Богородицею, Божою Матірю, але не менше подивляємо Її велику покору. Та, що була свя-

тішою і чистішою від небесних ангелів, несе своє сорокдневне Боже Диття до єрусалимської святині, щоби сповнити обряд очищення і представити Дитя Господеви, як написано в Господнім законі, і щоби дати жертву: дві синогорлиці або двоє голубят.

Мати Божого Сина не була обовязана до сповнення цього обряду, одначе сповняє Його в покорі, щоби виконати закон, щоби показати послух і підчинитися тим, що від Бога установлені слугами Церкви. О, якже ця покора Марії повинна стидати тих недовірків в нинішніх часах, що у своїй гордости не хочуть узнавати поваги св. Церкви, виповняти церковних приписів, приймати св. Тайни. В єрусалимському храмі стрінув Преч. Діву старець Симеон. Євангеліє так про це говорить:

„І ось був чоловік в Єрусалимі, якому на імя Симеон. І чоловік той праведний і богобоязний, що очікував потіхи Ізраїля, і Дух Святий був в нім. І було йому оповіщено Духом Святим, що не побачить смерти, поки перше не побачить Христа Господнього.

І прийшов духом в храм, а коли несли Дитя Ісуса Його родичі, щоби довершити над Ним законного обряду, він взяв Його на свої руки і благословив Бога і сказав:

Нині відпускаєш слугу свого, Господи, по слову твому в мирі.

Бо мої очі бачили спасення Твоє, яке приготовив єси перед лицем усіх людей;

світло на обявлення поганам і на славу твого народу Ізраїля".

Ці пророчі слова старенького Симеона умістила св. Церква при кінці відправи вечірні.

Одначе Симеон тими своїми словами ще не сказав всього пророцтва. Назвавши маленьку Дитинку Ісуса спасенням і світлом на обявлення поганам і на славу народу Ізраїля, він звернувся до Преч. Діви Марії та висловив друге пророцтво, дуже страшне і сумне: „Ось лежить Цей на упадок і повстання многих в Ізраїлі і на знак, якому будуть противитися; а Тобі самій душу перейде меч, щоби відкрилися думки многих сердець".

Тому що Господь Бог дав чоловікови свобідну волю, ніколи не спинює йому тої свобідної волі. На цім світі, в цьому життю може чоловік робити, що хоче.

Хто гідно зі своєю волею піде за Христом і за Його законом, для того буде Христос на повстання, для того буде Христос світлом і вічним життям у небі. Для тих, що Христа і Його закон відкинуть, буде Христос на упадок.

Дав нам Господь Бог великий дар, свобідну волю, і маємо в цім життю показати, чи заявляємося за Богом і Його законом — чи проти. Не дай, Боже, щоб той Гос-

подь Ісус Христос був для когось із нас „знаком, якому будуть противитися", як сказав Симеон.

„А Тобі, Маріє, душу пройде меч" — дальше пророцтво Симеона, яке так докладно сповнилося. Меч болю прошивав серце Божої Матери, коли втікала з Ісусом до Єгипту, коли стояла під хрестом.

Але памятаймо, що устами Симеона говорив Св. Дух, щоби приготовити Марію до будучих терпінь.

Таке то було „Стрітення" Преч. Діви Марії і Ісуса Христа в святині зі Симеоном. Пречиста, сповнивши закон, вертає назад з Дитятком Ісусом на руках.

IX

Пророцтво Симеона, яке він висловив Марії: „Тобі душу пройде меч", сповняється дуже скоро.

„А коли Ісус народився в Вифлеємі юдейськім за днів царя Ірода, то мудрці зі сходу прийшли в Єрусалим, кажучи: Де є жидівський цар, що народився, бо ми бачили Його звізду на сході і прийшли Йому поклонитися. Почувши це цар Ірод, занепокоївся і ввесь Єрусалим із ним. І зібрав усіх первосвящеників та книжників народу і допитувався їх: Де Христос має народитися? А вони сказали йому: в Вифлеємі юдейськім, бо так написано пророками: І ти, Вифлеєме, земле Юдова, ніяк не єси менший між княжими містами Юди; бо з тебе вийде вожд, що буде правити моїм народом Ізраїля.

Тоді Ірод тайком призвав мудрців і випитувався їх пильно про час, коли їм явилася звізда; і послав їх у Вифлеєм, кажучи: Ідіть і пильно розвідайтеся про Дитя; а коли знайдете, сповістіть мене, щоби і я пішов і поклонився Йому. А вони вислухали царя і пішли. І ось звізда, яку побачили на сході, ішла перед ними, аж прийшла і станула зверху, де було Дитя. А побачивши звізду, зраділи дуже великою радістю. І як увійшли в дім, побачили Дитя з Його матірю, Марією, і впали і поклонилися Йому; відкрили свої скарби і принесли Йому дари: золото, ливан і смирну. Отримавши в сні осторогу не вертатися до Ірода, іншим шляхом вернули до своєї країни.

Коли мудрці відійшли, то ангел Господній являється у сні Йосифови, кажучи: Встань, возьми Дитя та Його Матір і втікай в Єгипет і будь там, аж тобі скажу; бо Ірод хоче шукати Дитя, щоб Його погубити. Він встав, взяв Дитя і Його Матір і ніччю пішов в Єгипет і був там аж до смерти Ірода.

Тоді Ірод, побачивши, що мудрці наглумилися з нього, розгнівався дуже, послав та повбивав всі діти в Вифлеємі і всіх його околицях від двох літ і нижче".

Ось так оповідає св. Євангелист Матей про втечу св. Родини до Єгипту перед погонею лютого Ірода. Вже тут сповняється пророцтво Симеона: „Душу Твою пройде меч".

Тої самої ночі, коли ангел явився Йосифови, св. Родина зараз вибралася в дорогу до Єгипту.

Св. Йосиф посадив Пречисту Діву з Дитятком на осла, взяв у руку палицю, і за кілька днів станули в єгипетській землі, де вже Ірод не міг нічого зробити Дитятку.

За золото, отримане від мудрців, найшли собі в Єгипті мешкання і закупили собі найконечніші речі до життя. Св. Йосиф працював, як тесля при варстаті, а Пречиста Діва так само заробляла на життя ручними роботами. І перебувала св. Родина в Єгипті, як довго жив цар Ірод.

„А коли помер Ірод, то ангел у сні являється Йосифови в Єгипті і каже: Встань, возьми Дитя і Матір Його та йди в землю Ізраїлеву, бо померли ті, що наставали на душу Дитяти. Він встав, взяв Дитя і Матір Його і прийшов в землю Ізраїлеву. І пішов та поселився в місті Назарет щоби сповнилося сказане пророкамм:

„Яко Назарей наречется".

X

По повороті з Єгипту замешкала св. Родина в Назареті, де св. Йосиф далі працював як тесля, Пресвята Діва Марія вела домове господарство, а „Дитя Ісус", як пише Євангелист Лука, „росло і кріпилося, повне мудрости; і ласка божа була на нім".

Треба все памятати про те, що Ісус Христос був Богом і чоловіком в одній особі, що мав дві природи, божу і людську. І коли, як чоловік, розвивався, як кожна дитина, коли Пречиста Діва Марія мала це щастя, що дивилася, як Ісус росте, вчиться говорити, ходити, то все це діялося згідно з Його людською природою.

Дитя росло і кріпилося.

Але в Ісусі була друга природа — божа. І, як Бог, був Він наймудріший і не міг у мудрости поступати.

Хоч до 30 року свого життя Ісус Христос не виступав з наукою і жив в укриттю в Назареті разом зі своєю святою Матірю, то одного разу, коли мав 12 літ, дався пізнати ученим, як світло світа.

„А родичі Його" — оповідає св. Євангелист Лука — „ходили щороку в Єрусалим на празник Пасхи. І коли було Йому дванацять літ, пішли вони в Єрусалим. І як скінчили дні і вертали, остало дитя Ісус в Єрусалимі і не замітили того Його родичі. А в переконанню, що Він є з іншими, зробили один день дороги і стали Його шукати між родиною і знакомими. А не знайшовши, вернули в Єрусалим і шукали

Його. І сталося після трьох днів, найшли Його в храмі, як сидів посеред учителів, слухав їх і питав. І дивувалися всі, що Його слухали, Його розумови і відповідям. І сказала Його Мати до Нього: Сину, що ти нам таке зробив? Ось твій отець і я зажурені шукали тебе. І сказав до них: Чого шукали мене? Чи ви не знали, що в тім, що є мого Вітця, треба і мені бути?"

Сьогодні є люди, що називають себе християнами, але зовсім не поступають так, як поступав і учив Ісус Христос. Це горді і зарозумілі, що не потребують ні церкви, ні хреста, ні св. Тайн.

Бачимо на примірі самого Спасителя, що Він уже як дитя ходив до єрусалимської святині, до якої було три дні дороги з Назарету. І там у тім єрусалимськім храмі перший раз заблисло світло Його божества, бо Він в окруженню учених і священиків питав їх і відповідав їм так мудро, що всі дивувалися Його розумови і відповідям.

Пречиста Діва Марія є приміром для всіх християнських матерей.

Вона веде своє Боже Дитя до святині. І ви, матері, ведіть свої діти до церкви, аби вони вам виросли на потіху, аби вас на старість шанували.

Коли Преч. Діва Марія загубила Ісуса, доти не спочиває, доки Його не находить. І ви пильнуйте ваші діти, стережіть від злого, від гріха і любіть їх, а будете від них мати підпору на старість і велику радість.

Хочу вас також просити, щоб ви, коли вислухаєте тих наук, не позіставали лишень на самім вислуханню, але щоб ви над ними розважали, бо „блаженні слишащії слово божіє і хранящії є".

Тому робіть собі над науками, які я подаю, розважання.

Вертаючись до дому з травневого богослуження, говорить про те по дорозі, що чули.

Коли вернетесь до дому, оповідайте тим, що не були в церкві.

Не забудьте також у своїй хаті прикрасити образ Пречистої Діви Марії цвітами.

XI

До трицятого року життя мешкав Ісус Христос при своїй Матері і при своїм прибранім батькови Йосифі в Назареті.

Пригляньмося тепер життю сеї святої Родини.

Передовсім панував у тім малім дімку повний спокій і згода. Ніколи там ніхто не сказав злого слова, ніколи там не було ні найменшої тіни якоїсь незгоди.

Ісус Христос, хоч був Богом, виявляв своїй Матері і св. Йосифови дитинний послух і пошанування. Преч. Діва

Марія, хоч знала, що Ісус є Богом, поручала Йому ріжні роботи, посилала Його полагодити се і те. А Ісус все сповняв, щоб дати на вічні часи приклад дітям, як мають зберігати четверту заповідь божу, що каже: „шануй вітця і матір твою".

В перших літах свого дитинства Ісус позіставав все вдома при Матері, коли св. Йосиф ішов до варстату. Пізніше почав також ходити зі св. Йосифом до варстату і разом і з ним працював як тесля.

Пречиста Мати Марія варила тимчасом страву і з глиняним збанком ходила по воду до криниці. Крім того шила і прала білля для цілої родини.

Марія любила свого Сина виїмковою любовю. Любила Його і як свого Сина і як Бога, знаючи, що те Її Дитя це той Бог, що створив небо і землю і що є Паном життя і смерти. Була це любов Матери-Дівиці, яка тим більше була привязаною до свойого Дитяти, бо сама одна дала Йому людську природу. Св. Йосиф, після сповнення свого завдання, умирає на руках Ісуса і Марії, маючи смерть святу, солодку. Умирає, а його душа йде там, де йшли всі душі праведників Старого Завіту, себто до аду, щоб там чекати скорої перемоги Ісуса Спасителя над смертю.

Треба нам тямити, що до смерти Ісуса Христа ніхто з померших праведників не міг піти до неба, бо воно було замкнене. Всі вони чекали в аді на хвилю відкуплення, яка надійшла по смерти Спасителя на хресті. І душа св. Йосифа мусіла в аді на ту хвилю почекати (Ісус Христос сходить до ада по своїй хрестній смерти).

Преч. Діва Марія остала вдовою, замешкуючи дальше з Ісусом у містечку Назареті.

Ісус, Марія, Йосиф се свята Родина, котра є зразком християнської родини, у котрій повинні цвисти чесноти: молитва, згода, любов і праця.

Дивімся на життя цеї святої Родини та до неї зносім свої горячі молитви, котрі Церква в честь св. Родини установила, а котрі ми уміємо: „Ісусе, Маріє, Йосифе, Вам віддаю серце і душу і тіло моє.

Ісусе, Маріє, Йосифе, будьте при мені в послідній хвилі мого скону.

Ісусе, Маріє, Йосифе, нехай у вашій присутности душа моя вийде з тіла мого в спокою. Амінь".

Хто з чистим серцем ті молитви відмовляє доступає частинного відпусту.

XII

Надійшла хвилина, коли Ісус мусів оповістити своїй Пречистій Матері, що час родинного і спокійного життя

в назаретськім дімку кінчиться. Тоді мав Ісус 30 літ. Він приступив до своєї Пречистої Матери і промовив:

„Надійшла година, в якій мушу Тебе, улюблена Мамо, опустити, щоб віддатися на службу небесного Вітця, щоб іти людей учити і за них терпіти". Ці слова були, як меч, що прошили серце Преч. Діви, як колись передсказав Симеон. Але Вона піддається божій волі і своїми пречистими руками благословить свого Сина на дорогу, на жертву...

По відході Ісуса Преч. Діва замешкує дальше в назаретськім дімку.

Ісус пішов над Йордан, потім на пустиню на сорокодневний піст, звідти пішов в край розпочинати божу науку, боже діло.

Ісус, покликавши до себе 12 апостолів і учеників в перших днях свого учительського уряду, зайшов до Кани Галилейської, де відбувалося весілля одної молодої пари. Була там і Пречиста Діва Марія, що прийшла послужити новобранцям при весіллю.

А що родина молодих була небогата, а гостей зійшлося богато, бо Спаситель прийшов зі своїми апостолами, нестало гостям вина, і господарі найшлися у великім клопоті.

Тому що Пречиста Діва Марія не сиділа з гістьми при столі, але послугувала, легко було Їй приступити до Сина і промовити: „Сину, вина не мають". І сказав Їй Ісус: „Що мені і тобі, жено? Ще не прийшла моя година."

Ісус сказав ті слова до своєї Матери дуже лагідно, але слова були відмовою на Її просьбу. Однак Марія знала, що Син послухає її, і тому каже до слуг: „Що тільки скаже вам, зробіть".

„А стояло там шість камінних збанів на воду. Сказав до слуг Ісус: Наповніть збани водою. І наповнили їх аж до верха. І сказав їм Ісус: Черпайте тепер і занесіть старості. Коли староста покоштував це вино, покликав жениха і сказав: Кожний чоловік перше добре вино ставить, а потім гірше. Тиж зберіг добре вино аж дотепер. Цей початок чудес зділав Ісус в Кані Галилейській і явив свою силу, і увірили в Нього Його ученики".

Це чудо в Кані Галилейській зділав Христос на бажання Пречистої Діви Марії. Колиб не Марія і не Її просьба, чуда там не було би, бо Спаситель виразно сказав, що „ще не прийшла моя година". Але хоч та година чудес ще не прийшла, та Спаситель творить чудо, бо своїй улюбленій Матері відмовити не може. Хоче нам сказати, що так, як колись на землі вислухував Її просьб, так і тепер нікому не відмовить ласки, коли за когось там у небі вставиться Марія.

Тому у всіх потребах, смутках і терпіннях треба нам удаватися до Пречистої Діви, як нашої заступниці і опікунки.

Своєю присутністю на весіллю в Кані Галилейській підніс Ісус подружжя до великої, святої Тайни.

Пішов Спаситель на це весілля, бо, видно, молодята заслугували на це. Були чесні й богобоязливі.

Щасливі були, що гостили в себе Спасителя світа і Його Пречисту Матір.

Чесним і боголюбним життям і ви шукайте того щастя, щоб св. Родина гостила і в ваших домах.

XIII

Спаситель світа, Господь наш Ісус Христос, Божий Син, прийшов на світ, принявши людську природу, не тільки на те, щоб нас навчити відвічних божих правд, але головно, щоб нас відкупити, відчинити нам небо, аби душам дати вічне життя. Це й причиною, що по трьох роках навчання, якого правду закріпляє великими чудами, іде на муку і страшну смерть, щоби спасти людський рід.

Була божа думка, щоб разом з Ісусом Христом, терпіла також і Його Мати, Пречиста Діва Марія. І коли Син Божий розпятий за наші гріхи повис на хресті, то разом із ним несла жертву терпіння і Його Пречиста Мати Марія, бо Її душу тоді прошивав меч болю на вид розпятого Сина.

„І стояли при хресті Ісусовім Мати його і сестра Матери Його Марія Клеопова і Марія Магдалина. Ісус же, побачивши Матір і ученика (Йоана), що стояв, якого любив, сказав Матері своїй: Жено, це Син Твій. Потім сказав ученикови: Це мати Твоя. І від тої години взяв Її ученик до себе".

Тими словами віддав нас всіх Ісус Христос під опіку Марії, зробив Марію Матірю всіх людей.

Ученик Йоан, що стояв під хрестом, представляв всіх людей цілого світа, які жили, живуть і будуть жити. І коли Спаситель з хреста відзивається до Марії: „Жено, це Син Твій", а до Йоана: „Це мати твоя", то тими словами робить Марію Матірю цілого людського роду, опікункою і заступницею всіх людей.

Коли Спаситель умер на хресті, коли сонце перестало світити, коли всі люди, що були на горі Голгофті зі страху повтікали, тоді побожні й вірні ученики, Йосиф з Ариматії і Нікодим, зняли пречисте Тіло Спасителя з хреста.

І поплили сльози Пресв. Богородиці на мертве тіло Сина і знову меч болю прошив Її душу, бо відтепер мала полишитися самою на світі.

Наші гріхи були причиною смерти і мук Спасителя, наші гріхи були причиною того страшного болю, що прошивав душу Марії, як меч.

Нехай кожний, що йде на гріх і розпусту, подумає собі наперед: я, відкуплений смертю Божого Сина, гріхом

наново розпинаю Спасителя і серце Пресв. Богородиці Марії прошиваю душу, наче мечем.

Сонце вже мало заходитп. Тому приятелі Ісуса взяли Його тіло з рук Пречистої Матери, обмили з крови, намастили пахощами, обвили простиралом-плащаницею, як співаємо в пісні: „Благообразний Йосиф со древа снем пречистоє тіло Твоє, плищеницею чистою обвив і вонями во гробі нові покрив, положи".

І занесено тіло Спасителя до гробу, викутого в скалі, і привалено великий камінь на двері гробу. І почали розходитися в смутку ученики до дому.

Св. Церква описує ту хвилю, що Христос наче з гробу говорив до своєї Пресвятої Матери і потішав Її:

„Не ридай мене, Мати, зряще во гробі, єгоже во чреві без сімени зачала єси Сина: воскресну бо і прославлюся, і вознесу со славою немолчно, яко Бог, вірою і любовю тя величающія" (Ірмос з вел. суб.).

XIV

„Не плач наді мною, Мати, бачучи в гробі свого Сина, якого без сімени зачала: бо воскресну і прославлюся, і вознесу зі славою, як Бог, всіх тих, що з вірою і любовю Тебе (Мати) величають".

Ми розважали вчора про страдання і тепіння Марії, коли вона мусіла глядіти на муки, терпіння, на конання і положення в гробі свого Сина, нашого Бога. Сповнилося пророцтво Симеона: душу Пречистої Марії прошив меч.

Нехай кожний, кому жаль Страдаючої Марії, тямить, що гріх був причиною мук і смерти Спасителя, гріх був причиною терпінь Марії. Не ідіть, браття, на гріх. Коли злий дух буде вас намовляти до гріха, тоді нехай перед твоїми очима стане Мати Божа, що терпить під хрестом і плаче над помершим тілом Ісуса. Цей образ терплячої Марії і розпятого Ісуса нехай нас відводить від гріха!

Навістив Бог Пречисту Марію великим смутком, але в нагороду дав Їй велику радість, бо те, що обіцяв, сповнив, а обіцяв Їй, що Її Син воскресне: „Не плач, Мати, бо воскресну і прославлюся і винесу в гору всіх тих, що Тебе величають".

Послухаймо, що співає воскресна пісня:

„Ангел вопіяше Благодатній: Чистая Діво, радуйся: твой Син воскресе тридневен от гроба і мертвія воздвигнувий, людіє веселітеся".

Співаємо цю пісню та чи розумієте, яку радість вона нам приносить?

(Далі буде)

о. Ом. Радзикевич

Життя Преч. Діви Марії

(Науки на травень)

(Продовження)

Та пісня нас учить, що Ангел приходить до Пречистої, Благодатної, повної ласки, зі співом і каже:

„Чиста Дівице, радуйся, Твій Син воскрес по трьох днях з гробу, Він умерших воздвигнув. Люди, веселіться!" Веселіться, люди, бо смерть замінилася на воскресення, терпіння на радість, на щастя!

Заки Спаситель явився по своїм воскресенню своїй Матері, перше шле до Неї слугу свого, Ангела, щоби Її приготовив до того щастя.

А по відході Ангела нараз заясніла маленька кімната Марії неземним світлом і перед Нею став Ісус Христос, що воскрес славно з гробу.

Говорив Їй, що цілий людський рід відкуплений, що небо вже отворене, що тисячі душ праведних зі Старого Завіта вивів з аду, а ввів до неба, говорив Їй, що так, як Він, воскрес, всі люди колись воскреснуть до вічного життя, де Він, Її Син, буде царем, а його царство не буде мати кінця.

Сорок днів перебував Спаситель на землі і через увесь той час приходив до своєї Пречистої Матери. Сорокового дня попращався з апостолами й учениками, попращався з Пречистою своєю Матірю.

Вона не сумувала за своїм Сином, як зносився на небо, але тішилася Його славою. Знала, що прийде година, коли і Вона з тілом знесеться до неба. Ісус попрощався з Пречистою Дівою Марією на землі, щоби Її незабаром повитати в небі, щоби самому стати Царем неба, а Її зробити Царицею неба і землі, Ангелів і всіх небесних сил.

XV

По вознесенню Ісуса Христа на небо і по зісланню на апостолів Св. Духа утворилася в Єрусалимі перша християнська Церква, про яку Христос сказав, що двері пекла не переможуть її.

Цей невеликий гурток християн — ця перша Христова Церква з кождим днем збільшалася і розширялася. „Всі вони —

як читаємо в Апостольських Діяніях — перебували однодушно на молитві з жінками і Марією Матірю Ісусовою.

Для того товариства перших християн була Марія, по вознесенню Ісуса Христа на на небо, зразком молитви, чи то в домах, де сходилися на молитву, чи в єрусалимській святині, яка була у християн у найбільшій пошані, де проходили, щоби прославляти небесного Отця. Але був один обряд, якого перші християни не могли виконувати в єрусалимській святині, а не маючи своєї християнської святині, мусіли його виконувати по приватних домах.

Був це обряд виконування Найсв. Тайни Евхаристії, який Апостоли назвали „ломанням хліба". Це була Служба Божа.

В жидівській святині не могли того виконувати, бо жиди були би на це не дозволили, тому по приватних домах відправляли Службу Божу. Наперед молилися всі горячо до Бога, потім один із апостолів силою своєї священичої власти освячував хліб і вино та подавав св. Дари, себто Тіло і Кров Спасителя людям у св. Причастю.

Як я згадав, перші християни не мали відповідного місця для відправи святої жертви, не мали своєї святині та в додатку боялися жидів, що їх на кождім кроці переслідували. Часи змінилися. Сьогодні має Ісус Христос величаві святині і престоли, на яких приноситься найсвятіша жертва Пресв. Евхаристії. Але чи богато є таких, що слухали би Служби Божої з таким чистим серцем, повним віри і любови, як за часів апостолів? Я певний, що, колиб Ісус Христос, укритий у Пресв. Евхаристії, став видимий для нас, то на богатьох не поглянув би ласкавим оком, бо в богатьох, що є в церкві, недостає віри й любови Бога і чистого серця.

Для Преч. Діви Марії, по вознесенню Ісуса Христа, була найбільша радість, коли відбувалося т. зв. ломання хліба. Вона тоді мала нагоду приступати до св. Причастя. З найбільшою вірою й любовю, з найчистішим серцем Вона приймала у св. Причастю Тіло свого Сина: те пречичисте Тіло, яке Вона, як чиста дівиця, зродила, яке кормила, яке у гріб зложила. Вона не тільки сама приймала Ісуса Христа у Найсв. Евхаристії, але вчила й інших про важність та святість тої великої Тайни, вчила, з якою святістю та чистотою душі треба приступати до тої святої Тайни.

Від того часу минуло 19 соток літ. 19 соток літ клякають люди перед Богом, що скривається під видом Евхаристії, та приймають Його пресвяте Тіло, те саме Тіло, що колись спочивало на пречистих руках Марії. А Церква кличе: „со страхом Божіїм, і со вірою приступіте", а Церква кличе, і пригадує нам, що „Бог з нами": „С нами Бог, разумійте язици, і покоряйтеся, яко с нами Бог".

Безконечна дяка Тобі, Чиста Дівице, що привела на

світ Месію, що через Тебе маємо Бога укритого і можемо Його приймати у св. Причастю, щоби через св. Причастя доступити воскресення. Страшний суд і кара буде для тих, що негідно приступають до св. Причастя. Щасливі, що з чистим серцем з вірою і любовю приступають до сеї Найсв. Тайни.

XVI

Сьогодні будемо роздумувати про успення пресв. Діви Марії.

Смерть, яка всіх нас чекає, є карою за гріх. Преч. Діва Марія була вільна від всякого гріха, тому не повинна була вмирати. Але що Її Син, Ісус Христос, взяв на себе людські гріхи й умер на хресті, Марія мусіла бути Йому подібна, мусіла також умерти.

Умерла, а радше уснула — вмерла з любови і з туги за Богом.

Умерла в хатині св. Йоана Євангелиста, якому Ісус Христос віддав в опіку свою Пречисту Матір тоді, коли умирав на хресті. При її ліжку зібралися всі апостоли. Св. Йоан подав Їй св. Причастя, яке Вона з найбільшою любовю прийняла.

Потім поблагословила апостолів. Марія звернула свої очі вгору. Певно бачила Вона свого Сина, який виходив Їй назустріч.

Умерла, як сказано, з туги і любови за Богом, приблизно 14 літ по вознесенню Ісуса Христа на небо.

Тіло Пречистої Діви Марії похоронено в камінним гробі з великою почестю. Традиція каже, що, коли по трьох днях отворено гріб, апостоли, що до нього прибули, застали в гробі повно розцвилих рож і лелій, але тіла Пречистої Діви там не було. Тільки пісня доходила з неба, пісня Ангелів, що уносили тіло Марії до небесного царства.

Пречиста Діва Марія воскресла третього дня з гробу. Так мусіло бути. Марія мусіла воскреснути. Її тіло не могло улягти зіпсуттю.

Смерть — це кара за гріх, а Марія була вільна від всякого гріха. Вона була чиста, вповні невинна, притім була Матірю самого Божого Сина.

Чи міг Ісус Христос дозволити на те, щоб тіло Його Матери зіпсулося в гробі?

Воскресла Богородиця третього дня, як і предсказав пророк Давид у своїм псальмі: „Воскресни, Господи, в покой Твой, Ти і кивот святині Твоєя". Пророк Давид, передсказуючи воскресення Ісуса Христа, пророчить рівночасно, що воскресне і кивот Його святині, себто Пречиста Діва Марія.

Величаючи в веснянім часі славне воскресення Господа

Ісуса Христа, звеличім одночасно і воскресення Його Пречистої Матери.

Разом з душею і тілом ввійшла Вона до неба, щоб там бути близько свого Сина, Царицею неба, землі і Ангелів, щоби доступити найбільшої слави і щастя.

В небесній країні Пречиста Діва Марія в нагороду за своє святе, чисте життя відбирає і буде відбирати найвищу почесть від всіх небесних духів, від патріярхів, пророків, мучеників і дівиць. І сповняється на Ній Її власне пророцтво, що його висловила до тітки Єлисавети: „Се бо от нині ублажат мя всі роди".

Христос воскрес третього дня з гробу і Марія воскресла.

І ми воскреснемо колись у останній день. І наші тіла мають колись встати з гробу. Але заки це наступить, мусимо вмерти.

Щаслива смерть, смерть у Божій ласці — це найбільше щастя, яке можемо осягнути, бо по такій смерти жде нас вічне щастя в небі.

Дай же і нам, Пречиста Мати, ласку, нам, що Тобі служимо, що тобі славу віддаємо, вести чисте життя і гріха уникати.

Дай нам, Пречиста Мати, найбільшу ласку: ласку доброї смерти, а по смерти поможи нам небо осягнути.

XVII

Св. Йоан Богослов, улюблений апостол Ісуса Христа, той сам, якому Спаситель розпятий на хресті віддав під опіку свою Пречисту Матір словами: „Се Мати твоя". Цей апостол по успенню Пресв. Діви Марії голосив св. Євангеліє поганам. За кару цісар Доміціян засудив Його на вигнання на безлюдний, неурожайний і скалистий острів Патмос. На тім самітнім острові потішав Його сам Бог, даючи Йому ріжні обявлення, які згодом св. Йоан списав у т. зв. книзі „Откровенія". Таке одно обявлення читаємо в книзі „Отроквеніє":

„І зявився на небі великий знак: жінка одягнена в сонце, місяць під Її ногами, а на голові Її вінець з дванадцяти звізд".

„Жінка одягнена в сонце" — це Пречиста Діва Марія; „місяць під Її ногами" — бо Вона цариця неба і землі.

„На голові Її вінець з 12 звізд", бо Вона в небі коронована на царицю Ангелів і святих.

Таке значіння мають слова в обявленню св. Йоана Богослова.

Коли Пречиста Діва Марія по своїм славнім успенню знеслася до неба, тоді на зустріч Їй виходить Син Божий,

Ісус Христос. Серед небесної радости, серед співу ангелів дає Їй перше місце в небі, а на Її голову вкладає святу корону. Коронує Її в небі на Царицю неба.

Колись Марія скромна, покірна і тиха дівиця на землі прийняла Божого Сина в Вифлеємі, на руках носила, кормила. Тепер приймає Її Ісус Христос у своїм небеснім мешканню і коронував Її на Царицю цілого неба. І від тої хвилини Марія разом зі своїм Сином панує над світом, як цариця неба і землі.

Незнана і тиха була Преч. Діва за життя, але коли стала Царицею неба, доступила найбільшої чести і слави, старозавітні патріярхи і пророки складають честь Тій, за якою тужили Апостоли, витають Її, як Матір Спасителя.

Мученики й ісповідники шумлять над Нею пальмами, що їх здобули на землі. Дівиці сиплять Їй під ноги квіти, Ангели, небесні духи вислављяють Її як ту, що є чесніша від Херувимів і славніша від Серафимів. Так небо віддає честь Цариці світа.

А земля? Свята католицька Церква на землі проголошує в 1854 р. велику і святу правду віри про непорочне зачаття Пресв. Діви Марії.

„В рождестві дівство сохранила єси, во успенії міра не оставила єси, Богородице" — співаємо в тропарі. Хоч Богородиця по успенню знеслася до неба і там стала Царицею неба, доступила по Бозі найвисшої слави, однак „міра не оставила", не лишила нас людей на землі сиротами, але, як Мати, над нами чуває. І хоч ми, люди, тут на землі маємо вести життя віри, то часом заслона відслонюється і Марія дає нам знаки, являється.

Так недавно явилася в Люрді і обіцяла зробити нас щасливими на другім світі, а на питання Бернадети „хто Ти, Пані" відповіла: „Я є Непорочне Зачаття".

Прийми нас, небесна Царице, під свій покров, дозволь нам колись побачити Тебе, непорочну. Амінь.

XVIII

Пречиста Діва Марія, Божа Мати, є Царицею неба.

Вона є нашою найліпшою Матірю, заступницею перед Богом.

Нині будемо розважати про те, що Преч. Діва Марія є Матірю милосердя, що вона визволяє душі з чистилища.

Чистилище це місце на другім світі, куди йдуть душі людей, що вмерли поєднані з Богом і в Божій ласці, одначе не можуть до неба дістатися так довго, доки не відбудуть дочасної покути. Щасливі ті душі в чистилищі, що мають поміч від людей, живучих тут на землі, що про них памятають, що за них моляться, жертвують Службу Божу. Але

скільки є таких людей на світі, що чекають тільки на те, щоб їм умираючий записав маєток. Коли одержать це дочасне добро, то про померщого забули на віки.

Пречиста Діва Марія не забуває за душі в чистилищі. Вона благає Бога за ними, Її молитви і заслуги є дуже великою поміччю для тих, що мусять у чистилищі відбувати часову покуту.

Не думаймо, що по смерти зараз дістанемося до неба, бо мало хто є такий чистий, щоби був вільний від дочасної покути.

Тому вже тепер просім Пречисту Діву у наших молитвах, щоб нам несла поміч, якщо прийшлось би нам якийсь час по смерти перебувати в чистилищі. А за душі померші нашої родини не забуваймо і несім їм поміч. За це колись Преч. Діва нас нагородить, коли такої помочі будемо потребувати. Амінь.

XIX

Є над світом один Цар, цар царів. Ним є Господь Ісус Христос, що царює над небом і землею, що при кінці світа прийде в славі судити добрих і злих, праведних і грішників, якого царство не буде мати кінця.

Є одна Цариця над світом, над небом і землею, що царює разом зі своїм Сином. Нею є преблагословена Діва Марія, Цариця світа і Мати молосердя.

І коли св. апостол Павло в листі до Филипян кличе, щоби на імя Ісуса клонили коліно всі небесні, земні і підземні (Филип. II. 10), то можна також сказати, щоби так само і на імя Марії клонили коліно всі небесні, земні і підземні, бо Вона є Царицею неба і землі. Тому по Ісусі Христі перше місце в наших серцях повинно бути призначене для Марії.

Всі умремо, перенесемося до другого життя, якому кінця не буде ніколи. А коли на цім світі будемо заховувати святу віру і вести праведне життя, коли будемо мати ту ласку дістатися до небесної вітчини, тоді щойно зможемо пізнати всю славу Богородиці.

Буде це тоді неописана радість, коли там у небі побачимо Марію не такою, як жила на світі, вбогою дівицею з Назарету, що пряла, варила, сама воду носила з керниці, що під хрестом заплакана стояла, але як Царицю неба.

Від найдавніших часів, від часів перших християн триває звеличування Преч. Діви Марії. В місті Римі, столиці християнського світа, находяться підземні хідники т. зв. катакомби, де сходилися перші християни на молитву і Службу Божу, де крилися перед поганами. В тих катакомбах, що полишилися по нинішній день, і які можна кождому огля-

дати, находиться престоли, при яких перші християни відправляли Службу Божу. Над престолами находяться вириті образи Пречистої Діви Марії з Божим Дитятком на руках, зі звіздою над головою. Це є доказом, що вже перші християни величали Преч. Діву Марію.

А святі Отці, творці святих книг, не находять слів на Її звеличення.

Прекрасно величають Пречисту Діву доґмати всіх 8-ох гласів, от нпр. 5-го гласа:

„В чермнім морі неіскусобрачнія Невісти образ написася іногда. Тамо Мойсей, разділитель води; зді же Гавриїл, служитель чудесе. Тогда глубину шествова немокрено Ізраїль; нині же Христа роди безсіменно Діва. Море по прошествії Ізраїлеві пребисть непроходно; Непорочная по рождествї Еммануїлові пребисть нетлінна".

Перехід Ізраїльтян крізь Червоне море — кажеться в тій пісні — це образ Преч. Діви Марії.

Там Мойсей, що розділив воду, тут Архангел Гавриїл, слуга чуда. Там морську глибину перейшов сухою ногою Ізраїль, тут Пречиста Діва без нарушення дівицтва родила Христа.

Море по переході Ізраїльтян на другий беріг зійшлося і стало непроходиме. Непорочна по рождествї Емануїла позістала нетлінною, т. зн. чистою Дівою.

Величай і ти, душе моя, Марію, як Діву, як Божу Матір, як нашу Матір, як Царицю світа. Амінь.

XX

„Во успенії міра не оставила еси, Богородице".

Маємо Матір на небі — Пречисту Діву Марію, про яку голосили пророки, якій Арх. Гавриїл приніс вістку до Назарету, що матірю стане і дівство збереже.

Маємо Матір на небі, якій поклін і найбільшу пошану віддають народи землі, що сама про себе колись висказала пророчим духом: „Се бо от нині ублажат мя всі роди".

Маємо Матір, оспівану в чудових наших церковних доґматах і піснях.

Маємо Матір на небі — найкращу, найліпшу зі всіх Божих сотворінь, що опікується нами у нашім дочаснім життю, що нас горячо любить та передовсім бажає, щоб ми всі мали щасливу смерть, а по смерти вічне життя.

Бог, що є для нас батьком, і каже та дозволює нам себе так кликати („Отче наш, іже єси на небесіх"), знав, що бідні діти без матери сироти. Тому дав нам Матір, аби нас своїм покровом захищала, часом може здержувала караючу руку справедливого Батька.

Божий Син прийшов на світ, щоб за всіх терпіти й умерти, всіх відкупити, всім небо відчинити, та передовсім Він прийшов на світ, щоб освятити свою Матір — Марію, яку перед віками передбачив і полюбив.

Коли для просвічення і освячення всіх людей Спаситель призначив тільки три роки часу, то для своєї улюбленої Матери посвячує 10 разів більше свого земського життя, тридцять літ.

Всевідучим своїм оком Він бачив, що люди не приймуть Його, науки не зрозуміють, в чуда не повірять, не полюблять Його, тільки зненавидять, що прийде до своїх і свої Його не приймуть. Він це бачив і тому свій прилюдний виступ відкладав аж до 30 року життя.

Той чудесний квіт з Назарету 30 літ жив при своїй Матери, яку сердечно любив синівською любовю.

Нераз Він засідав вечером зі своєю улюбленою Матірю до розмови і відслонював Їй свої пляни: говорив Їй про те, як піде в світ, покине Назарет, як буде ходити з місця на місце, як піде на муки і смерть за нарід. А коли бачив сльози в пречистих очах своєї Матери, тоді вказував їй на будучі наслідки своєї жертви. Говорив Їй про свою Церкву, якої двері пекла не переможуть, про навернення поганських народів, про смерть мучеників, про своє воскресення, вознесення, про небо, місце вічної радости для всіх, що підуть за Його голосом.

„Не ридай мене, Мати, зряще во гробі, єгоже во чреві безсіменно родила єси Сина. Возстану бо і прославлюся і вознесу со славою непрестанно, яко Бог, вірою і любовю Тя величающих".

Ту розмову Ісуса зі своєю Матірю пригадує нам св. Церква в тім чудовім ірмосі, що його співаємо в велику пятницю і суботу перед Христовим воскресенням.

Зміст цього церковного ірмосу подаємо в перекладі:

„Не плач за мною, Мати,
І не ридай, Маріє,
Як буду я вмирати,
Як гріб мене покриє.

Не плач, Дівице Чиста,
Над мертвим тілом Сина,
Якого Ти Пречиста
В дівицтві породила.

Три дні буду лежати
В камінній я могилі,
А потім — встану, Мати,
Прославлюся у силі.

Хай щастя мають люди,
Їм хочу небо дати,
Що віру носять в груди
До Тебе, чиста Мати.

Що ждуть Тебе з тугою;
Їм небо заясніє,
Тож не ридай за мною!
Не плач, не плач, Маріє!

XXI

Ніхто ніколи на світі так не любив Бога, як Пречиста Діва Марія. 30 літ тихого життя в Назареті проминуло, Спаситель спішить сповнити своє посланництво, дати людям науку, відкупити, освятити.

Прощай, Мати, і ти, Назарете!

Іде над Йордан, розпочинає науку, життя повне трудів, невигоди, терпінь; нераз не має де спочити по трудах, як сам каже: „звірі мають ями, птиці гнізда, а Син Чоловічий не має, де голови приклонити". А Пречиста? Вона не всилі всидіти в Назареті по відході Сина.

Любов до Ісуса велить Їй іти за Ним. Гостить Його в Кані Галилейській, слухає Його наук, бачить Його чуда, йде за ним на Голгофту, стає під хрестом, бачить Його голову, терням увінчану, глядить на конання і смерть свого Сина, несе мертве тіло до гробу, терпить, свідома, що люди в Її Сині забили Спасителя світа.

Витає Його по воскресенню, пращає Його, коли зноситься на небо, а потім часто з рук св. Ап. Йоана Богослова принимає Ісуса у Найсв. Евхаристії, тужить за Ним, жде смерти, щоб знову побачити свого Сина. І приходить та хвилина! Преч. Діва умирає. Приходить Христос, щоб свою улюблену Матір взяти до себе, щоби там у небі вже жити зі своєю Матірю не 30 літ, але вічно в небеснім Назареті.

Пішла до неба, стала Царицею неба, однак людей не лишила, а стала Матірю людей. Тому св. Церква кличе до нас, щоб ми Її величали в піснях: „Богородицу і Матер світа во піснех возвеличім".

На цей заклик Церкви народи цілого світа укладають і співають пісні в Її честь.

Пречиста Діва Марія, яку Бог так полюбив, яка так гарячо Бога полюбила, а нас материнською любовю, стала нам Матірю неустаючої помочі.

Вона помагає нам у дочаснім життю, однак передовсім помагає нам у годині нашої смерти.

Добра смерть, смерть у Божій ласці це найважніша справа для чоловіка, бо від доброї смерти залежить щаслива вічність.

Добра смерть є тим мостом, переходом, лучником між дочасним життям і вічним, є ключем до брами неба.

Тому часто просім Преч. Діву Марію, Матір неустаючої помочі, щоб вона нам допомогла в годині нашої смерти, щоб наша смерть була подібна до Її смерти, аби була переходом до вічного щасливого життя. Щастя на цім світі може обіцювати тільки злий дух і ті люди, що йому служать, щоб нас дурити до кінця і позбавити щасливої вічности.

Не даймо дуритися тим, що голосять про якесь незвичайне щастя на цьому світі, бо його тут нема. Чи Божа Мати була на цьому світі щаслива?

Досить з нас буде, коли Преч. Діва Марія з любови до нас отре нам сльозу в терпіннях, поможе в дочаснім життю, а надї все, коли випросить для нас у Бога ласку доброї смерти і допоможе нам до спасення душі.

XXII

Маємо Матір на небі, яку Бог вибрав на Матір Божого Сина, яку Бог полюбив, яка понад все Бога полюбила, яка нас всіх, відкуплених кровю свого Сина, горячо любить, яка світа не лишила, стала Матірю світа, Матірю неустаючої помочі для світа, для людей.

Та Мати неустаючої помочі велить мені, негідному свому слузі, закликати великим голосом до тих, що в гріхах живуть без Божої ласки, що в давних літах крили гріхи на сповідях, поповняють святотатські сповіди: З любови до Бога, до Преч. Діви Марії з огляду на ваші душі заверніть з дороги гріха, поправте ваші святотатські сповіди, закличте до Пречистої: „Мати неустаючої помочі, рятуй мене від вічної загибелі, дай мені смерть у Божій ласці. Владичице доброї смерти, молися за мене".

А до тих, що мають Божу ласку і в серцях любов до до Бога, велить мені Мати неустаючої помочі закликати:

Ще більше любови до Бога серед злого, зіпсутого світа!

Бороніть релігію, ставайте Апостолами святої справи, добрі діла творіть для Бога, для св. Церкви.

Кінчу і разом з вами кличу до Тої, що разом з тілом і душею взята до Неба і є нам Матірю, словами святого мудрця, Томи з Аквіну: „Благаю Тебе, пресвята Мати: прийди до мене в годині смерти з поміччю, з ласкою і милосердям, оборони мене перед злими духами, а у свого Сина вимоли мені відпущення гріхів. Так умираючого в Твоїй і Твого Сина любови веди мене на дорогу спасення і вічного щастя. Амінь".

о. Йосиф Проць

XXXIII НАУКА

Про взаїмну пошану і любов між суспільними верствами

(Докінчення)

Всі ми діти одного небесного Вітця, від нього родились ми в тайні хрещення; всі ми, значні і незначні, богаті й бідні, відкуплені одною, надто дорогою кровю Господа Ісуса; всі ми і сильні й слабі в світі, „одним Духом напоєні" в тайні миропомазання (1 Кор. 12, 13) і живемо одною Його благодаттю. Для всіх нас приготоване вічне мешкання в небі, але один Бог знає, хто з нас, богатий чи бідний, заслужить собі увійти туди. Що вчить нас наша віра про взаїмні повинности? З одного боку наказує нам „віддавати усім, що треба: кому данину, данину; кому мито, мито; кому страх, страх; кому честь, честь (Рим. 13. 7); з другогож боку наказує всім нам любити один другого без ріжниці стану і звання, любити взаїмною братньою любовю, рахуючи се за знаменну ознаку християнина (Ів. 13, 13). Тоді, як наказує „коритись всякому чоловічому начальству ради Господа", цінити й шанувати заслуги наших співгромадян (I Петр. 2, 13), рівночасно строго заборонює величатися своїми достоїнствами і заслугами (1 Кор. 4, 7), і навчає, що чим ми висші і могутніші, то тим більше повинні коритися перед Господом (Сир. 3, 18—20). Загальнож наказує кермуватись в життю не себелюбством і власною користю, а себежертвою; наказує бути готовими „за братів навіть душі покласти" (1 К. 3, 16).

Отак дорогі! Якби ми поступали так, як наказує наша віра Христова, то між нами зникли би останні сліди цього поділу й взаїмної ненависти, що виявляється — буває — між членами ріжних верств; не булоб сеї зарозумілости, гордости, призирства, що з ним глядять висші на низших, сильні і славні на слабих і незнаних; ми постійно мали перед очима взір самого нашого Спасителя, що будучи Богом „принизив себе" на землі (Фил. 2, 8) і як „товариш" перебував навіть зі звичайними рибаками, митарями й грішниками (Мат. 11, 29). В нашій суспільности є також гарні взори християнського поведення людей поставлених високо із людьми з низшої верстви. Поступаймо по їх приміру. Як члени одного і тогож великого національного тіла, як браття, хоч одні старші, другі молодші, та злучені взаїмною пошаною, любовю, спільними силами прямуймо до спільної мети — до морального звершення, до розквіту і слави нашого доброго народа. Амінь.

XXXIV НАУКА

Про добродійства, що їх подає нам Боже слово

Блажені, що слухають Боже слово.
Лук. 11, 28.

Свята Церква щодня голосить нам Боже слово і кождий з нас нераз наставляв уха, щоб слухати його, відривав своє серце, щоб прийняти Божі правди, голошені в Божім слові. Виходить, що говорити про блаженство тих, що слухають Боже слово, значило би, як видається, викладати вам історію ваших власних почувань, говорити про те, що кождий з нас знає вже з досвіду. Та ні — браття! Мабуть дуже мало хто з нас, слухаючи Боже слово, відчуває всю важність і велич добродійств, що їх наш небесний Отець зсилає нам через нього; мало хто з глибоким почуттям вдячности великому Добродієві повторяє в своїм серці слова: „Блаженні ми, що слухаємо Боже слово". Людина, зіпсована людина звикла подивляти і поважати тільки те, що рідке, що вражає її почування; людина звикла шукати задоволення в тім, що набувається за дорогу ціну і що посідає тільки небогато людей. Боже слово проповідується щодня; сей незвичайно цінний скарб дарується кождому; через се не є воно для нас чимсь незвичайним, що могло би збудити і звернути на себе увагу. В молодих літах, коли наше серце незаражене ще любовю до ріжноманітної суєти, не поневолене пристрастями, здатне ще до всіх добрих почувань, наш розсудок буває ще слабий і нездатний розуміти важність і велич правд, що їх нам подає Боже слово.

В дорослих літах наш ум і наше серце обтяжене вже всякими життєвими клопотами, які без перестанку звертають всю нашу увагу на тілесні справи, що не покидають нас і в сім Божім домі і перешкоджують нам глибоко міркувати про Божі справи і відчувати їх важність і достоїнство. Тому то, хоч ми дуже часто слухаємо Боже слово, та слухаємо здебільша не з належною увагою, а з холодним серцем, ні трошки не думаючи про те, що булоб з нами, якби ми радісних слів Божого обявлення ніколи не були почули. А через те богато з нас, маючи, що так скажу в своїх руках сей небесний скарб, не знає його вартости і не чує в собі блаженства, яке природним способом повинні відчувати ті, що його посідають. Такі люди, коли приходять до церкви подякувати Богови, то не віддають хвали і подяки тому Богови, що говорив давно до наших вітців через пророків, а в послідні дні через Свого Сина.

Браття! Щоб відчути те блаженство, що його звіщає нам Ісус Христос в своїм слові, і щоб заховати все в жи-

вій тямці того безконечного добродія, що приніс нам се слово від Отця, то принайменше в тім домі Божім, де все про небесне і Боже нам нагадує, будемо роздумувати про великі і невимовні добродійства, що їх нам подає Боже слово; такому міркуванню призначім і теперішну хвильку.

Боже слово відкриває нам правдиве пізнання Бога, сеї основної правди, що з неї повинно випливати оживляюче світло на всі інші, необхідні і відрадні для людини правди. Се блаженне пізнання остало би назавжди тайною для людського розуму, полишеного самому собі, і смертні уста ніколи не відкрили би нам тогож. Бо хоч сотворений світ, як каже Апостол, і не перестав звіщати нам про Бога-Сотворителя, про Його невидимі прикмети і сили, то людина, пірнувши в похітливість і заглушивши шумом пристрасти внутрішний голос своєї душі, не могла уже вважати і на той божественний голос, що його мовила до неї вся природа. Боже письмо, написане незатертими буквами в природі, стало для неї незрозумілим. Чоловік потребував якогось висшого учителя, що міг би навчити його читати і розуміти те письмо. Поганська фільософія є явним доказом сього. Я не буду згадувати про ті сумні її часи, найнещасливіші для людства, коли вона разом з безумством голосила :„нема Бога", або коли вона з неуцтвом і грубістю народа видумувала якісь матеріяльні, недоладні божества. Навіть у свої найліпші і найсвітліші часи що відрадного і поучаючого сказала вона людям про ту первісну правду? Тільки здогад про якесь найвисше єство, що сотворило сей світ, лише свідомість немочі в пізнанню Божих річей і свідомість потреби до сього якогось висшого світла, котре могло би розігнати глибоку темноту, закриваючу людський розум. Деж шукати людині потіхи серед численних лих? Чим кермуватися в життю? Нещасне людське серце! Куди звернути тобі зір в хвилі туги і смутку? Звідки очікувати спасення і помочі, коли жорстокі і злобні люди стануть утискати тебе усюди, звідки, як нема для тебе в другім світі милосердного єства, що живо інтересувалося би твоєю долею і що могло охоронити тебе від ворожих нападів? Що протиставиш ти зусиллям внутрішних ворогів, гріха і помилок, як нема для тебе Божого взірця, з котрим ти міг би порівняти всю свою діяльність, всі тайні свої порушення? Ти знеможешся, впадеш під тягарем своїх журб і станеш нещасною жертвою своїх зовнішніх і внутрішніх ворогів.

Але Боже слово відкриває нам, що Бог є один і що сей один Бог є Творцем і Паном світа, Творцем і Вітцем всіх людей, який любить їх безмежною любовю — такою, якою ні одна мати не любить свого сина. О, велика повнота світла, втіхи і радости вливається в серце людини, що чує і приймає се слово! Як Бог є Творцем і Паном світа, гово-

рить вона в своїм серці, то всі добра, що я їх із вдоволенням уживаю, є Його добродійствами, є доказами Його любови до мене; як сей Творець і Пан світа є моїм люблячим Вітцем, то чого мені боятися, чого тремтіти, як я і тут на землі жию в домі мого Вітця? Що може зробити мені слабий, немічний противник при такім міцнім оборонці? А таким способом добра, що ними людина з вдоволенням покористовується разом зі всіми другими, стають для неї вартісними і справляють їй більше і висше вдоволення; вона вбачає в них не звичайні тільки природні дари, але і добродійство і любов великого Творця природи і звертає увагу не стільки на дари, скільки на Того, від кого вони походять. Живе почуття вдячности, яку віруючий чоловік у глибині своєї душі відчуває до великого Добродія, зливає на нього рясну росу Божого благословення і наповняє його серце небесною радістю. А як прийде на нього якесь лихо, він не тратить надії, але з сильною надією на скору поміч звертається з молитвою до свого небесного Вітця, жаліється Йому на своїх ворогів, просить Його помочі і заступництва. Тодіж, як нещасний поганин під тягарем лиха, не знаючи, до котрого з богів міг би він звернутися з повною вірою в його могутність і несумнівною надією на поміч, попадає в розпуку — християнин духом і серцем своїм піднимається до престола вічної любови і доброти і співає похвальну пісню Богови, сильному, живому помічникови. Пізнання Бога, як найсвятішого єства, що любить тільки добре і святе, а відвертається від всього злочинного і зіпсованого, сильно помагає усмирити бунтівливі пристрасти і безперестанно поступати в досконалости і святости; воно є щитом, яким християнин заслонюється перед нападами внутрішніх ворогів, гріха і помилок — сих жерел людського нещастя. Через те його життя пливе спокійно; він постійно тішиться внутрішнім самовдоволенням і його чисте серце не знає тої болісної гризоти сумління, що без перерви докучає злочинному серцю. „Блажені ті, що слухають Боже слово!“

Боже слово відкриває нам правильне пізнання і нас самих. Воно каже нам, що ми безсмертні, що наше земське життя се тільки час приготування до висшого життя, се лиш початок нашого буття; продовження його буде у вічности. Слово Боже вчить нас, що смерть се тільки перехід із нижшої сфери буття до висшої.

Християнине! Перенесись думкою у віддалені часи поганського світа, осяяного оживляючим світлом Божого обявлення, і скажи опісля, який мудрець, в якій школі навчав колинебудь таких спасенних і потішаючих правд? Щонайліпші з людей, непросвічених світлом обявлення, підіймалися тільки до якогось неясного прочуття про особисте продовження свого буття поза границями гробу. Але віра в безсмерт-

ність незнана була серцю неосвіченого, як і освіченого. Безсмертність! Блаженна, найбільше пожадана правда! Чим була би людина, якби її не осяювало Боже світло? Приходячи на світ із земських, смертних родичів і не маючи поняття про друге, вище життя за межами теперішнього життя — чоловік тільки для землі зуживав би всю свою силу, увесь талант, земські справи булиб одиноким предметом його безконечних з природи думок, на земське ограничалися би всі його бажання і потреби. А богоподібні досконалости, які людину серед усіх Божих сотворінь повинні би осяювати, як промінисте сонце, вмирали би в його грудях в самім зародку, і небесний громадянин, мандруючий по землі, не побачив би своєї блаженної вітчини! А чим було би тоді все наше життя зі всіми своїми скарбами і радощами? Часом плачу, жури і нарікань. Страхіття смерти, про котру нагадує нам всяке сотворіння в сій країні тління, затроювали би все наше життя. Ніжна мамо, щирий приятелю, вірна жінко! Чим могли би ви потішити себе при гробі ваших улюблених? Бідний, невинний страдальнику! Чим міг би ти осолодити гірку чашу своїх терпінь, не маючи надії на блаженну безсмертність?

Але щасливий християнин, що йому Боже слово вказує на друге, красше життя, яке має зачатися за межами теперішнього життя і продовжуватися через усю вічність. Його думаючий ум, прозираючи у висший, досконаліший світ, не зупиняється на сій тлінній землі і його серце не приліплюється до марних, скороминаючих скарбів, але шукає таких скарбів, що могли би перейти з ним і за межі гробу і що по зруйнованню сього світа зроблять його щасливим. Він знає, що його буття не підпадає смерти. Панування смерти простягається тільки на Його тіло, взяте з землі: але се, що в нім мислить і бажає, є вічне, безсмертне. При гробі батька, мами, приятеля, жінки він також плаче, він також відчуває жаль розлуки, але він не плаче нерозважно, його жаль-туга розпускається солодкою надією побачення в другім, красшім світі, де їх взаїмна любов буде богато чистіша, висша, досконаліша. Під важким тягарем жорстоких терпінь відчуває і він деколи знемогу в своїх силах, але віра в безсмертність, яку защіплює в нім Боже слово, відкриває перед ним чудові види будучности, де чеснота одержить свою нагороду і де хвилеві страждання зміняться у вічне щастя. Се облекшує йому тягар його нещасть і наповняє його силою перенести їх мужно. „Блажені ті, що слухають Боже слово!"

Слово Боже напослідку відслонює нам способи, як придбати правдиве, безконечне щастя, що його Сотворитель був призначив людині, а яке вже перші люди через гріх стратили. Як потомки згрішившого Адама одержуємо в спадщині враз з буттям сильнішу схильність до гріха і сим осу-

джуємо себе на вічну втрату того щастя. Вічна смерть — вічне нещастя є відплатою за гріх. Грішник, як довго буде в грісі, не може ніколи бути щасливим. Він навіть у присутности Бога шукатиме щастя небесного і серед раю, в самім лоні щастя зітхати буде за щастям. Зітхати буде тому, що щастя поза ним — є його щастям. Жерело його щастя повинно бути в нім, в його середині, в його власнім серці. У грішникаж, серце заражене гріхом, замість щастя справляє йому горе. Але і досвід усіх часів і власне наше серце посвідчає, що людина своїми силами в ніякий спосіб не може визволитися від гріха. Через те не було ніколи людини на світі без гріха; через те ми все в небезпеці попасти в гріх. А однак, не зважаючи на сей гріховний свій стан, людина все ще бажає бути щасливою. Щастя се мета, до якої стремлять всі його мисли, бажання і діла. О, якеж се нещастя! Шукати щастя, шукати його у вічність, вічно тужити за ним і ніколи не знайти його, ніколи не втішатися ним!

Та, християнине! Ти щасливий! Слово Боже відслонює перед тобою способи, як втекти перед сим нещасним станом. Воно каже тобі, що з своєї природи ти син гріха і тому наслідник вічного нещастя; але безмежна Божа любов ніколи невичерпана в засобах ушасливлювання своїх сотворінь, відслонює перед тобою нове, вище, божеське народження, що визволює тебе від гріха, дає тобі в спадку вічне щастя — а в таїнствах віри, незбагнених людським розумом, вказує воно тобі се нове благодатне родження. „Блажені, що слухають Боже слово!"

Значить, як ви, браття і сестри, відчуваєте солодкість Божих ласк (добродійств) і вдячним серцем зводите на себе рясну росу небесного благословення; як у хвилини жури ви, звертаючись з молитвою до небесного Вітця, чуєте в собі якусь солодку втіху; як надія на щасливу безсмертність полегчує тягар вашого нещастя, як на останок ви чуєте в собі, що ви на дорозі чесноти і побожности, які ведуть до безмежної щасливости, і як ви вже в сім життю засмаковуєте того солодкого щастя — то знайте і памятайте, що всі сі добра дало вам Боже слово. Як колись у життю дякуватимете Богови за добродійства, то будьте вдячні Господеви і за се неоцінене добро. Небесний Отець нічого не вимагає від вас за сі безчисленні ласки, нічого не хоче від нас, крім нашого особистого щастя. Тому сповнятимемо Боже слово і так приготовляти собі своє теперішнє і вічне щастя. Сим віддамо Йому достойну жертву подяки. Амінь.

XXXV НАУКА

Про Божий закон взагалі і про закон у нашій совісти

На Божім світі, у всіх сотвореннях Божих нема нічого без закону. Все, що є в світі, живе і діє по законах. У видимім світі кожна річ має свою міру і своє місце в природі; все істнує або нівечиться, остає таким самим або зміняється, підлягаючи тим законам, що їх дав Господь при самім сотворенні світа. Зиму зміняє літо, ніч день, погоду дощ, дерево росте і всихає, звіря родиться і гине, людське тіло росте і старіється, нездужає і руйнується — се все діється тому, що інакше не може діятися (хиба, щоби Бог чудом зробив інакше). Се все діється так тому, що так постановив Бог, тому що такий є закон природи від віків. Але не такі Божі закони для людської душі. Для її вчинків нема такого правила, що звязало би її зовсім. Всі інші сотворіння на світі без своєї волі такі, якими вони повинні бути з своєї природи згідно з тими законами, які ними управляють, а людина може бути і тим, чим вона не повинна бути. Бог сотворив нас людей свобідними, і через те ми можемо поступати і так і інакше — як хочемо. Та і для нашої волі є межі; і нам дав Господь закон, тільки, що ми і при тім законі остаємо свобідними, а іншими сотвореннями управляє закон незмінно.

Люди сотворені і живуть на світі на те, щоби вони любили і почитали свого Творця і Добродія, виконували Його волю, а за свої добрі діла одержали вічну щасливість. А як любити і почитати Бога, як виконувати Його волю, се показує нам Він сам у своїм законі. Сей закон вільно нам виконувати або не виконувати, та тільки він один може доставити нам приготовану дла нас небесну щасливість. Який се закон? Як є один Бог, одна Його свята воля, однакова душа у всіх людей, так і Божий закон один для всіх часів і всіх людей. Але з огляду на те, як Божа воля нам виявляється, відки ми її можемо пізнати, Божий закон називається природним законом і обявленим законом.

Що таке природний закон? Се закон, що покладений в самім єстві себто в самій нашій природі. Сей закон якби з середини приказує нам робити добро, а ухилятися від зла. Се, браття — наша совість. Ми сотворені на подобу Бога: як Бог є найвищий розум, так і ми обдарені розумом, що відріжняє правду від неправди; як Бог се єство найдобро-

тливіше і найсвятіше, так і людська душа з природи має здібність відріжняти гарне від поганого і сю здібність називаємо совістю. Наша совість се Божий закон написаний в нашім серці, се голос самого Бога, що з глибини нашої душі наказує нам добро, направляє нас на добру дорогу. „Добра совість — се голос Божий“ каже приповідка. Виростає людина з дитячих літ і уже чує в своїй душі святий голос совісти, уже відріжняє добро від зла. Вона радніше бачить в других людей схильність до доброго і добрі вчинки, ніж погані; вона нераз без чужих порад і наук, із внутрішньої понуки і почуття робить добре діло і відганяє від себе грішні згіршення. Ось зробить вам хтонебудь якусь прислугу — ви відчуваєте в душі і виявляєте йому словом або ділом вдячність — і то не тому, що вас цього хтось учив, а просто тому, що у вашій душі щось каже: треба віддячитися добрій людині. Се наказує совість; вона упевнює, що вдячність за прийняте добро справедлива і законне ліло. Ви зробите добро бідакови, недужому або тому, що в неволі — буває не через те, що ви при сім нагадали собі євангельську науку про любов до ближнього, а просто тому, що вам неначеб само серце говорило: Жаль мені цього бідака! Треба помогти йому. Совістю не помогти йому! А відки сей стид, що від нього горить лице людини, як зробить щонебудь погане, нпр. збреше, вкраде! Знов із совісти. Приповідка каже: „У кого стид, у того і совість“, або: „В кім є Бог, у того є і стид“. Вкінці ви часто в життєвих справах довіряєте чужим людям тільки тому, що покладаєтеся на їх совість, тому що ви є певні, що в душі кожної людини є Божий закон, який наказує поступати справедливо і чесно.

Звичайно помилки ума, забобони, пустовірство часто перешкоджують совісти вказувати вірно, що гарне, а що погане: є нпр. люди, що уважають великим гріхом змінити пустий звичай, відкинути безглузде повіря, і тоді самеж без тривоги ломлять важніші Божі заповіди. Їх грішне життя, нечисті пристрасти охмарюють чистоту совісти, перешкоджують чути її голос. Та в кожнім разі трудно, ба і страшно подумати, щоб в людині могла цілком умерти совість, щоб вона зовсім не знала і не любила добра. Св. Іван Золотоустий завважує, що навіть прямо напасливі люди бояться назви нечесних людей і навіть зла людина зробить при нагоді добро, коли назвемо її доброю людиною. Значить, що і в дуже грішній людині є совість, тільки вона не все може управляти її вчинками. Апостол Павло посвідчає, що і погани, се є люди, що не знають правдивого Бога, яких ніхто не вчив обявленого Божого закону, можуть поводитися чесно, тому що вони самі собі є законом, що вони слухають свого внутрішнього закону — совісти (Рим. 2, 14—15).

Браття і сестри! Так премудро Бог построїв нашу

природу! Навіть невіруючі в Бога носять в своїому серці Його закон; навіть грішні люди не тратять розуміння того, що є добре, а що є зле. Совість, що її дав Бог кожній людині, охороняє наше життя, нашу честь і нашу власність; без неї не помогли би людям ніякі остороги, не захистили би їх одного перед другим: ніяка строгість громадських законів, ніяка чуйність володітелів, ніякі умови. Вона береже в нашім серці Божий закон, нагадує нам про нього навіть тоді, коли ніхто і ніщо не силує нас поводитися законно, коли ми готові навіть забути сей закон. При св. сповіди, при присязі, в ріжних життєвих справах з ближніми так легко і так вигідно іноді сказати неправду! І щож? Совість заставляє нас говорити правду, хочби отся правда могла нам або нашим близьким трохи пошкодити. І не даремно совісні люди бояться говорити або ділати проти совісти.

Совість се не тільки наш наставник, але і суддя; вона нагороджує за добре діло і строго карає за гріх. Певна річ, між нами є й такі люди, що зазнали на собі тої втіхи і щастя, що їх дає людині чиста, спокійна совість; є й такі, що скоштували, як то тяжко зносити муку і неспокій совісти. Якби їх спитати про се, вони напевно скажуть, що чесна людина вже на землі зачинає в своїй совісти тішитися щастям, що їй приготовано в небі, а навпаки лиходій зачинає вже в своїй совісти тут терпіти ті муки, що чекають грішників в пеклі. Скільки то злочинів не виконано тільки тому, що совість настрашила людину, яка вже рішилася була на злочин! Скільки грішників навернулось на добру дорогу тільки тому, що вони не могли витерпіти гризоти совісти. Без сумніву богато з вас бачило або чуло про такі випадки. Ось великий злочинець, що богато грішив в своїм житті; хитрість, ошуканство, підкуп помагають йому уникнути заслуженої кари; він вживає свободи, а нераз і пошани; та нагло буцім без видимої причини виявляє він священикови або світській власти свої злочини, сам домагається суду і кари для себе. Що се значить? Се значить, що йому легше поводитися з людьми, ніж з самим собою, що він міг уникнути людського суду, та не міг уникнути Божого суду, що почався вже в його совісти. Не дурно люди склали такі приповідки: „З совістю не розминешся". „Совість без зубів, а загризе!" „Зла совість се невидимий кат!" „Будь і дуже мудрий, а совісти не перемудруєш!" Правда є — на жаль—люди, що в них совість мов заржавіла, згасла. Про таких то людей кажуть: „З його совістю приємно жити, та вмирати тяжко і погано!" Так, браття! Заблисне острим залізом, запалиться пекучим огнем у таких людей перед смертю, а ще більше після смерти, а потім різатиме і пектиме їх цілі віки і у вічність! Не дай, Господи, бути таким людям ні в нас, ні ніде на світі!

Браття і сестри! Се велика Божа ласка для нас у тім, що Господь написав святий свій закон у нашім серці, дав нам невідступного наставника, свідка і суддю наших поступків — нашу совість! О, богато добра прибуло би в світі, богато менше булоб між нами обманств, лукавства, хитрощів, неправди, якби всі люди старалися все так поступати, як наказує совість. Амінь.

XXXVI НАУКА

При роботі в полі, при варстаті, у фабриці можна молитись по християнськи

Любі браття і сестри! Як ваші мами посилають вас на роботу нпр. в поле, то приготовляють і дають вам їду, хліб та воду на дорогу. Так і наша духовна мати-Церква дає вам в поле духовну їду, ту саму, що нею насичує й годує вас й у цім святім місці — в домі Божім. Ця духовна і свята їда це церковна молитва; церковна молитва це їда, що нею годується не тіло, а душа. Без цеї їди навіть тіло не може бути здоровим і кожна робота без успіху. А з нею й душа чиста і спокійна, тіло здорове й веселе; навіть робота скоро й успішно йде. Приймайте цю святу їду від матери-Церкви; коли будете при роботі в полі або деінде, моліться по християнськи, моліться так, як Церква навчає.

Спитаєте, якжеж то можна бути цілий день в полі, працювати на нім, а притім молитися по християнськи?

Моя відповідь на це питання така: 1. Кожний, особливо неписьменний, що не вміє читати святих книг, повинен знати правильно й добре на память: а) Господню молитву „Отче наш"; б) ангельський привіт „Богородице Діво"; символ віри „Вірую". Знати ці молитви приказує нам наша мати-Церква.

2. Ці святі молитви, Господню молитву, ангельський привіт і „Вірую", повинен кожний конечно прочитати або відмовити 3 або 4 рази продовж дня, нпр. рано, в полудне й вечером. Рано, вставши, умийтеся, перехрестіться і зверніться лицем до сходу сонця, або до своєї церковці, як її видно з місця вашої роботи. Тоді подумайте собі, що ви стоїте якби в церкві перед самим вівтарем, і моліться, як умієте. До „Отченашу", до ангельського привіту і символа віри додайте коротеньку молитву до ангела хоронителя, до патрона своєї церковці і до інших святих.

3. Говоріть кожну молитву не тільки так, як наказує церковне правило, але й так, як наказує християнська совість: не скоро, радо, з жалем в серці, тихо, розумно, уважно, „без поспіху, щоб і ум розумів, що говорять уста". Це значить: Говори, або читай кожну молитву без поспіху,

з великою побожністю і страхом Божим, зі смутком за свої гріхи і з такою пошаною до молитви, мовби ти стояв перед Богом і мовби Він чув, що ти говориш або читаєш. Хай твої уста вимовляють кожне слово молитви так правильно, як написано в святих книгах. Хай твій ум тільки про це думає, про що говорять уста. Хай твоє серце відчуває й слухає того тільки, про що думає твій ум. Май вкінці один намір: робити кожне діло так, щоб воно походило на молитву перед Богом. При говоренні або читанні молитви хрестись знаком св. хреста побожно, роби малі й великі поклони щиро й побожно.

Молитись може кожний з вас окремо, одинцем, але можна робити це й разом з другими людьми. Ви працюєте звичайно більшими або меншими гуртками, тож і моліться разом; один нехай молиться голосно, а другі нехай слухають і моляться тихо. Тоді кожне ваше зібрання буде — так сказатиб — Церквою Христовою, коли під словом „Церква" розуміти збір людей віруючих в Ісуса Христа.

В такій маленькій Церкві, хочби вона складалася з вадвох або трьох, буде між вами Христос Спаситель, як це Він торжественно обіцяв. Це дуже гарно бачити, як люди серед праці в полі, або у фабриці, збираються разом на ріжних місцях і разом моляться Богови. Це не тільки Богови любо, але й людям втішно глядіти на такий побожний збір людей, на спільну й однодушну молитву. Молячись таким способом в полі підчас праці рано, в полудне, чи під вечір так, якби в церкві, відправляти будете короткі утрені, часи, вечірні.

Та цього, браття й сестри, замало, щоб молитися тільки рано, в полудне і під вечір, молитися перед працею і по праці. Треба молитись і підчас самої праці. Св. Павло каже: „Без перестанку моліться" (1 Сол 5, 17).

Тут може спитаєтесь: Чи можна підчас праці молитись, коли є й приповідка, що годі двом панам відразу служити? Як можна працювати, а одночасно все молитися?

Скажіть мені, браття: Чи ви все мовчите підчас роботи? Ні! Щож робите? Розказуєте собі дивні речі, ведете пусті бесіди, співаєте пісні, лаєтесь, або жартуєте; буває й так, як не повинно бути. Чи ті розмови перешкоджують вашій праці? Праці не шкодять, а шкодять душі. Тож замісць вести пусті розмови, чи не краще і чи не ліпше відмовити коротку молитву? Нагоду до цього можна мати нераз. Починаєш, брате, працю, пр. орати, то скажи: „Господи, благослови". Йде тобі робота добре, то говори: „Слава Тобі, Господи". Чуєш, що тобі в голову пхаються погані думки, захищай себе знаком св. хреста й кажи: „Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене грішного" або „ангеле хоронителю, заступись за мною". Зробив ти гріх думкою

або словом, зітхни з покаянням і молися з жалем в серці словами: „Боже, милостивий будь мені грішному". Зіпсував ти щось ненароком, не лайся, а скорше пожалій і говори: „Господи, не гнівайся на мене, окаянного". Прийшов твій сусід помогти тобі, або ти йому, то кажи: „Боже, помагай". Відходить хто від тебе, скажи за ним: „Йди з Богом!" Відходиш ти, поклонись і скажи: „Бувай здоров, брате!"

Чи трудна така молитва? Самі бачите, що ні. Чи перешкоджує вона праці? Не тільки не перешкоджує, а навпаки ще й помагає і кожний наш труд робить подібним до молитви. Чи відбирає вона нам час призначений на працю? Ні, ні! Вона відбирає тільки час на пусті бесіди, на негодящі співанки, на шкідливі сварки й лайки, на всякий гріх і на пусті діла. От тому знову кажу вам: моліться, без перестанку моліться, як каже св. Павло. Без молитви нічого не зачинайте, не продовжуйте, ні кінчіть. Без молитви, не перехрестившись, не беріть коси, ні серпа, ні сокири, ні клевця в руки; без молитви не накладай сіна на віз, не складай стирти збіжжя; не бери кусника хліба до уст без молитви. Нічого не роби без молитви.

Тепер гадаю, ви зрозуміли, як то будучи не в церкві, а пр. в полі, у фабриці, або в дорозі, можна молитись по християнськи.

Кінчу свою науку і прошу вас помолитись разом зі мною до Владичиці Богородиці, Приснодіви Марії, нашої заступниці і нашої помічниці, а потіхи всіх терплячих і працюючих.

Богородице Діво, радуйся, благодатная Маріє, Господь з Тобою, благословенна Ти в женах і благословен плод чрева Твоєго, яко родила єси Христа Спаса, Ізбавителя душам нашим. Амінь.

XXXVII НАУКА

Про святкування неділі

„І озвавшись Ісус, сказав до законників та фарисеїв, кажучи: Чи годиться в суботу уздоровляти?" (Лук. 14, 3)

Раз Ісус поставив законникам і фарисеям, щоб відкрити їх лукаві думки, таке питання: „Чи годиться в суботу уздоровляти?" На це питання вони не знайшли відповіди. „Вони мовчали". Своєю мовчанкою хотіли сказати, що в суботу не належить уздоровляти, а тим самим хотіли обвинити Ісуса в нарушенні закону; але строгі судії не мали відваги устами сказати це, тому що нарід шанував Ісуса за Його уздоровлення.

Тому Господь суботи сам дав відповідь на свій запит і так легко, що навіть противники не перечили Йому. Він зараз уздоровив перед їх очима недужого на водну пухлину. „Взявши уздоровив його тай відпустив". Ясно, що уздоровлення було чудесне. Чудо це Боже діло. Божеж діло не може противитись Божому законови. Через те й здоровлення недужих в день посвячений Богови не противне Божому законови. Годиться в суботу уздоровляти.

Знана річ, що неділя у християн є тим, чим субота була в Старім Завіті у жидів.

У християн ніхто довго не думає над питанням, чи можна, чи годиться в неділю лікувати недужих. Кожний пішле в неділю по лікаря і кожний лікар піде до недужого. Чомуж така ріжниця в поглядах? Чи може тому, що ми краще розуміємо закон про святочний день? Гарно, якщо так воно є. Але може бути, що тому, що ми менше уважливі на закон про день святочний? Якщо так, то це булоб дуже понижуюче для нас.

От тому, браття християни, нам треба подумати і подбати про те, щоб заповідь про день Господній розуміти і виконувати не тільки гірше, як давні жиди, але і краще — так, як християнство вище і більше звершене, ніж Мойсеїв закон.

Щож говорить Мойсеїв закон про суботній, Господній день? „Памятай день суботній, щоб святити його. День же семий субота Господеви, Богу твойому. Не роби ніякого діла тоді" (Вих. 20, 8, 10). Уважайте! Цей день цілий призначений Господеви: ніяка частина його не призначується для людини і для її діл. Він починається по давному звичаю і переказах від вечера попереднього дня, а кінчиться вечером самого дня Господнього. А скаже хто з вас: це неможливо жертвувати цілу добу Богови, тому що людина мусить уживати якусь частину дня для себе, прим. щоб одягтися, попоїсти, зміцнити тіло сном. Цей спір можна розвязати по перше тим, що людина може і повинна відмовити собі деякої потреби, щоб не забирати для себе часу, що призначений Богови; по друге тим, що й звичайні заняття можна виконувати для Бога, а цим освячувати їх і узгіднити з заповіддю святочного дня. Можна прим. в день Господній і одягатися з побожною думкою, щоб чистим одягом вшанувати (звеличати) чистоту і святість Божого дня і дому, що його тоді відвідуємо. Тут то є початок святочних одягів, що їх попсовані звичаї в останніх часах обертають на ідолопоклонство суєті і чванливости. В день святочний можна — по словах Ездри — їсти сите й пити солодке (Неєм. 8. 10), але їсти й пити на славу Божу (1 Кор. 10, 31), з радісною і вдячную думкою про Бога. Тут треба шукати й початку тих празничних бенкетів, що в давнині йшли в парі з при-

ношуванням жертв і богослуженням. В думках, що й ніч на суботу це частина Господнього дня і повинна спонукувати людину освячувати і цю частину дня побожними подвигами, шукати треба початку святочного всеночного, що й до нині в навечеря празників у нас відправляється.

Що ще говорить Мойсеїв закон про суботній день? „Допильновуйте суботи, бо вона вам свята. Хто опоганить її, того скарати смертю; бо кожна душа, що робитиме якусь роботу в день суботній, буде вбита" (Вих. 31, 14). Св. Письмо каже дальше, що в часі перебування на пустині, ізраїльтяни „знайшли мужа, що збирав дрова в суботу". (Числ. 15, 32). Тоді привели його до Мойсея і до Арона і до всеї громади тай віддали під сторожу, „бо не знати було, що з ним чинити". Діло скінчилось тим, що його закидала вся громада камінням, як повелів Господь Мойсеєви (Числ. 15, 32—36).

В книзі пророка Єремії читаємо тяжку Божу погрозу за переступ проти святочного дня. „Колиж не послухаєте мене в тому, щоб держати суботній день свято й ніякого тягару не носити, входячи у ворота єрусалимські, то я запалю вогонь у воротах його і він пожере палати в Єрусалимі й не погасне" (Єр. 17, 27). Знана річ, як точно сповнилася та погроза за панування Вавилонців над жидами.

Згадаю ще один приклад добродійної строгости в захованні суботи. Перед гоненням Антіоха, що силував юдеїв до поганства, багато з них повтікало на пустиню. Погани догадувались, що їм вигідно буде напасти на утікачів в суботу, коли то юдеї по закону нічого не роблять. Тоді перед юдеями — заступниками побожности — стануло питання, над яким вони досі не думали, а саме: „чи можна в суботу воювати?" І щож вони зробили? „Умремо всі в простоті нашій" — сказали собі, і близько тисяча людей позволила убити себе, не зробивши нічого для своєї оборони. З цього випадку зрозуміли Макавеї, що таким способом погани зовсім могли би вигубити їх, тому прийняли за правило „воювати з нападаючими ворогами і в суботу".

По тім, що я сказав, нехай, хто з вас хоче, дивується строгости давного закону про день Господній: для мене варта уваги й застанови його важність і сила. Хай другі осуджують погляд деяких виконавців йогож; мене більше інтересує їх побожність до закону, їх посвята себе законови. Може хто з вас стане хвалитись, що краще, ніж давні юдеї, розуміє закон про Господній день. Тому я відповім таке: Дай, брате, доказ на те, що ти краще розумієш закон; покажи мені свої подвиги й чесноти, бо вони доказують вище розуміння духовного закону.

Нехай ніхто не думає, що вище і глибше розуміння закону про Господній день менше від нас вимагає і більше

дозволяє. Євангельський закон справді облегшує строгість давного закону, але його не зносить. Про це маємо кілька висказів самого Спасителя. Де між вами чоловік, що має одну вівцю і коли вона впаде суботнього дня в яму, чи він не візьме, тай не витягне її?" (Мат. 12, 11—12). „Субота задля чоловіка повстала, не чоловік задля суботи. Таж Син Чоловічий — Господь і суботи" (Марк. 2, 27—28). Із цих слів Христових пізнаємо: по перше, що діла, конче потрібні — дозволені в день Господній; по друге, що добродійні і чоловіколюбні діла також достойні Господнього дня. Але з цього конче належить вивести й те, що Євангеліє, як і старий закон, забороняє в день Господній діла, що не є дуже конечні і не мають характеру добродійности.

Словаж Христові: „Син Чоловічий Господь і суботи" не треба так розуміти, що ними Спаситель зносить суботу. Ні! Господь, що установив суботу, не може дозволити топтати її. Вінжеж сказав, що не прийшов „знівечити закон", а „сповнити" (Мат. 5, 17). Він, називаючи себе „Господом і суботі", виявляє своє Божество і право пояснювати закон про день Господній, сповняти і обновлювати його. Цю власть виявив Він особливо тим, що, зберігаючи суть первісного закону — посвячувати Богови семий день, освятив на ту ціль новий день своїм славним воскресенням. Старий день суботній, установлений на памятку сотворення світа, від хвилі зіпсування сотворінь гріхом, мусів по справедливости уступитись новому дневи воскресному, на памятку нового творіння, „що нас сотворило в Христі Ісусі на добрі діла" (Єф. 2, 10), що нас породило на впования живе воскресенням Ісус-Христовим із мертвих (1 Петр. 1, 3).

Бачите, Господь суботи не знівечив її, але ще вивищив її. Тому, коли давні юдеї так побожно заховували давний день Господній — суботу на памятку сотворення світа, то ми тим побожніше вшановуймо день Господній, неділю на памятку нового творіння, що тривати буде у вічність.

Браття і сестри! Як Господь питав колись книжників щодо святкування дня Господнього, так і ми питаймо своєї совісти, чи і як святкуємо ми наш день Господній? Нині вправді не грозить нам каменування за непошанування дня Господнього, але це ще не доказує, що в день Господній вільно нам не йти на богослуження, що можна не молитися, що вільно тяжко працювати, продавати, торгувати, що можна з користолюбства займатись справами, які можна відложити на день робучий. Совість і Божа заповідь наказують зовсім інакше: Вони кажуть, що шість днів є на продаж, на купно, на заспокоєння власних тілесних потреб, а семий, освячений день, повинні ми уживати на прославлювання Бога і для потреб власного духа.

Коли день Господній призначений на славу Бога і на

спасення власної душі, то розуміється само собою, що ми повинні не тільки залишити тяжкі заняття в день Господній, але й залишити всякі заняття, що не приносять слави Богови, а тільки понижають людину і шкодять спасенню її душі.

Заповідь, Церква і совість нехай кермують вашими поступками, як все, так найбільше в день Господній. Святочноїж свободи уживайте так, щоб не догоджувати пристрастям та пустим звичаям Амінь.

XXXVIII НАУКА

Про перше блаженство

„Побачивши товпу, вийшов Ісус на гору; і як усів, приступили до Нього Його ученики, і отворив свої уста і навчав, їх кажучи: Блажені убогі духом, бо їх є царство небесне". (Мат. 5, 12, 13).

Є одно місце в євангелії, де Ісус подрібно, докладно, по порядку і вкупі, як ніде інде, виказує всі обовязки христіянина. Се місце називається „проповідь на горі"; ту проповідь сказав Господь вибраним дванадцятьом своїм ученикам і великій товпі зібраного народу на початку свого прилюдного навчання. Цю проповідь списав докладно євангелист Матей. В ній Спаситель по мистецьки і премудро викладає те все, що потрібне, щоб можна жити, зростати і удосконалюватись по христіянськи. Побажане, щоб кожний, що дорожить спасенням своєї душі, як можна, частіше і уважніше пригадував собі ту науку для повчення себе.

Та до спасення не вистарчає тільки слухати й читати Божі правди і слова одинокого наставника й учителя нашого Ісуса. До цього потрібно ще богато щирого настрою і дуже запопадливої старанности до виконування Його святих заповідей. В Божих словах криється життєдайна манна, що одна може оживляти, годувати і скріпляти наші душі. Щоб вкусити і одержати міць із цього духового корму, нема іншого способу, тільки сповнення євангельських заповідей. Сам Спаситель потверджує це при кінці нагорної проповіди словами: „Кожний, хто слухає цих моїх слів і чинить їх, уподобиться мудрому мужеви, що збудував свій дім на скалі. І пішов дощ і прибули ріки і повіяли вітри і вдарили на той дім і не упав, бо був на скалі оснований". А навпаки „кожний, хто слухає сих моїх слів і не чинить їх, уподобиться нерозумному мужеви, що збудував свій дім на піску. І пішов дощ і прибули ріки і повіяли вітри і ударили на той дім, і упав, і була велика його руїна" (Мат. 7, 24—27).

Щоб і ми могли збудувати дім свойого спасення і блаженства не на піску, а на твердій скалі, вчімся з Божих слів. Попросивши Спасителя о поміч, щирим серцем зробім перед Його лицем обітницю, сповняти Його заповіди любови, щоб Він в нагороду відкрив наші серця до слухання і розуміння тих заповідей. Покинувши земські гадки, піднімімся гадками в гору до Господа і Бога нашого Ісуса Христа, щоб зерна Його науки падали на наші серця, як на добру ріллю, і щоб ще принесли плід правдивої поправи нашого життя.

Котруж то першу правду проголошує на початку своєї проповіди Божий і всезнаючий Учитель? Він каже: „Блажені убогі духом, бо їх є царство небесне".

В людській мові і розумінні блаженими уважаються ті, 1) що уживають земських богацтв, що, живучи в достатках, проводять дні свого життя в розкошах і радости, 2) ті, що, посідаючи земську славу і почесть, вдоволяються і захоплюються похвалами людей, 3) ті, що, посідаючи земську силу і могутність, знаходять вдоволення в панованні над другими, 4) ті, що, посідаючи земську мудрість, пишаються бистротою свого ума, своєю вченістю і своїм великим знанням. Та не так говорить вічна і незмінна правда, Ісус Христос. Він каже: „Щасливі убогі духом". Хтож то є ці правдиво блажені або щасливі? В чім є їх щасливість? Чому Спаситель кладе в її основу „убогість духа"?

Є убогі, що терплять, бо не мають того, що необхідно в житті потрібне; вони, не маючи насущного хліба, мусять жебрати. Таке убожество і бідність, хоч самі собою не є хибою, коли не походять з грішного життя, та не є й чеснотою, що становить щастя людини. Через те Спаситель не сказав: „щасливі убогі", а сказав: „щасливі убогі духом". Це значить — щасливі є ті покірні й побожні душі, що в глибині серця відчувають свою неміч перед Богом і, признаючи вроджену вбогість свого духа в справах і потребах духового, чесного і святого життя, удаються до Бога і у Нього безперестанно благають дарів ласки, як убогі милостині. Ці убогі духом, як і посідають земський маєток, набутий чесною працею або одідичений по предках, не покладають в нім надії і свого щастя, не годують ним своєї гордости і похоти, а в покорі серця уважають його дарунком Всевишнього, з побожністю і обережністю покористовуються ним так, як Бог хоче, той Бог, що скоріше чи пізніше домагатись буде рахунку з кожного дарованого нам дарунку. Такі убогі духом, коли й одержують власть над другими, або почесть, то не пишаються перед своїми товаришами, а власти й почестей уживають як засобу робити добро своїм ближнім, памятаючи про заповідь Спасителя: „хто хоче між вами бути більший, нехай буде всім слугою" (Мар. 10, 43) і „скільки ти є великий, стільки ти усмиряйся" (Сир. 3,

18); ті убогі духом, коли й посідають якісь особливі природні талани, або коли набули наукою великого знання, то не вихвалюються своїм знанням, а радше усмиряються, бо памятають, що „кому дано богато, богато й вимагатимуть від нього“ (Лук. 12, 48) і що правдиве знання зачинається від пізнання свого неуцтва і вбогости всього людського пізнання без світла, що походить з висоти від Бога, Вітця світа. Вкінці такі убогі духом, хочби посідали всі чесноти, хочби сповнили Божу волю, то в покорі свого серця уважають себе їх наза слуг непотрібних (Лук. 17, 10). Ці є ті убогі духом, що їх називає Ісус „блаженими“ або „щасливими“.

Їх щасливість є в тім, що їм належиться небесне царство. Та не гадайте собі, що покірні християни на землі не вживають ще тої щасливости. Правдиво покірні і побожні християни вже й тут на землі є щасливі. Царства небесного треба шукати не тільки на височині видимого неба: все видиме є дочасне й скоро минається, а вічне царство Боже є у нас у нутрі (Лук. 17, 21) — як каже Спаситель. Воно є в серцях правдиво покірних християн; вони ще за життя на землі мають той небеспий скарб у глиняних посудинах своїх, як каже ап. Павло (2 Кор. 4, 7). Воно є в них скарбом правдивої живої віри в Бога Вітця і Сина й св. Духа; є скарбом твердої і безсумнівної надії, що ласкавий Отець небесний прийняв їх задля улюбленого Сина свого за своїх синів і зділав їх наслідниками всіх дібр небесного царства. Воно є скарбом чистої, святої, діяльної любови до Бога і ближнього, тої любови, що її впливає в покірні серця св. Духа; цяж любов стає для них жерелом всіх чеснот, вона улекшує виконання Боших заповідей, але й наповнює його невимовною радістю. Це царство Боже в нутрі нас це скарб правдивої, свободи душі від мук гріха і пристрастей; її може дати нам в дарі Син Божий, Господь наш Ісус Христос (Йоан. 8, 36). От така є щасливість правдиво покірних і богобоязливих душ вже тут на землі. Будуче життя виявить їм тільки те, що вони вже мають потаємно в своїх душах. Ми називаємо щасливим того сина, що має богатого і славного вітця; хоч він не одержав ще свого спадку, то він почувається щасливим, бо він певний того, що одержить колись спадок. Оскільки більше щасливими повинні почуватися сини небесного Вітця, яким наслідство царства вічного приготовила Божа любов, а одержання того царства засвідчив Св. Дух. І щож значать їх смутки і терпіння в цім скоро проминаючім житті в порівнанні з вічною славою, якщо її без сумніву побачуть на собі? Хто хоч раз закоштував щасливости Божої любови, якої не знають сини марного світа, той напевно не заміняє свойого щастя за царство усього світа. „Бо що поможе чоловікови, коли весь світ здобуде, а свою душу занапастить?“ (Мат. 16, 26).

Але чому Спаситель кладе убожество духа на початку перед іншими чеснотами і в основу щасливости людей? Знана річ, що початком кожного нещастя і всіх бід, так дочасних, як і вічних, є гордість. Бо через гордість прийшов і приходить гріх, а через гріх смерть (Рим. 5, 12). Через гордість чистий і щасливий ангел став духом злоби і князем темноти. Через гордість скинено його з неба в пекло. Через гордість наші прародичі стратили свою невинність і рай солодости. Це гадюче зерно родить в кожнім грішникови всяке зло. Спаситель наш прийшов на землю саме тому, щоб „знищити діла діявола" (1 Ів. 3, 8) і вирвати з наших сердець отруйне і смертне насіння діявольської злоби, а посіяти в нас життєдайне зерно свого слова, щоб ми могли „в нім вирости на спасення" (1 Петр. 2, 3). Через те Спаситель у премудрім порядку відзискання утраченого нами блаженства (щасливости) поклав в основу і на самім початку покору, або убожество духа. Через те дав Він нам взір глибокої покори. Він „будучи в образі Божім, не уважав посяганням бути рівним Богови, але умалив себе, прийнявши вид слуги, ставши подібний людям і уподобившися чоловікови, понизив себе, ставши послушним аж до смерти, а смерти хрестної" (Фил. 2, 6, 7 і 8). „Хоч був богатий, задля нас зубожів, щоб ми його убожеством збогатилися" (2 Кор. 8, 9). Через це і на матір вибрав собі покірну, від всіх ангелів і людей преблагословенну і пречисту Діву Марію. Через це Він і зробив убогих і покірних рибаків першими будівничими свого царства.

Щоб увійти в царство Ісуса, то так потрібно мати покору, що без неї не можна зробити на шляху до нього ні одного кроку. Тільки покірні здібні до правдивої віри в Ісуса Христа, бо вони, признаючи природне убожество людського ума і нездатність розуміти Божі таїнства, з дитинячою простотою вірять Божому слову. Вони, хоч не розуміють тих таїнств, то Господь по їх вірі відкриває їм тайни свого царства (Мат. 11, 25). Тільки покірні здатні прийняти всі дари Св. Духа; бо вони, відчуваючи свою бідність, як убогі, просять о них небесного, Вітця і не відступаючи, стукають до дверей Його милосердя, а Бог отвирає їм скарби своєї любови і доброти. Як вода природно тече долі по похилости землі, так і життєдайна вода ласки Св. Духа виливається тільки на покірних, і чим більше християнин упокорюється, тим щедріше і скоріше приймає в своє серце скарби небесного царства.

„Блажені убогі духом, бо їх є царство небесне".

Тому і ми, браття, смирімся під сильну Божу руку, щоб нас вивищив в часі. Не забуваймо, „що Бог гордим противиться, а покірним дає ласку". Амінь.

XXXIX НАУКА

Про аскитизм

„Святе насіння стояння його" (Пс. 6, 15).

Цими кількома словами виявив Господь ще в Старім Завіті устами пророка Ісаїї тайну довговічности держав і народів. Посилаючи Ісаїю обвістити ізраїльському народові Божий гнів за його гріхи, наказує Господь сказати народови, що його земля буде спустошена і люди побиті і розсіяні так, що по містах і селах остане їх ледви десята частина. Та цим біда не скінчиться. Колиб ще десята частина осталась то земля знов буде спустошена. Але, щоб не гадали, що Божий нарід призначений на погибель і знищення і що Божі обітниці через те не сповняться, Господь наказав Ісаїї додати, що в ізраїльській землі є застава життєздатности її народу, а саме „святе насіння": „як із теребінта й дуба, коли їх зрубати, остається корінь, так святе насіння вийде з кореня того".

Якеж це „святе насіння", що так — як корінь — ховає в своїй глибині життєву силу і все здатне видати нові і свіжі галузки і з них відродити і обновити життя народів? В ізраїльськім народі, коли розуміти це слово тісно, був цим насінням обіцяний Месія-Спаситель; до Його народження не міг рід його предків перевестися, не міг вимерти нарід, що був потомком Авраама, Ісаака, Давида. Та тому, що Божий Син мав вочоловічитись на землі не для себе, але для спасення людей, то з Нього, з того — по словах пророка — кореня Єсеєвого, повинні були вирости вітки, люди спасенні, ц. зн. люди, що вірою засвоювали собі силу спасенних Його заслуг, а святістю власного життя піднімалися до первовзору звершености самого Спасителя. Тому в церкві Христовій під словом „святе насіння" розуміється не тільки Христа, але й Христових подвижників — тих, що втілюють в своїм житті духа Христової науки, що розливають навколо себе життєву силу християнських засад, що своїм приміром заохочують людей, серед яких живуть, до ревности в духовних подвигах, що стають учителями, провідниками і добродіями народів. Знаменною ознакою цих великих добродіїв є дух аскитизму, або дух християнської рухливости, якою знов кермують духовні цілі і порядкують в світлі благодати: духовний досвід і християнська мудрість.

В наших часах є богато ворожих наставлень проти аскитизму. Його називають напрямком, що противиться людській природі і що є шкідливий в суспільному житті.

Чомуж Церква так високо шанує подвижників, чому приписує їм великі заслуги і покладає на них такі ясні на-

дії? Розкриймо правдиве значіння і розуміння аскитизму всупереч сьогочасній, йому ворожій, науці і всупереч напрямови життя в теперішнім світі.

Що це аскитизм? Аскитизм це добровільне обмеження себе в заспокоєнні природних потреб, зречення дозволених розривок, а деколи виставлювання тіла на недостатки і терпіння для духових цілей. Аскитизм це моральна засада, суперечна сьогочасному світоглядови, що голосить: тільки твоя природа може установляти тобі закони, або іншими словами сказати це: ділай те, чого домагається і до чого тягне тебе природа. Християнські подвижники знають, що таке природа і до якого ступня обовязують людину її закони. Вони вважать її Божим творивом, а її закони — Божими законами. Чомуж вони йдуть проти природи? Вони йдуть не проти природи, а проти неладу у своїй власній природі, а особливо проти зіпсованої волі людини, що не година вдержувати її при заспокоюванні потреб в границях, назначених природою. Перш, ніж людина прогрішилася проти обявлених законів, прогрішилась вона проти природи, або проти законів, що їх вписав в неї Сотворитель. В природі все мусить їсти, щоб жити, та тільки людина обертає нераз їду в насолоду, що стає пристрастю; тільки людина годує себе їдою аж до утрати здоровля. В природі все мусить пити, але тільки люди знаходить насолоду в таких видах і в такій скількости пиття, що відбирають собі свідомість і тратять панування над самим собою. В природі все мусить віддихати і спати, але тільки людина просипляє час, призначений на працю, і уживає сну на вилегування, чим шкодить правильному круженню крови і природному діланню тілесних орґанів. Все живе в природі старається інстинктовно продовжити свій вік, але тільки людина обертає цей інстинкт в жерело гидких поступків і страшенних недуг. Все живе любить свобідно жити і рухатись, та одна тільки людина доводить свою свободу до сваволі і буйности, які родять так богато злочинів, що законодавці не годні видумати відповідних способів і законів, щоб зарадити і вменшити ці злочини. Кожне Боже сотворіння в природі, коли воно свобідне і вдоволене, радіє своїм життям, а тільки людина намагається перемінити своє життя в безнастанний празник, висилюється на винахід розривок і серед безділля нищить або не розвиває своїх спосібностей. І от тому, щоб бути тільки природі вірним, людина повинна бути аскитом. Свідомі були цього давні поганські фільософи. Тим більше повинен бути аскитом християнин, коли бажає здійснити в своїй зіпсованій природі той високий ідеал правдиво людського життя, що нам його представлено в св. Євангелії.

Ми привикли називати аскитами тільки пустельників і черців, та це несправедливо. Правда, що на більші аски-

тичні подвиги здобувались, бувало, пустельники і черці по монастирях, але по правді аскити можуть бути і посеред християнських громад. З обітами і без обітів рішались численні християни обмежувати себе в заспокоюванні природних потреб, відрікались розривок, умертвляли своє тіло з подвійною метою: по перше, щоб усунути від себе спокусу до гріха і в своїм тілі висушити — такби сказати — ґрунт, на якім може показатись і вирости нечисте насіння гріха; по друге, щоб набрати більше свободи і сили до сповнення Божої волі і служення Христови. Якби вам хто сказав, що можна бути добрим християнином, не приймаючи на себе трудів і недостатків, то не вірте тому. Боже слово і досвід каже зовсім що інше. Господь, передвиджуючи такі мильні думки своїх наслідувачів, сказав, що „ніхто не може служити двом панам: Богови і мамоні" (Мат. 6, 24) — або світови. Також ап. Павло рішуче сказав, що в сьогочаснім положенні людини неможлива повна рівновага між духом і тілом і що кожна уступка тілови йде в парі зі шкодою для духа, бо тіло пожадає проти духа, а дух проти тіла, бо вони собі взаїмно протиставляться (Гал. 5, 17). Побіда буде по тім боці, що на нього перехилиться своєю любовю серце, а своїм тяготінням і прямуванням людська воля. В християнськім житті ніщо не діється без причини і без достойної мети. Коли деякі сьогочасні мислителі уважають аскитизм безцільним і даремним переіначуванням самого себе, то це тому, що вони замало завдали собі труду, щоб зрозуміти його правдиве значіння. Аскит їсть і спить мало, щоб не розтовстіти і не розвести в своїм тілі гнізда ліношів і похоти, щоб не перемінити його в гниле болото, що з нього безнастанно піднімаються в царину духа шкідливі випари пустих і нечистих мрій і забаганок. Просту їду він ставить вище, ніж розкішну і лакому, через те, що уживаючи першої, легше заховати строгу уміркованість. Він вистерігається вина, бо вино викликує хвилювання крови, що розбуджує пристрасть і надмірну веселість, яка знов занадто розвязує язик. Аскит держиться здалека від осіб другого пола, особливо таких, що занадто свобідно поводяться. А чому? Тому, що в такім товаристві трудно зберегти внутрішню чистоту і невинність. Аскит уникає видовищ, забав, пустих бесід і інших тому розривок, що вони переривають строгий настрій його ума, ослаблюють духа, наповнюють уяву образами і споминами переважно пустими, що знов справляє людині, духово настроєній, тягар і прикрість. Аскит зрікається майна, подружжя, щоб життєві клопоти не перешкоджували йому служити свобідно Господеви.

(Продовження буде)

XL НАУКА

Про значіння церкви як Божого дому

Ангели вхожденіє Пречистія
зряще удивишася (Велич. 9 пісні).

А що нам належить робити, згадуючи вхід Пречистої Богородиці? Дивуватися разом з ангелами? Мало. Пресвята Діва вибрана зпоміж нас і належить більше нам, ніж ангелам; тому то ми повинні не тільки дивуватися їй, але і наслідувати не входом в єрусалимську святиню, що не істнує більше, а частим і побожним відвідуванням християнських святинь. З сих християнських святинь і найбідніша містить в собі більше, ніж єрусалимська святиня.

Отакі були свідоцтва і прояви безмежної, діяльної любови Богочоловіка до небесного Вітця. І ся палка любов, щоб докладніше і сильніше проявлятися, спонукала Богочоловіка шукати найкращих, найбільше сприятливих до того умов. По своїм втіленню, як своєю людською природою попав в умовини обмеженого свобідно-розумного життя, Божий Син, щоб краще виповнити своє діло, любив уживати місць, часу і обставин, що сприяли ближчому перебуванню Його з своїм Вітцем і успішніше приготовляли Його до здійснення Його Божого покликання. Церква, де все звіщало про Бога і манило до Нього, — і сама свята будівля з її святими приладями і побожні богослуження в ній, з малку були для Богочоловіка найлюбішим місцем. Він уважав церкву оселею найбільше достойною Його. В церкві годилося Йому бути як Божому Синови і ділати, як Божому Учителеви, Законодавцеви і Спасителеви людей, щоб розпалювати в собі сильнішу любов до Бога й людей, ревність о божу славу й добро людей. Він від наймолодших літ свідомий і права і обовязку заходити до церкви, перебувати в ній і при першій сприятлевій нагоді зазначує се право і обовязок. „І ходили Його родичі що року в Єрусалим на празник пасхи. І коли було Йому дванацять літ, пішли вони в Єрусалим по звичаю празника, і як скінчили дні і вони вертали, остало дитя Ісус в Єрусалимі і не замітили того Його родичі. А в переконанню, що він є з іншими, зробили один день дороги і стали шукати Його між родиною та знакомими. А не знайшовши вернули в Єрусалим і шукали Його. І сталося після трьох днів, знайшли Його в храмі, як сидів серед учителів, слухав їх і питав їх. І дивувалися всі, що

Його слухали, Його розумови і відповідям. І побачивши Його — здивувалися. І сказала його мати до Нього: Сину, що ти нам таке зробив? Се твій Отець і я зажурені шукали Тебе. І сказав до них Ісус: Чогож шукали мене? Чи ви не знали, що в тім, що є мого Вітця, треба мені бути?". (Лук. 2, 41—49).

Так висказує Богочоловік свою любов до свого небесного Вітця й палко бажає в домі Його, в близьких з Ним зносинах пробувати! Так свідчить Він і про церкву, як про святе місце найбільше сприятливе вихованню й розпаленню в людській душі любови до Бога і ревности о Його славу, як і про місце підготовки до здійснення найвищих покликань і призначень. О, колиб і ми всі, браття й сестри, наслідуючи Господа нашого Ісуса Христа, всею силою своєї душі полюбили церкву, як благодатне мешкання нашого небесного Вітця, і з дитинячою радістю, як можна, частійше приходили до сього святого місця перед Боже лице, щоби навчитися, освячуватися й розуму набирати! Під захистом сеї святині найшлиб ми богато цінних вказівок, понук, благодатних засобів до здійснення наших обовязків і призначення! Сам чин доконаного перед вами освячення сеї святині скільки корисного нагадує, скільки важних наук подає нам?!... Які корисні, благотворні були би для нас ті науки на все життя, колиб церква на все життя лишилася в нашій памяти!

Гарна була отся церква своїм зверхнім видом і до освячення. Але до освячення вона не була Божим домом, святим Божим мешканням. Аж по своїм освяченню перемінилася вона з простого, звичайного будинку в святиню. Особливе святе діяння надало тій будівлі святий характер, святе значіння... Головна частина церкви — престіл, зложений з кількох складових частин і міцно споєний, стався Божим престолом уже потім, як з молитвою обмито його освяченою водою і вином з пахощами і помазано св. миром. По освяченню він накритий білим обрусом, прикрашений святим хрестом і євангелієм. Після сього і вся церква освячена кадженням, свяченою водою, св. миропомазанням на всі чотири сторони.

Ціле се святе дійство освячення, відновлення церкви нагадує нам друге священнодіяння богато важніше для нас — благодатне відновлення, наше особисте освячення в тайні хрещення. Ми всі призначені й обовязані бути духовими святинями і Божими престолами, але ми стаємо ними аж по нашім освяченню в тайні хрещення. І душа й наше тіло обмиті й очищені від всякої гріховної нечистоти водою святого хрещення, а освячені й укріплені в духовнім життю ласкою св. Духа в тайні миропомазання. Ми одяглись в одяг чистоти, невинности й оправдання і в ризу радости й спасення через сі спасенні тайни. Хрестні заслуги нашого Спа-

сителя спричинили наше відродження, нашу обнову; євангельське слово й Христовий хрест вказані нам, як провідник і засіб до укріплення в обновленню життя й до поступу в нім. Наш дух, вся наша істота перемінені в церкву, в Божий престол: послухом розуму вірі в Божу правду, послухом волі Христовому законови, любовю й чистотою серця, і тільки ми повинні старатися зберегти завсіди для себе високу честь і велике щастя бути живими, оживленими церквами, Божими престолами... О! коби то часте відвідування Божих церков, скільки можна, нагадувало нам образ освячення престола й церкви, а се освячення щоб нагадувало нам наше особисте обновлення і освячення і наш обовязок берегти скарб освячення побожним життям!... З якою то силою здержував би сей спомин нас від гріхів і побуджував до чесного, совісного виконування своїх обовязків!

По освяченню престола й церкви явився перед дверми церкви, як ви бажали, Всевишній — Цар слави тому, щоб взяти в посідання приготовану для Нього домівку. На ваших очах Він, що сидить на херувимах, увійшов за посередництвом нас недостойних в церкву, спочиваючи на святих мучениках й засів на своїм престолі. З сього часу володітель сеї святині з високости свого престола глядітиме на нас й доконувати діла нашого спасення... Так, як Господь, Цар слави, увійшов нині в ту церкву й засів на св. престолі, увійшов Він в день нашого обновлення, відродження в тайні хрещення і замешкав в нас разом з своїм Вітцем і св. Духом. Він засів в нас, як на престолі своїм, щоби в душі і в тілі нашім царствувати і своїм панованням нас спасати. Памятайте про се, браття і сестри, й старайтеся поводитися побожно в тім Божім домі, а надто старайтеся самі бути чистими, святими церквами й Божими престолами по всі дні свого життя! Тоді справа вашого спасення увінчається добрим успіхом.

Св. євангеліє й хрест, що лежать на престолі, кажуть нам про те, що Господь, сидячий на престолі в церкві, буде діяти наше спасення силою свого євангельського слова й святого євавгельського закону й силою ласки, що її придбав нам на хресті. Образи святих, що їх бачимо в церкві, кадильний дим, священодіяння, молитви приношені в ній навчають нас, що молитви святих, церкви й наші особисті конче нам потрібні, щоб ми могли придбати собі спасення, що його заслужив наш Спаситель. Нашим обовязком є слухати уважно й побожно Боже слово, заховати його в своїм серці і берегти його від крадежі з нашої душі злодієм-дияволом. Нашим обовязком є виробити собі переконання і вірування вповні згідне з Божим словом і тому спасення. Нашим обовязком є бути не тільки уважними слухачами, але і точними творцями і виконавцями Божого

закону. Нашим обовязком є випрошувати собі у Бога щирою молитвою Божої ласки, щоб при її помочі йти невпинно за Христом.

Сей нині посвячений Божий дім нехай постійно нагадує нам про сей наш обовязок!

Усе людство свідоме своєї грішности, і воно перед Богом, як також конечности примиря з обидженим Божим правосуддям, постійно шукало і шукає способів до замирення з Богом. Воно намагається ублагати Його ріжноманітними жертвами. Всі релігії признають їх і приносять їх. Але поганські жертви, здебільша нечисті і холодні, не тільки не примиряють людей з Богом, але й відвертають ще більше від Бога. Навіть жидівські жертви були тільки прообразом, тінню правдивої жертви голгофтської і від неї одержували якусь свою спасенну силу. Тільки на християнських вівтарях приноситься дійсна спасенна жертва, що уласкавлює і примирює Бога з людьми. Богочоловік Ісус Христос, що приніс на Голгофті криваву жертву за спасення світа, що віддав свою душу за життя світа, жертвується безкровним способом під видом хліба і вина на наших вівтарях Богови за наше спасення і уласкавлює для нас Господа. Тому — як можна часто — перебувайте, браття, з вірою і побожністю в церкві при приношенню сеї жертви і через неї миріться з Всевишнім.

Поганин не вдоволявся таємними зносинами з Божеством через молитву і зовнішню участь в жертвуванню. Він уважав можливим і намагався увійти в істотні зносини з Божеством через споживання жертви, Він вірив, що споживаючи жертву, насичується Божою природою, приймає в себе Божу силу. Певна річ, що погани дуже помилялися, коли держались сього забобону... Але ми християни, коли причащаємося тіла й крови Христової з наших вівтарів, стаємо таємничо причасниками Божої природи: споживаючи евхаристійний хліб і вино — ми споживаємо Христа. Яке велике для нас щастя! Який безмірно цінний скарб приймаємо ми в себе, коли причащаємося коштовним тілом і кровю Христовою! Для тих, що достойно споживають тіло і кров Христову, для тих се причастя стає жерелом очищення, освячення, благодатного зміцнення і вічного життя. От бачите, яке глибоке жерело сил і життя для душі і для тіла знаходиться в Божій Церкві! Тож в свій час, з страхом Божим, з вірою і любовю споживайте, браття... Якби християни, скільки можна, часто відвідували з вірою і побожністю святу церкву і користувалися подаваними тут засобами до морального успіху і спасення, то знаходили би сили і засоби до успішного виконання своїх обовязків і до осягнення свого призначення.

II

Досі говорив я науку для всіх приявних в церкві. Тепер звертаюся до вас, діти, школярики, будучі постійні відвідувачі сеї церкви. Для вас саме збудована ся церква, для вашого поучення посвячена вона на спомин одної із подій молодечости Ісуса Христа — стрітення Його в церкві єрусалимській в 40 день по Його різдві; для вашого поучення намальований на образі і 12 літній хлопець Ісус, як розмовляє в єрусалимській церкві з жидівськими учителями. Вкажу вам на поучаючу, спасенну науку, що її голосить вам Бог — хлопець Ісус.

В сороковий день по різдві Ісуса принесли Його Пречиста Діва Марія і Йосиф обручник до єрусалимської церкви, щоб представити і посвятити Його Богови. Тут стрітив Його праведний Симеон і пророчиця Анна. Після сього посвячення Богови в молодости являється Ісус правдивим вибранцем Божим, носить на собі явну печать посвячення Богови: „Дитя Ісус росло і кріпилося, повне мудрости; і ласка Божа була на Нім“ (Лук. 2, 40) — каже про Нього св. Євангелист Лука. Подібними Ісусови—дитині повинні бути і ви діти у своїм дитинстві. Вас також носили по вашім різдві, так як Ісуса, до церкви і посвячували Богови; вас всіх стрічав в церкві священик словами праведного Симеона, що він сказав їх при стрічі Ісуса... Щож? Чи, зростаючи в дитинстві тілом, зростали ви і духом? Чи наповнялись ви ступнево мудрістю? Чи пробувала у вас благодать Божа?... Щасливі ви, як на мої питання можете відповісти потакуючо. Та всі ви і ті, що зростали і що не зростали духово, повинні подбати про більший і більший успіх в духовній мудрости через вивчення Божого слова і наку, про придбання побожним життям і захованням Божої ласки, Божої милости... Тільки отаке дитинство може бути добрим і спасенним початком доброго дальшого життя. Як дванадцятьлітне хлопя, приходить Ісус зі своїми родичами в Єрусалим на свято пасхи...

Що зробилиб ви, діти, на місці Ісуса, колиб ви прийшли в святочний день в більше місто повне богомольців ріжного віку? Богато з вас, більше як певно, задивилось би на більші міські будівлі, на сорокаті товпи богомольців, на торговиці, повні продавців і купуючих, на дітей таких, як ви; ви певно приглядались би забавам і грі, можливо, що неодин з вас зчинив би і сварку з другими, а може й бійку. Про молитву в церкві і про поважну розмову з дорослими людьми небагато з вас подумалоб.

Не так поступив 12 літний Ісус. Він іде до святині поміж учителів; сидить серед них, слухає їх і питає. Він з такою любовю, з такою увагою розмовляє з учителями закону,

що забуває і про своїх родичів і про своє рідне місто і хату; Він лишається в церкві тоді, як Його родичі, не знаючи про те, що Він лишився в Єрусалимі, ідуть в Назарет. От вам повчаючий приклад, що його подає вам 12-літний хлопець Ісус. Церква, школа хай будуть і для вас найлюбішими місцями. Розмови з розумними, побожними, повчаючими людьми хай будуть вашими любими розмовами. В церкві і школі, в розмові з розумними і добрими людьми зачерпніть добрих лекцій, що поможуть вам, як Ісусови, зростати в мудрости і побожности. Глядіть, як поводиться Ісус серед учителів в церкві. Сидячи серед учителів, Він слухає, питає, відповідає на питання, дивуючи всіх своїм розумом і своїм відповідями. Як Богочоловік Він і в дитинстві був мудріший від мужів, а навіть від старих учителів і міг учити їх, як той, що має власть найвищого учителя, і так Він опісля й учив нарід. Та Ісус, будучи ще хлопятем, поступає, не як учитель, а радше, як учень. Він слухає, запитує учителів, відповідає їм, Так повинні поводитися і ви, діти — ви, що не маєте і крихітки з Ісусової премудрости. Ваше діло і ваш обовязок слухати подавану вам науку, питати учителів про те, чого не розумієте і що бажаєте пізнати, відповідати вашим учителям, як вони вас перепитують. Хай Господь боронить вас в часі вашої науки в школі показувати себе з пихи із свого знання і з своєї мудрости учителям людьми, що ніби то не тільки не потребують чужого проводу, але і здатні проводити другими.

В часі вашої зарозумілости і самонадійности перша шкідлива, пуста книжечка, що попаде вам в руки, зібє вас з пантелику і може погубити на все і вас і тих, на кого ви маєте вплив, може вивернути, зіпсувати і все ваше життя тут на землі і погубити вас на віки. Не вчити, а вчитися і вчитися під проводом своїх учителів се ваша повинність, се ваша праця в часі виховання.

Ісус Христос уже в своїм дитинстві тямив про своє Боже походження і достоїнство і про своє вище покликання — сповнити волю свого Отця в справі спасення світа. Тому Він всею душею бажав перебувати в домі Божім — в домі свого Отця небесного і тут посвятити увесь свій час і увесь свій труд на те, щоб вести людей до спасення.

Пощо ви мене шукали? — сказав Він своїм родичам, що з великою журбою довго шукали Його в Єрусаливі і найшли Його в церкві. „Чи ви не знали, що в тім, що є мого Вітця, треба мені бути?“ (Лук. 2, 49). Чи не висказує Ісус сими словами ясно свідомість про своє Боже походження і про своє вище спасенне покликання, через що Він вище від своїх земських родичів і, здається, не обовязаний їх слухати? А однак, щож ми бачимо? В повній свідомости свого Божого покликання і своєї вищости над родичами — Він

як хлопя, будучи під властю пістунів-родичів, слухає їх, перериває прегарні розмови з учителями, покидає Єрусалим і святиню і іде з родичами в свій дім до Назарету. І тут постійно був послушний своїм родичам до самого дорослого віку і до почаття своєї служби для спасення світа.

Тільки аж тоді, як скінчився час Його виховання і як почав своє діло спасення людей, кінчиться Його зависимість від родичів і починається час самостійного, независимого послуху силі вищій, ніж батьківська, власти небесного Вітця і обовязкови свого покликання як Спасителя. В часі довершування свого покликання Ісус стверджує виразно свою повну независимість від посторонної опіки, особливо від її вимог, не зовсім згідних з вимогами Його покликання. Коли раз навчав Ісус в домі і сказали Йому, що на дворі чекає на Нього мати і браття, Ісус відповів: „Хто моя мати? і хто мої брати?" Опісля, вказуючи на своїх учеників, сказав: „Се моя мати і мої браття. Бо хто чинитиме волю мого Вітця, що на небесах,той мій брат і сестра і мати" (Мат. 12, 48-50). Але в часі свого виховання і пробування серед рідні Він слухав своїх родичів. І все більше і більше зростав в премудрости і в літах і в ласці у Бога та людей.

Отак, як Ісус, повинні поступати і ви, діти. За ввесь час своєї науки і виховання ви повинні слухати своїх батьків і учителів. Після їх вказівок і проводу повинно наладнуватися все ваше життя і ваша діяльність. Вибирати і визначати своє призначення є понад розуміння і понад силу дітей, і злочиннож і небезпечно булоб поступати — ніби то в імя ясно пізнаного свого покликання і призначення — свавільно і наперекір волі родичів і вихователів. В часі пістунства, виховання — послух родичам і вихователям се перший ваш обовязок. Час же самостійного, независимого діяння по законі правди і добра, по вказівках покликання, прийде враз з приходом тілесної, умової і моральної зрілости.

Памятайте се все і будьте в школі добрими, послушними дітьми, пильно вчіться і морально дозрівайте під проводом вихователів. Це саме здоровий і правильний моральний ріст чоловіка. Так якраз зростаючи можете дійти до єдности віри й пізнання Божого Сина, до міри віку Христової повноти (Єф. 4, 13).

Моє кінцеве слово до вас: не будьте дітьми розумом, але у злім будьте дітьми, а розумом будьте звершеними (1 Кор. 14. 20). Не будьте малолітками, що хитаються і даються уносити всякому вітрови науки через людську злобу, через хитрість на манівці блуду; а виконуючи правду в любови, ростіть у всьому в тім, котрий є головою, Христос. (Єф. 4. 14—15). Амінь.

XLI НАУКА

Про значіння жертв на будову церков

„Господи, я полюбив красоту дому твого і оселю величія твого.
(Пс. 26, 8)

Дорогі в Христі браття!

У вас сьогодня рідке, велике свято: свято поблагословлення фундаментів під будову нової церкви в честь патрона вашої парохії. Ся подія важна і радісна. Важна вона змістом і метою, тому й радісна для вас і для всіх нас тут присутних.

На мене вложено обовязок сказати до вас слово-науку з тої нагоди. Я йду за візванням і за потребою серця і хочу сказати вам науку про сю велику подію нинішнього дня, а саме про поблагословення фундаментів під нову церкву у вашій громаді.

Перед хвилею поблагословив Впр. о. Декан іменем Господним початок великого і в своїх наслідках спасенного діла, а я хочу додати вам охоти се діло побудування нової церкви якнайскоріше і якнайкраще до кінця довести.

Не уважайте сього обидою для себе, улюблені браття, ви чесні мої фундатори сеї церкви. Ви бо не словами, а самим ділом засвідчуєте, що хочете поставити величний храм Божий. Один погляд на ті фундаменти і на приготування до дальшої будівлі на них мимоволі викликує почування, що ви щиро, не оглядаючись на жертви, приготовляєте тут на землі достойне мешкання для Всевишнього.

Браття християни! ви справді добре і велике діло починаєте: із частинки свого майна робите ви щонайліпший ужиток на славу Божу, для добра ближніх і для своєї душі. Кому бо першому повинні ми жертвувати частинку нашого земського добра, як не Господу Богу? На щож перше всього повинні ми уживати земські добра, що ними володіємо, як не на славу Його святого імени? Господь і сотворив сі всі добра і роздає їх нам; Він подарував нам і се добро, що дорожче, ніж всі земські добра — життя. Він подарував нам ще дорожче добро, ніж саме життя — се спасення нас грішних людей в Ісусі Христі. Господь Бог — і наш Сотворитель і Опікун і Спаситель і Освятитель і загально люблячий Отець, що обдаровує нас щедро всіми дарами, матеріяльними і духовими. Як наше серце здатне зрозуміти і оцінити добродійства і любов, як ми годні пізнати обовязок вдячности і взаїмної любови, то те саме серце, ті самі почування вдячности і любови скажуть нам, що перші жертви із всього, що маємо від Бога, повинні ми приносити Йому і що пер-

шим завданням усеї нашої діяльности повинно бути виконання заповіди апостола: „все на славу Божу робіть".

А щож роблять ті, що дають жертви на будову церков? Аби могти оцінити вартість сих жертв, треба мати на думці велике значіння церкви. Церква се Божий дім, постійне мешкання Вседержителя серед людей; церква се місце, куди сходяться сотки, тисячі віруючих, щоб урочисто одним серцем і одними устами прославляти святе імя Боже. Чиж можна хоч хвилину сумніватися, що всяка жертва приношена на церкву, приноситься безпосередно в жертву Богови і на Його славу? Та Бог — скаже дехто — зовсім не потребує наших церков і всіх тих скарбів, що витрачуються на будову або окрасу їх!.. Правда, Бог не потребує наших церков і всіх тих скарбів, що витрачуються, для себе: увесь світ служить Йому за церкву; небо бо престол Його (Іс. 66, 1). Але Господь потребує наших земських церков — так сказати би — для нас. Безмежний своїм єством, схиляючися однак в своїй великій любови до нас обмежених, сам Він приказав, щоб на землі вибирано певні місця, устроювано доми, куди віруючі сходились би на спільні молитви і спільні богослуження, де моглиб сповнятися тайни церковні і де Він сам обіцяв перебувати між віруючими особливим, таємним способом, щоб слухати їх молитов і зливати на них свої ласки „по всі дні". Із сказаного — гадаю — бачите, що нема найменшого сумніву, що кожда церква є в правдивім розумінні „домом" Господа Бога (Лук. 19, 46) і що кожда жертва на церкву є безпосередною жертвою Богови. Не потрібні Богови конче ні величність церков, ні їх богаті окраси, та вони природні, вони конечні з нашого боку. Як ми переконані, що св. церква се мешкання нашого Бога, в котрім Він перебуває невидимо, а навіть видимо в таїнстві Пречистого Тіла Свого і Крови, то в почуттю побожности до Всевишнього, в почуттю вдячности і любови до Нього, в почуттю побожности до самого місця, де доконуються найсвятіші тайни нашої віри, чи можемо ми глядіти на се місце, як воно убоге і занедбане, чи можемо жалувати якихнебудь скарбів, коли їх посідаємо, і не давати жертв по нашій можности, щоб тільки зробити церкву достойним мешканням Вседержителя і щоб сей Божий дім так величністю, як і окрасою перевищав всі людські мешкання? Господеви без сумніву любі всі наші жертви на будову і окрасу церков не самі по собі, а як вислови і свідоцтва наших душевних почувань побожности, любови і вдячности до Бога. В сих матеріяльних жертвах бачить Він нашу духову жертву — наше серце, живе вірою в Нього і горіюче любовю до Нього.

Та чи не ліпше булоб — скаже дехто — всі ті скарби, видавані на величність церков, ужити на добрі діла для ближніх, що терплять нераз недостаток того, що конче по-

трібне? Так говорив колись Юда, як бачив жінку, що дорогими пахучими олійками помазувала ноги Ісусови. Знаємо відповідь Спасителя. І я так відповідаю на таку бесіду. А надто скажу що таке: Чиж побудування гідної церкви на Божу славу не є враз добродійстом для ближніх? Ми уважаємо добродійством для ближніх, як хтось порушений християнським милосердям, будує безплатні захисти для убогих і старців, гостинниці для подорожних, хто закладає школи для ширення освіти в народі, або відчиняє шпиталі для убогих хорих і терплячих. Алеж св. церква є якраз таким захистом та гостинницею, куди сходяться мандрівники землі, щоб відпочати по своїх трудах в дорозі до небесної вітчини, є тим жерелом живої води, де сходяться віруючі, щоб освіжитися тут і набрати нових благодатних сил на дальшу дорогу і на боротьбу з ворогами свойого спасення. Церква є й школою для християн, а навіть найліпшою школою, в якій голоситься і пояснюється наука самого Христа Спасителя і Його пророків та апостолів. Ся наука, голошена в церкві, зробила для морального виховання цілих народів і для духової освіти народних мас і нині робить більше, ніж можуть зробити всі людські школи разом, бо то та наука, що сильно впливає на спосіб життя людини, а тим самим і на вартість людського життя. Особливо велике, безмірно велике значіння церкви, як школи, у нас Українців.

Церква се великого значіння лічниця духова. Сотки, тисячі християн знаходять в ній для себе лікування від всіх своїх духових недуг і не раз, не десять разів, а через усе своє життя. Ми уважаємо ділом милосердя до ближнього — нагого одягнути, спрагненого напоїти, голодного нагодувати. В церкві всі наші ближні одягаються в Христа або в дуже дорогу одіж Христових заслуг в тайні хрещення, всі напоюються водою життя — благодаттю Св. Духа в тайні миропомазання, всі насичуються живим хлібом — найсвятішим Тілом і Кровю Спасителя в тайні Евхаристії.

В церкві звершується тайна супружа, а в ній спливає Боже благословення на родини, а через них і на народи. Тут уділяється тайна священства, поставляються пастирі, духовні лікарі і учителі віруючих, що йдуть до небесної вітчини.

Коротко сказати: треба хиба зовсім не розуміти значіння церкви для християн, щоб у будуванню церков і у всіх жертвах на їх будову не бачити найбільших добродійств для ближніх.

Хиба той, що не вірує в Бога, хиба той, що не уважає церкви мешканням самого Творця, зменшувати буде щедрість ктиторів і жертводавців на будову святині. Нема розумної причини обмежувати бажання жертводавців приносити на вівтар Господа стільки, на скільки їх стати. Не мо-

жна назначувати християнинови міри його любови і вдячности Господеви; не годиться також назначувати міру і проявам сих почувань в жертвах на Божі доми — на церкви.

З другого боку не треба гадати, що люди, котрі не жалують своїх земських дарів на церкву, не уживають їх також на підмогу ближнім! Ні! Хто по правді любить Бога, той певно любить і ближніх і не може бути глухим на їх плач і потреби; св. письмо каже: „аще кто речет, яко люблю Бога, а брата своєго ненавидить, лож єсть"! (Йоан 4, 20). Роздивіться між собою, питайте людей других громад, а вони скажуть вам, яку любов і милосердя має для убогих і бідаків той, що з любовю і щирістю давав свою жертву на будову сеї церкви, що її фундаменти шойно посвячено.

Врешті ніхто не сумнівається, що Господь Бог обдаровує нас земськими добрами в тій ціли, щоб ми вживали їх на заспокоєння наших потреб. І ми дійсно уживаємо їх на будову собі мешкань, на їду і одяг, на зріст і скріплення своїх сил, на охорону здоровля, на ріжні приємности, Та у людини, як єства сотвореного на подобу Бога, є ще крім сих потреб богато вищих і шляхотніших потреб. Якіж се потреби? Се потреби — так названі релігійні: потреба прямувати всею душею до свого прообразу, до Сотворителя, служити Йому всіми своїми силами, і заслужити собі на духове перебування і обєднання з Ним, а разом з тим потреба морального очищення від гріхів, відродження, обнови, зміцнення і ступневого усовершення до цілковитого обєднання з Богом. Де і як заспокоюються сі потреби чоловіка-християнина? Переважно в церквах через молитву і через святі тайни.

Значить: Якщо ми маємо право і повинні уживати земських дібр на заспокоєння наших особистих потреб, як ми радо уживаємо їх на наші тілесні потреби, то чи не маємо права і чи не повинні ми уживати тих дібр і на богато вищі і шляхотніші потреби нашої душі? Не жалуємо грошей на гарний одяг для себе, на гарні мешкання, смачну їду, навіть по смерти — а мали би ми жалувати своїх земських дібр на Божий дім, де тільки знайти може правдиве заспокоєння, відраду й благодатне життя в Бозі наш безсмертний дух? Тямже добре, що не тільки для Бога і для ближніх, а і для самих себе, в користь власної душі приносите ви всі ті жертви, які даєте на будову сеї церкви.

Скажу ще більше: всі сі жертви ідуть переважно в користь вашої душі і тому вкінці, що згідно з постановою св. Церкви за „ктиторів і добродіїв церкви" моляться по всі часи вірні, що до неї сходяться. А постійні молитви всеї родини віруючих, злучені з приношенням безкровної жертви в церкві, мають особливу силу перед Господом Богом.

Дорогі браття! Відчуваю велику радість в душі з того,

приводу, що можу взяти участь у посвяченні фундаментів сеї церкви, що Ви почали будувати її на славу Божу і в користь своїх душ. Гадаю, що і Ви відчуваєте з того приводу велику радість. Видержіть тільки в своїх добрих намірах, доведіть діло до кінця. По мірі ваших сил і достатку давайте жертви на викінчення початої будівлі вашої церкви. Будьте переконані, що кожда лепта, що даєте її щиро і охотно на сю будову Божого дому, буде правдивою жертвою Господеви і ближнім, а над усе жертвою на спасення ваших душ.

А ви, бряття, християни, що припадково прийшли сегодня побачити благословення початку великого доброго діла, киньте хоч нині свою маленьку лепту на се добре діло, а кого на се не стати, хай помолиться за ктиторів і добродіїв сеї початої церкви. Моліться щиро, аби Господь приложив їм богато днів в їх життю, аби обдарував їх своїми новими ласками і дарами, щоб скріпив їх ще більше і більше в християнській любови і ревности о славу Божу, щоб вони скоро могли побачити скінчену будову сеї церкви і щоб вкінці Господь нагородив їх небесним, вічним щастям за їх труд і жертви, які вони приносять на будову сеї Божої святині. Амінь.

XLII НАУКА

Про любов до св. церкви і про значіння її посвячення

Чи ви не знали, що в тім, що є мого Вітця, треба мені бути? (Лук. 2, 49).

Єдинородний Божий Син, Бог і Слово, Бог з своєї природи, від вічности злюбив і любить Свого Вітця-Бога всею силою Божої любови. Також усею силою найчистішої, найдосконалішої, найсвятішої людської любови полюбив Він свого небесного Вітця, як став людиною. Постійний синівський послух небесному Вітцю, непохибне виконання Його волі, палка ревність про Його славу, молитовні взаємини з Ним, повна саможертви любов до людей — Божих дітей. Як для Марії, що з дитинства була сама храмом Св. Духа, що за чистоту душі й тіла стала гідною бути мешканням Бога-Слова, потрібне було довге перебування в церкві, щоб вона могла удосконалюватись, то для нас схильних з дитинства до злого, оточених многими небезпеками, відвідування Божих домів-церков повинно бути одним з головним засобів до нашого освячення.

Щож бо є святиня, церква? Церква се вперве Богом установлена школа побожности. Земська мудрість не є безумовно потрібна для кождого; для богатьох вона була би на-

віть великим тягарем. Та є предмети, є справи, про які необхідно кождому знати. Се Бог наш сотворитель і опікун, і наші відносини до Нього в совісти і наших поступках; се Спаситель, Ісус Господь наш з Його хрестною смертю за гріхи світа і наш обовязок вірити в Нього і сповняти Його заповіди: се благодать Св. Духа, що нас освячує, і той спосіб, що ним ми її набувати, берегти і уживати повинні; се вкінці очікування будучого життя, де треба буде здати рахунок із своїх вчинків і прийняти за них нагороду або кару. Хтож проголосить сі важні правди, щоб почули їх й ті, що стоять далеко від усякої науки? Де школа для всіх і для кождого?

В церкві. Тут відчинені двері для всякого, не треба попередних іспитів; приходи, слухай і вчися. В сій школі не будуть вчити тебе, як далеко земля від сонця і як відвести громові удари, та почуєш і навчишся, як далеко є від Бога упавший в гріх чоловік, як ратуватися від ударів небесного суду; тут не будуть вчити тебе, як дістатися в середину гір і як спуститися можна на дно моря, та вчитимуть тебе тебе вглиблятися у власне серце, щоб знайти там золото чистої любови до Бога і перли святих молитов. Тут не навчишся говорити ріжними мовами, та відучишся від брехні і лукавства, зрозумієш добре мову совісти, станеш спосібним говорити з Богом. Скільки то вийшло вже з сеї школи — Божої Церкви — щонайліпших учеників побожности, які, хоч не мають ніякої світової освіти, то своїм життям і чеснотами, а деякі і чудами доказали, що їм дано було розуміти навіть тайни царства небесного (Мат. 13, 11), що вони знали все (1 Йоан 2. 20) потрібне до спасення.

Що є церква? Се Богом установлена духовна лічниця. Кождий знає з власного досвіду, що наша душа так, як тіло, підпадає ріжним недугам і що сі недуги, хоч богатьом видаються маловажними, є дуже небезпечні; вони невиліčені спричиняють вічну смерть душі; щоб лічити тілесні недуги, винайдено богато засобів; щоб лічити душу від гріховної отрути, ніхто не може винайти способу, крім самого Бога. І Божа доброта винайшла його і тому, що він необходимий для всіх, навчає його задармо всіх.

Де і як? В церквах. Тут тече постійно жерело душевного здоровля — всеоживляюча кров Богочоловіка і благодать Св. Духа.

Якби там невеликі були твої гріхи, якіб там рани і болі не терпіла твоя совість, коли питимеш із сего джерела вірою і любовю, ти останеш здоровим на душі. Не бракує церкві і особливих ліків проти особливих недуг. Нездержливому наказує піст, неспання, молитву; гордому пригадує, звідки він взятий і в що обернеться, як він і всі люди принижені гріхом і позбавлені первісної благородности: тому, що

його мучить зависть, пригадує, що всі відзнаки, які летять нам, існують до якогось часу, що із смертю лишиться одно відзначення — доброго від злого; тому, що загряз в похотях, показує вічність — суд і Божий гнів тим, що роблять те, що не годиться (Рим. 1, 28). Можеш нехтувати засобами, що їх подає церква для лікування душевних недуг, та не можеш сказати, щоб вони були неправдиві і неуспішні. Як би ти се твердив, то лож твоїх слів викажуть численні праведники, що уживаючи їх, відзискували своє дудушевне здоровля і з людей мертвих гріхами ставали живими святинями Божими.

Що є святиня, церква?

Се всесвітний духовний суд, що його установив Бог. Людина, що має якусь важну справу, що попала в суд і в царський гнів, бажає дуже знати, що чекає її в будучому, який присуд чекає її. А ми люди маємо дуже важну справу з небом; в нас повстає давна нещасна суперечка з Сотворителем. Рано чи пізно повинен прийти конець сій суперечці. Який же він буде і який засуд проголосять над нами? Що саме буде з тобою, брате, або зі мною?

Де довідатися про се? Тут суд уже написаний (Пс. 149, 9): слава для всіх угодників його, горе і погибіль для всіх ворогів його! Хочеш знати ясніше присуд верховного судії? Вислухай з увагою євангеліє, де читається про страшний суд. В нім зазначені подрібно і ті чесноти, за які буде нагорода і ті гріхи, за які буде кара в пеклі. Вірнішого присуду не почуємо ні від самого Судії. Що Він каже тепер в своїм євангелію, те скаже і тоді. Маєш вимагані чесноти? Будеш стояти по правиці. Не маєш? — підеш, хтоб ти не був, в пекло. „Небо і земля минуться, а із слів євангелія ні одно не минеться" (Мат. 24,35).

Що є церква?

Се місце постійного перебування із вищими істотами. Духовний світ заслонений перед нами непроникливою завісою, та там все для нас дуже цінне: там Господь і Спаситель наш; там апостоли, мученики, пастирі і учителі церкви і всі святі; там наші предки, більша частина наших знайомих, кревних і приятелів. А чи нема на землі місця, де булоб можна вірно і постійно зноситися з ними? Є! є в церквах! Молитви, що їх тут безперестанно до Бога підносимо, зближають до себе два світи — видимий і невидимий: наші серця підносяться через них в гору, дух мешканців неба знижується до долу; ми маємо нагоду пізнати наперед нашу будучність — а їм спосібніше згадувати минуле і бачити наші потреби. Отому то в життєписах святих людей читаємо, що ніде не мали вони стільки обявлень, не мали стільки видінь, як в церквах підчас богослужень. І як автори літурґії написали, що Цар слави, який приноситься

в жертву на святім престолі, „дориноситься ангельськими чинми", що ми сами тайно представляємо тоді херувимів, то написали вони се без сумніву не на основі уяви, а на основі духових досвідів. А в тім і для дуже змислового чоловіка підноситься кождий раз в тайні евхаристії видимо завіси духового світа. Евхаристія бо сеж знак і дар з другого світа, сеж застав безсмертности, се заповіт вічного життя, в нім видимо лучаться живі і мертві.

Напослідок церква се місце оглядання Бога і віддавання чести Сотворителеви; тому се місце святе і приємне для побожної душі.

Не одні потреби повинні порушувати і керувати нами навіть в справах богослужень. Є вищі понуки у людини, що спонукують її являтися як найчастіше перед лице свого Сотворителя, нпр. щоб натішитися його присутністю і оглядданням. А місцем постійної присутности і оглядання Бога є церкви; до церков через те і повинна людина заходити, щоб засвідчити перед Сотворителем свою любов і покору. Правда, що правдиві поклонники всюди поклоняються Господеви духом і правдою (Йоан. 4, 24). Та не можна заперечити і того, що в деяких місцях бачуть вони особлившу присутність Божу. Церква є першим таким місцем; се постійне, видиме місце перебування Його слави: тут його слово і таїнства, тут Його престіл і жертівник, що на нім приноситься Тіло і Кров Єдинородного Сина Його. Тому то навіть ті люди, що самі були живими Божими святинями, не переставали ходити до церков, ходили до них часто, з особливою побожністю, і години пережиті коло Божого престола уважали за найкращі в життю.

По такім розумінню значіння церков і такого їх впливу на розум і серце людини ви, браття, не подивуєтеся, як я скажу, що той і не християнин, хто має можність ходити часто до Божих святинь, а не ходить до них.

Тільки ходження до церкви є тоді спасенне, як той, що ходить до неї, посідає деякі добрі прикмети. Без сих прикмет не має він бажаної користи, а навпаки може понести і шкоду. Які се прикмети? Послухайте!

Церква є школою побожности: тож слухай уважно, що тут чуєш; тут говорить не людина, а сам Бог, що бажає твого спасення. Тим більше старайся виконувати діяльно пізнане. І мале, але виконане — принесе всотеро плоду; і велике, а не виконане, не тільки не оправдає, а й осудить. Колись домагатися будуть строгого рахунку з подаваної науки. І тут ліниві ученики богато тратять; який же стид буде там!

Церква є лічницею: значить, сміло вимагай ліку. Ніколи не трать надії на уздоровлення. Для нашого Божого лікаря нема невилічимих недуг. Тільки не залишай ужи-

вати засобів і способів, що тобі вказані. Не слухай свого розуму, коли він говоритиме тобі, що той або сей засіб — на око — некорисний. Наш Спаситель знає більше, як ми всі разом, і наші недуги і нас самих. Не слухай тіла, як воно вабитиме тебе до чогось забороненого, хоч воно здавалосяби невинним. І тілесні лікарі позбавляють нас чимало чого, позбавляють нас навіть далеко більшого. Без здержання (уміркованости) духовні ліки залишаються без наслідків, як і тілесні. Яка бо нпр. буде користь для тебе, я ти в церкві питимеш з чаші Господньої, а вийшовши за поріг церкви, сядеш до чаші діявольської (1 Кор. 10, 21).

Церква се духовний суд: тож помирися з небесним противником, поки ти з ним в дорозі (Мат. 5, 25) сього життя. Стукай до дверей милосердя, поки ще не настав час суду і кари. Не погорджуй церковною властю: вона від Бога. Відпущене тут буде відпущене і там; звязане тут буде звязане й там. Приймай подавану ласку, не дивуйся надто великій щедрости в даванню: богато дається кождому з нас тому, бо придбане для нас велике, воно дуже дорого заплачене. Тільки уважай, не надуживай прошення. Любов Спасителя до тебе хай буде ангелом-хоронителем від нових гріхів. Інакше все занапастиш, і тебе судитимуть за самі ласки, що ти їх надуживав.

Церква се місце, де можна побачитися з надземськими єствами: тож ті з вас, що стратили близьких вашому серцю, замість дармо нарікати і плакати, спішіть частійше до підніжжя Божих вівтарів. Тут перед лицем Бога любови, у якого нема мертвих, ваш дух знайде собі заспокоєння; ви самі наблизитесь духом до границь небесного світа і відчуєте силу будучого життя; а як ви відчуєте будуче, то теперішне життя перестане бути для вас так цінним і ви перестанете нарікати нерозважно на часову розлуку з любими вам особами і ви рішитеся йти їх слідами з вірою і любовю тудиж, де і вони є.

Церква се місце присутности і оглядання Бога: тож стій в церкві бодай так, як стояв би ти перед земським царем. Залишай за порогом церкви всяку журу про своє завтра. Доволі бо дневи його злоби (Мат. 6, 34), пощо вносити її і сюди? Там (на землі) суперечка в день і в ночі (Псал. 54, 10); хай буде мир і тишина хоч тут. Шість днів віддаємо землі і тілови: посвятім хоч семий день цілковито Господеви. Стій в церкві так, якби ти стояв в небі: коли бо ти стоїш в церкві, ти дійсно стоїш на небі перед Богом. Амінь.

о. Йосиф Процъ

XLIII НАУКА

Про красу божих домів

„Господи, я полюбив красу
дому твого і оселю величія Твого“.
(Пс, 26, 8).

Це слова царя і пророка Давида, що все своє життя виспівував Божу славу величними псальмами, що всею душею любив Божу святиню і дбав про її красу. З яким чуттям висказував Давид свою любов до Божого дому в звуках псалтиря! Побожному цареви не судилося збудувати нову, величаву святиню, про яку він мріяв, але святиня Соломона, знана в історії із чудної краси, належиться Давидови, що її задумав збудувати і що приготовив до її будови матеріял. І Господь ласкавий був для того, що любив красоту Його дому; Давидови і його потомкам благословив Бог з його роду і преблагословенна Діва Марія, Мати Бого-чоловіка.

Коли старозавітні закони втратили своє значіння, а жиди не зрозуміли свого покликання до Христа Спасителя і чудна святиня Соломона пішла в руїну, з неї не остав камінь на камені, як це передсказав Господь. В новозавітній християнській церкві показалася нова потреба і у віруючих показалося бажання будови домів божих і любов до гідного їх окрашування. Та ви знаєте, браття і сестри, серед яких страшних перешкод, серед яких гонень ширилася християнська віра — і тому легко можете зрозуміти, чому вірні в перших часах християнської церкви не могли вволити своєму бажанню мати прекрасні доми Божі. Гонені, переслідувані, мучені, вони мусіли критися від ворогів в печерах і катакомбах, і там відправляли своє богослуження. Нарешті правдива віра побідила всі перешкоди, у виді віруючих володарів вона засіла і на престолах і отся торжествуюча християнська церква прикрасилася святинями, достойними Божого імени, імени Христа Спасителя.

На згадку про таку долю церкви, мені пригадується стан наших церков у нашім краю. Велике лихоліття переживала наша християнська віра тоді, коли вона виставлена була, як не на явні переслідування, то на зневагу і всякого роду хитрі підступи з боку чужовірства. Ще живі спомини про турецькі напади, що про них страшно і читати, ще живіще за нашої памяти і на наших очах крайне убожество і невигода більшої частини наших церков. Та з Божої ласки

і жертвенности народу, тепер наші церкви то будуються, то відновляються, і дасть Бог, що їх бідність і старість будуть тільки спомином. От і ми нині святкуємо радісно відновлення цеї святині — чого доконано завдяки побожности і дбайливости синів і дочок цеї парохії. Я певний, що це свято дуже радісне і для вас, дорогі браття, але особливо радісне воно для мене, як душпастиря. Чи можу я разом з вами з глибини серця не закликати нині: Слава Тобі, Господи! Благослови душе моя Господа, і все нутро моє — святе імя Його (пс. 103). Замало одначе було би обмежуватися враженнями цього свята. Користаючи з нагоди і слів псальміста, я уважаю за відповідне, звернути тепер вашу увагу на це значіння, яке має красота церков у відношенню до нашої св. віри. Бог, що сотворив світ і все, що в нім, будучи Господом неба і землі, не в рукотворних храмах мешкає. І не потребуючи нічого, не почитається людськими руками, бо сам дає всім життя і все (Діян. 17, 24, 25). Так говорить Ап. Лука. Але осуджуючи ідолопоклонників, поган, що замикали своїх богів в тісні границі простороні і часу і не могли піднестися до правильного розуміння правдивого Бога, він своїми словами ніяк не відкидає конечности християнських святинь і благодатної невидимої присутности в них всюди присутного Бога. І якби хтось на основі вище сказаних слів апостола став стверджувати, що не треба дбати ні про будову святинь, ні про їх прикрашування, тому можна молитися на кождому місці, той сказав би крайну неправду, і показав би, що в нього нема християнської віри і побожности. Всюдиприсутний Господь, що для нього небо престолом, а земля підніжком, бажав, щоби і на землі устроювалися престоли по церквах, а по окремім освяченню щоби служили ті престоли видимим місцем Його слави для людей, що складаються з душі і тіла, і тому відчувають потребу уявляти невидиме духове в чімсь видимім. Як так, то чи не природне є бажання, щоби наші святині відповідали по змозі нашій уяві про велич Господа Вседержителя? Чи не природне є бажання, щоб в красоті церков виявлялася по змозі не тільки святість їх призначення, але і властивість християнського богослуження, Його божеська величність? І царським палатам пристоїть велич і в домах достойників або богатих людей богато окраси — тимбільше пристоїть Божій святині відзначатися все і всюди, як не богацтвом, то по змозі величною простотою. Може бути, скаже дехто, пощо дбати про велич і красу церков, коли Господь домагається від нас побожного серця і молитви, а молитися можна з повною побожністю і в старих, бідних церквах, так само, як у величавих: головне діло бути нам самим святинями Святого Духа. Зовсім справедливо, що успіх молитви, її угідність Господеви, залежить не від якости церкви. Та чи

богато знайдете ви християн, які не потребували би зверхнього побудження до молитви і до побожного настрою? Ми так сотворені, що на нас дуже сильно ділають зверхні враження; ми так затурбовані життєвими справами, що треба будити і піддержувати в нас настрій і охоту до молитви. Чимже можна його ліпше збудити і піддержати в церкві? Не тільки побожним богослуженням, але і вражінням самої церковної обстанови, її прикрас, її релігійного устрою. Тут не тільки богослуження, читання, спів, але і самі малюнки мають велике значіння своїм впливом на духа і настрій молячихся. Коли ваші очі глядять на обличчя Спасителя, Божої Матери і святих, прекрасно змальованих, коли ваше вухо насолоджується гармонійним співом, чи не відчуваєте ви, що і душа запалюється до молитви, а в серці відчуваєте благородне тепло? І чи не часто буває, що неодин глядач, який входив до величавої церкви з холодним серцем, виходив з неї з теплом у душі, з повним серцем почувань і вражінь, і таким способом ставав духом побожніший? Так, дорогі, вплив краси церков на зріст побожности дуже великий. З другого боку, сама величавість і краса церков є ознакою більшої чи меншої любови до Бога і віра самих членів церкви. Убожество християн може нераз оправдувати бідність церков, хоч і з лепт убогих збирала нераз винахідлива християнська любов засоби на достойну їх окрасу. Заможність вірних, при бідноті Божого дому явно доказує їх недбальства про нього. Любов Бога, виявляється в ділах: хто любить Бога той любить і дім Божий, а хто любить Божий дім, той в міру засобів дякує Богови й приносить в дарі можливі жертви. Господеви приємна усяка жертва, як висказ любови до Його церкви. У Нього і лепта вдови, щиро принесена, має велику вартість і свічка поставлена з серця перед образом має велике значіння. І якби усі християни із свойого зайвого, що його видають безкорисно, а часто і на примхи та розривки, відділили хоч лепту на Божі доми — на скільки піднеслась би їх краса! Нехай не буде вона предметом і великого старання!

Святкуючи відбудову цеї церкви, не забудьмо упорядкувати і обновити свої внутрішні церкви, свої душі, а вони потрібують частої обнови, очищення, направи, без яких Божа благодать не може мешкати в нас, а без Божої благодати нема і християнського життя. „Сотвори мені, Господи, чисте серце, і віднови в мені духа праведного“ (пс. 51, 12).

Взивайтеж і ви всі нині до Господа: Господи Боже наш! Збуди в наших серцях щире бажання обновити внутрішні наші церкви, утверди душі наші на незрушимім камені правдивої християнської віри, скріпи своєю любовю, що кріпка як та смерть, освяти нас своїм благородним натхненням, щоб ми все близько з Тобою перебували і щоб стали учасниками Твоєї слави, в Твоїм царстві на небі! Амінь.

XLIV НАУКА

Про устрій іконостасів

Іконостаси по церквах устроєні так, щоб своїм внутрішним і зовнішним складом виявляти царство благодати і царство слави. Щоб досягти сеї високої і мудрої цілі, надають іконостасови звичайно пірамідальну форму: її основу творять все образи Спасителя, Богородиці і Святого, що в його честь побудована і посвячена церква; верхню точку займає животворящий хрест, а середина з уваги на височину і величину церкви поділена на кілька поясів-рядів, в котрих містяться образи апостолів, пророків мучеників, ісповідників і інших святих.

В такім виді іконостас, як каже Евзебій, церковний письменник з IV століття, відкриває перед зором віруючих небесний Єрусалим, церкву первородних записаних на небі, а заразом вождів в духовних подвигах. Коли глядіти уважно на так улаштований іконостас, приходить нам подібна думка. Коли глядимо на хрест, високо уміщений і трохи похилений над образами святих, здається нам — бачимо побідний знак, що його бачив колись пророк Ісаїя на горі, найвищій між усіми; на ній сидів сам Господь неба і землі осяяний славою всесвітнього Учителя, а до нього прямували радісно всі земські народи, одушевляючи себе такими радісними окликами: „Ходіть, вийдемо на гору Господню, в дім Бога Якового, а він покаже нам свої дороги, й будемо ходити стежками його, бо з Сіону вийде закон і слово Господнє з Єрусалиму". Отак і на іконостасі стоять перед лицем Божого Сина праведники зпоміж усіх племен і народів; здається, немовби чути ще слова Христові до нас, ті слова, що їх говорив колись до апостолів: „Як сам піду з землі на небо, всіх потягну за собою". Піднятий на хрест до неба, Він бачить перед собою одних одягнених уже одежею безсмертности і вдоволених із щасливого оглядання Його на небі, а других бачить, як прямують за ним на землі. Як глядіти на Нього на хресті, то ми немовби чули і нині Його зворушливе візвання: „Єрусалиме! Єрусалиме! Скільки разів хотів я зібрати твої діти, як птиця збирає свої молоді під крила; я тому простер свої руки на хресті, щоб взяти тебе в свої обійми і заспокоїти в тіні оживляючого хреста". Але Єрусалимці були глухі на те візвання, а замісць них отворили свій слух погани. Через те Єрусалимці ще більше розпорошені, а ці останні зібрались під знаком Його хреста, як писклята під крила птиці і у вірі знайшли свій спокій, своє щастя. Тепер піднесіть ваші очі на устрій іконостаса: в нім перше місце з правого боку займає образ Ісуса Христа. Хто думаючий не розуміє того, що хотіла церква

сим сказати, який повчаючий доклад подає нам сим, на око маловажним, розміщенням? Чи не ясно висловила вона тут думку ап. Павла, що каже до християн в Ефезі: „Ви вже не чужі й захожі, а співгорожани святих і домашні Божі, збудовані на підвалині апостолів і пророків, де наріжним каменем сам Ісус Христос, на котрім уся будівля виведена росте у святу церкву в Господі, на котрім і ви будуєтеся на мешкання Боже в дусі" (Єф. 2, 20 — 22). На сім наріжнім камені основана, укріплена, держиться і вічно буде держатися торжествуюча і славна церква, що її творять апостоли, пророки, мученики і святі із всякого роду, пола і стану, як також небесні сили, що не стратили своєї святости. На сій же нерухомій і незмінній основі будується і укріплюється, росте і підноситься і воююча церква. Вона назверх понижена і поганьблена, але в середині світить чудовим світлом, безперервно воює з видимими і невидимими ворогами, частенько ослаблювана і поборювана в частинах, але ціла, все побідна при постійній підмозі Божої сили так, що, як каже Христос, і сили пекольні не перемагають і ніколи не переможуть її. Сю церкву становимо ми, слухачі — всі, що привдиво віримо в Ісуса, всі, що йдемо невтомно і без нарікання дорогою, вказаною Ісусом до вічної щасливости, не оглядаючись ні на право, ні на ліво, не звертаючи уваги на духові підлещування і діявольську науку, ані не вибираючи собі під впливом своїх пристрастей учителів, що підлещують нашій немочі і догоджують свому череву. Ся і друга правда дуже живо і зрозуміло для кождого вченого і невченого представлена в іконостасі: перша в образах святих, що із всіх боків окружають образ Спасителя і з Ним посередно і безпосередно межують, таксамо як святі в небі стоять перед Вседержителем, звернені до Нього умом і серцем, до Нього прилиплі зором і увагою, від Нього переймають свою ясність і силу і Ним творять знаки і чуда; другаж правда представляється в нас самих, що стоїмо побожно перед цими образами і покірно благаємо намальованих на них святих о посередництво і заступництво за нас перед одиноким посередником між Богом і людьми — Богочоловіком Христом, перед котрого лицем вони стоять, о поміч для нас в боротьбі з нашими ворогами, яких силу і хитрощі вони самі тут за життя на землі пізнали, і о підмогу нам у важкім подвизі спасення, що його вони вже доконали. Тут до речі зазначити і обчислити треба, чому то у кождій церкві є незмінний наказ, щоб перше місце займав неодмінно образ Спасителя так, що ніколи не дозволено той припис змінити: тому що кожда церква, якого би там патрона вона не мала, посвячується у властивім розумінню виключно Христовому або Божому імени і тому що ми, величаючи святих, як божих вибранців, тодіж саме вшануємо одного Бога і, прикрашуючи

наші жертви і дари іменем Його святих, як Його друзів, згідно з Його словом хочемо, щоб Він наші жертви і дари тим радніше прийняв. Через те і образи святих мають для нас ціну тільки при образі Спасителя. З сеї причини святі на образах ніколи не змальовуються тільки самі власним своїм лицем, а все з доданням до них котроїсь з осіб св. Тройці, або Божої Матери з дитятком, або всевидючого ока в промінях, або божественного сяєва, виходячого ізза облаків, або у випадку невигідного місця з небесним світлом, що осягає їх голови, щоби так показати, що вони тільки є добродійними посередниками між Богом і нами і що наші молитви, спрямовані до них, повинні через них підійматися до того, що є Найвищим Паном всього, що видиме і невидиме, і котрому поклонятися повинно всяке небесне і земське і підземне коліно. Тому через святих спрямовуємо ми наші молитви до Господа, бо їм по обявленню Йоана Богослова дана арфа і золоті чаші, повні пахощів, що є, як пояснює Йоан, молитвами святих, підношеними до Господа. Амінь.

XLV НАУКА

Про малий вхід

В Службі Божій є місце, що називається „малий вхід". Се те місце, коли священик, одягнений у всі ризи, бере з престола св. Євангеліє, перед ним іде сослужачий діякон або церковний брат з трійцею і кадильницею в руці, за священиком другий діякон або церковний брат з свічкою і так обходять навколо престол, виходять на церкву і священик дає вірним цілувати св. Євангеліє. Ся хвиля дуже важна тому, що сей вхід нагадує і наглядно представляє нам прихід Господа нащого Ісуса Христа на сей світ і Його торжественне вступлення в службу для спасення світа.

Всю хвилину священик одягнений в святі ризи на взір одежі Христової представляє собою Христа, ідучого в світ научати. Діякон же або церковний брат, що несе горіючу свічку, представляють тоді ангелів, що йшли перед Господом. Речіж, що вони їх несуть, представляють з одного боку свійства надходячого Ісуса: вони представляють, що Христос, як Він сам се каже, є „світлом світа" і що „що хто йде за Ним" — „не ходить в тьмі, а матиме світло життя" (Йо. 8, 12); вони представляють, що Христос се „світло правдиве, що просвічує кождого чоловіка, котрий приходить на світ" (Йоан І. 9). З другого боку сі речі представляють се перше, найважніше заняття Христове на землі, яким Христос на землі, яким Христос виявив себе світови, виявивши

в собі учителя небесної правди і проповідника євангельської правди.

В архієрейській Службі Божій виявляється те саме ще сильніше і виразніше; там не один священик з діяконом або церковником відходять від вівтаря, а богато священиків і діяконів, а ще й ріжних ступнів. Вони всі разом уявляють збори ангелів і архангелів, херувимів і серафимів, сходячих з неба, щоб стрітити і супроводити Христа, котрого в сю хвилю представляє сидячий мовчки серед церкви і серед народа епископ. Підчас входу на архієрейській Службі Божій ідуть ще перед священиками богослови в ангельській одежі: одні з архієрейським жезлом, другі з горіючими свічками, а інші з кадильницями, з котрих розходиться від часу до часу по всій церкві дим.

Се все є знаменні символи таїнственного священодіяння, що довершується перед нами. Архієрейський жезл означає той жезл сили, жезл справедливости, той жезл власти, що його Бог обіцяв післати з Сіона Христови Богочоловікови; свічкиж означають світлодайну і освічуючу Його науку: трикиріон — пресвяту Тройцю, дикиріон — дві Його природи, Божу і людську, зєдинені в одній Його особі. Кадильний дим означає благодать Святого Духа, що її Христос заслужив для світа і нині нам всім і кождому по мірі віри і молитви щедро роздає. Тому то і священик, коли благословить кадило, каже: „кадило Тебі приносим, Христе Боже наш, в воню благоуханія духовного, єже прієм в пренебесний Твой жертвенник, вознеспосли нам благодать пресвятаго Твоєго Духа". Оточений сими символічними особами, річами і діяннями священик або архієрей входить у вівтар, а в його особі невидимо входить самий Христос Господь, щоб доконувати діла спасення людей; вказуючи на се, церква співає Йому з початку привітну пісню: „Єдинородний Сине і Слове Божий, єдин сий Святия Тройци", а потім взиває до молитви устами діякона, що співає голосно „Господу помолімся" — наостанок же взиває знаною і многозначучою церковною піснею: „Прийдіте, поклонімся і припадім ко Христу", яку укупі зі співаками співають і священики і вірні, до побожного віддавання Йому поклону.

Як увійдуть у вівтар царськими дверми і скінчуть співати пісню, священик і діякон схиляють свої голови, а архієрей з горіючим двосвічником і трисвічником і разом ним всі священодіючі схиляються вниз так низько, скільки можна; вслід за ними і увесь нарід, що є в церкві, поблагословивши себе знаком св. хреста, паде на землю, віддаючи отак поклін Христови нашому Богови.

Після сього архієрей піднімається вгору і благословить двосвічником і трисвічником на всі чотири сторони т. є. на схід, захід, північ і полудне, на знак того, що світло Хри-

стове з Його приходом на землю осяяло і просвітило всі кінці землі. Притім співаки для кращого поучення присутних вірних співають знову ту саму пісню: „прийдіте, поклонімся", а священики, входячи у вівтар, переймають її від співаків і докінчують словами: „Спаси нас, Сине Божий, воскресий із мертвих", або „вознесийся от нас на небо" і т. д.

Після сього архієрей з двосвічником в руці, що вказує на двояку природу в Ісусі, на людську і Божу, кадить вівтар і всю церкву і увесь нарід, щоб і зверхні наші змисли живіше і повніше відчули і зрозуміли, що коли — по словах св. Письма — одно імя Христове наче миро розлите і пахуче і пахне любими пахощами (Піс. 1, 2), то тим більше мила і пахуча Його особиста присутність в найсвятішій Евхаристії на вівтарі.

Таке високе, таїнственне значіння малого входу в літургії; в нім повинні вірні бачити і справді очима віри бачуть — невидимо приходячого в світ для спасення людей Христа Господа. Тому то не даремно архієрей і священик перед входом молиться, щоб „Господь уставивий на небесіх чини і воїнства ангел і архангел в служеніє своєя слави, сотворил со всходом нашим входу святих ангелов бити, сослужащих нам і сославословящих благодать Його". Тоді церква справді нічим від неба не ріжниться; тут є сам Господь в зборі своїх ангелів, котрі дійсно разом з нами Йому служать і піснями духовними прославляють Його невимовну доброту.

Не дармо також святі і побожні вітці, творці богослуженія, написали в одній із своїх церковних пісень: коли стоїмо в церкві, гадаємо, що стоїмо в небі. Вони не хотіли і не могли нас обманювати. Вони знали, що ще довго перед ними сказав пророк святим Духом, що „Господь є у святому храмі своєму" (пс. 11, 4), і не могли не вірити тому, що правдивість сього відчували в своїому серці. А правдивість сього відчували вони так, як ученики в дорозі до Емаус: хоч вони не пізнали, що були з бесідуючим з ними Христом, але вже живо і кріпко відчували Його присутність в своїх серцях, як се видно з їх власних слів: „Чи наше серце не горіло в нас — говорили вони до себе після того, як Ісус дався їм пізнати і відійшов від них, — коли говорив в дорозі і коли відчиняв нам Письмо" (Лук. 24, 32).

Кромі того ми маємо ще запевнення про се від самого Христа Спасителя. Чи не Він сам сказав слова: „Де є двоє або троє зібраних в моє імя, там я є посеред них" (Мат. 18, 20). А тут в церкві не двоє або троє зібралось на молитву в Його імя, а великий збір, що вірють в Нього і Його іменем називаються. Він сам обіцяв нам також, як відходив на небо, в присутности святих апостолів, бути з нами по всі дні до кінця віків (Мат. 28, 20).

А де відповідніше і достойніше перебувати Йому з нами, як не в церкві, в домі Його Небесного Вітця? „Чи ви не знали — говорив Він колись — що в тім, що є мого Вітця, треба мені бути“ (Лук. 2, 49).

Колиж знов завіса, що укриває перед нами невидиму Його присутність, може лекше і зручніше роздертися перед нашими очима і показати нам Невидимого начеби видимим (Євр. 11, 27), як не в часі таїнственного Його входу в церкву, представленого в малім вході?

Отже чи не жаль і чи не сумно бачити, що богато з вас не приходить на сей час до церкви, або як і хто приходить, то пропускає його з звичайної розсіяности і байдужности без належної уваги на се, що в нім діється і без побожного поклону надходячому Христови? Деякі вірні не тільки не моляться, але блукають очима і думками сюди, то туди, або розмовляючи з близько стоячими сусідами, забуваються так далеко, що деколи і своїми плечима обертаються до Господнього вівтаря, а нераз ведуть і голосну розмову або й сміються. Священики і співаки цілим хором три рази взивають: „Прийдіте, поклонімся і припадем ко Христу“. А деякі люди, якби нічого не виділи і не чули, продовжують стояти нерухомо і нечуло, як неживі статуї. Дивлячись на них, мимохіть приходить гадка, що у тих людей карки залізні, хребет мідяний, а серце камінне.

Дорогі браття! Не наслідуйте таких. Сі люди, хоч називаються християнами, чужі християнству; вони, замісць Христови Богови, поклоняються самі собі і своїм пристрастям. Виж, як послушні діти церкви, уважні на голос своєї матери на кождий раз, як побачите священика виходячого із вівтаря на середину церкви і як почуєте з одного боку діякона, взиваючого до молитви, а з другого боку священика і хор співаючих: „Прийдіте, поклонімся і припадем ко Христу“ — зі страхом і трепетом в щирім жалю схиляйте свої голови і коліна перед Христом нашим Богом, а милосерний Господь виявить вам свою ласку і відплатить добром: бо Господь близько тих, в кого сокрушенне серце і в кого сокрушенний дух (пс. 33, 19). Амінь.

XLVI НАУКА

Про великий вхід

Ви знаєте, браття і сестри, що великий вхід у Службі Божій значить вихід Ісуса Христа на добровільні муки і смерть за спасення всього людства, значиться і за кождого з нас. Якби сей акт не мав в собі нічого більшого, крім спомину про муки Христові, що сталися ціною нашого відкуплення, то і в такім випадку богато предметів насувається

нашій увазі. Сі предмети достойні, щоб зайняти всю нашу душу, і здатні вигнати з неї всі життєві мисли і турботи, а збудити в душі живу любов, вірність і вдячність Творцеви, що нахилив небо і зійшов на землю, щоб злучити небо з землею. Вони здатні збудити в душі любов, вірність і вдячність Творцеви, що понизив себе, принявши вигляд слуги, щоб викупити нас від гріховної неволі, що приняв на себе клятву, щоб викупити нас від клятви законної, що вкінці пострадав, умер і воскрес, щоб воскресити і нас умертвлених гріхом і посадити на небі. Та тут бачить віруюча душа не обряди і символи, а саму правду тільки під матеріяльним покровом. Тут не омана і привид являються на Божій трапезі, але правдиве Тіло і привдива Кров Христова під видом хліба і вина подаються всім, що з вірою приймають їх на освячення і оправдання. Якже пристойно кождому з нас кликати — при перенесенню дарів приготованих на освячення з жертівника на вівтар — з усеї душі так, як кликав розбійник на хресті: „Помяни мя, Господи, во царствії Твоєм!" А як знов пристойно і священикам при виході на середину церкви і в переносі приготованих дарів виголошувати зичливо, мовби у відповідь на тайний поклик кождого: „да помянет вас Господь Бог во царствії своєм всегда, нині і присно і во віки віков". Що за розчулюючий вид зичливої, правдиво християнської любови відкривається перед спостережливим умом і чутким серцем в сих взаїмних покликах і візваннях! Тут ніхто не забутий, ніким не погорджено, ніхто не вивищений. Всім, що носять імя християн, і царям, і вельможам і духовним і світським, і жовнірам і простим людям висказується одно бажання одинокого і найвищого добра — царства не земського, а небесного: „і всіх вас православних християн да помянет Господь Бог во царствії своєм" — виголошує священик. Котра інша церква може похвалитися таким достатком понук і такою повнотою зичливої любови?! В інших церквах і серед загальної молитви до Господа, мира і любови видно якийсь розділ, якийсь недостаток союза, якусь перегороду між клиром та народом.

Підчас переносу дарів хор співає херувимську пісню. Вона названа так від перших її слів: „Іже Херувими". Ся пісня така важна, а в деяких висловах така трудна до зрозуміння її, що не можна лишити її без подрібного обяснення.

Слова сеї пісні вам знані. Вони звучать: „Іже Херовими тайно образующе і животворящей Тройці трисвятую піснь припівающе". От їх значіння: Херувими на небі се ангели, що стоять перед Божим престолом і безперестанно співають йому і благословлять піснею: Святий, святий, святий Господь Саваофт. Ми, коли участвуємо в св. Службі Божій, робимо те саме, що роблять ангели на небі 1) тому, що стоїмо в церкві, т. є в місці посвяченім на мешкання

і на славу Бога, в місці, де поставлений Йому величавий престіл. От тому св. Золотоустий називає церкву місцем архангелів, превисоким небом, самим Божим царством. Ми, участвуючи в Службі Божій, робимо те саме, що ангели в небі ще й тому, що своїми устами співаємо пісню і величаємо єдиного в Тройці Господа словами „Святий", як нпр. „Святий Боже, святий кріпкий, святий безсмертний, помилуй нас", або „Свят, Свят, Свят, Господь Саваофт". Симиж словами вихваляють Вседержителя і Херувими на небі. Ми присутні на Службі Божій таїнственнно представляємо собою тріюмфуючі хори херувимів. І через те церква радить нам при сім піснею „всякоє нині житєйськоє отложим попеченіє" відкинути всі життєві турботи, всі клопоти марного світа, усмиряти в серцях бунтівничі хвилювання пристрастей, а направляти наші мисли до оглядання Божих річей. Церква взиває нас сею піснею стояти в сю хвилину побожно, як в самім небі, де земля і все, що на ній діється, не уявлялось би більше нашим очам, а де вся увага звернена тільки на міркування про наступаюче таїнство. Його звіщають наступні слова: „Яко да царя всіх подимем ангельськими невидимо дориносима чинми". Се Божий Син, цар світа і Господь усього, дориносимий, т. є. торжественно в товаристві ангелів входить невидимо в церкву, щоб сповнити найвище покликання своєї святости, щоб принести себе на святім вівтарі в жертву Богову Отцю за увесь світ і подати пречисте Тіло і свою Кров на блаженну їду вірним. Сього великого і безсмертного нашого царя, що його представляють переношені з жертівника на вівтар дари, стараймося стрітити з побожністю і прийняти щиро і радісно в свої душі через Його спасенні таїнства, витаючи Його торжественно враз із серафимами словами: Аллилуя!

По торжественнім перенесенню дарів діякон, попросивши благословення і молитви у священника, виходить перед царські двері і заохочує присутних молитися о принесених і предложених на вівтарі дарах словами: „Ісполнім" т. є. помножім нашу молитву Господеви „о предложених чесних даріх". До сього прошення-візвання додає священик ще других шість, всім і кождому християнинови, потрібних прошень, зпоміж котрих перше так звучить: „дне всего совершенна, свята, мирна і безгрішна у Господа просим". (Просім у Господа о цілий день совершенний, святий, супокійний і безгрішний.) Сими словами він заохочує нас молитися, т. є. щоб ми сей день збогатили добрими ділами, особливож побожними подвигами так, щоб він був святий, щоб ніщо грішне і ганебне не захмарювало його; сими словами заохочує нас священик, шоб сей день був для нас мирний, щоб ми проводили його тихо і спокійно з другими людьми, уникаючи всіх шкідливих нашим ближнім образ

і зневаг і вчинків противних Божому законови. Оскількиж ми не можемо досягти сього без підмоги вищої сили, то в другім прошенню священик каже нам просити „ангела мирна“, що, як каже Золотоустий, заохочує нас до взаїмного спокою і згоди і наглядає над нами; наказує нам просити ангела, що є вірним провідником до діл угодних Богови і сторожем життя. Але тому, що ми при тім всім, у многім всі прогрішуємося і нема чоловіка, щоб жив і не согрішив, то в третім проханню наказує нам просити о відущення гріхів і провин т. є. всіх великих і малих, вільних і невільних, намірених і ненамірених відступів від Божого закону. В четвертім проханню каже священик благати Господа о корисні для віруючих душ і „всему міру добра мира“ т. є о тишину і спокій.

В пятім проханню взиває молитись, щоб ми решту життя могли провести в спокою і покаянню, а в шестім, щоб ми по христіянськи, без болю, без сорому і супокійно могли скінчити життя та здати добрий рахунок на страшнім Христовім суді. Ми просимо о смерть без болю і терпінь, бо вони часто відбирають можність приготовитися до вічности, просимо о смерть, непостидну т. є. о пристойну і чесну, а не люту і ганебну, вкінці просимо о добрий т. є. легкий і оправдуючий нас одвіт настрашнім Христовім суді.

На всі сі прохання присутні в церкві вірні відповідають тайно в думах, а голосно співом-покликами: „Подай, Господи“, а священик завершує їх своїм возгласом, в якім вказує на щедрість і чоловіколюбство Єдинородного Божого Сина, як на вірний і певнй заклад невідмінних обітниць Божих у сповненю наших прохань. „Щедротами і чоловіколюбієм Єдинородного Сина Твоєго“, Господи, нехай сповняться і сі прохання, „з Нимже благословен єси со пресвятим і благим і животворящим Твоїм духом всегда, нині і присно і во віки“. Нехай щедрий і чоловіколюбивий Господь дасть усім вам провести як нинішний день, так і прочий час нашого життя в святости, чистоті або вчаснім покаянню і під щасливим приводом „ангела мирна, вірна наставника і хранителя душ і тілес наших“ досягти „кончини христіянської, без болю, без сорому, спокійного і доброго одвіта на страшнім Христовім суді“. Амінь.

XLVII НАУКА

Про молитву духом і розумом

„Буду молитися духом, буду молитися і умом, співатиму духом, співатиму і умом“ (1 Кор. XIV. 12).

Молитва се така важна справа в духовім життю, що якби хтось хотів різвіяти свою непевність, чи він іде

шляхом до досконалости в духовім життю, чи ні, то нехай глядить, чи з його молитви є якийсь успіх, чи його нема. Коли бо розміркувати Божі слова: „все, о що з вірою в молитві проситимете, одержите", то приходимо до висновку, що хто вміє з вірою молитися о те, що потрібне до досконалости в духовім життю, той се все й одержить, а опісля без сумніву стреміти буде до досконалости, аж поки її не осягне.

Отже коли молитва така важна для духового життя, то ми повинні дуже дбати, щоб найкраще і найліпше молитися.

Св. апостол Павло висказуючи, якби від сам хотів добре молитися, навчає нас вірно, як і ми повинні добре молитися. „Буду молитися — каже він — духом, буду молитися й умом; співатиму духом і співатиму і умом".

Із слів апостола пізнаємо, що є два способи молитви: молитва словесна і молитва пісенна.

Сих двох способів молитви уживає св. церква за прикладом і по постанові апостолів і нині; нині чергується в богослуженню на переміну читання і спів, молитва словесна і молитва пісенна. Як сей звичай є загальноуживаним і загальнокорисним не тільки для малоосвічених, але і для людей глибоко і високо думаючих, пізнати можемо з того, що й високоумний апостол Павло нарівні з усіми вірними бажає не тільки молитися духом і умом, але й співати з глибини любячого Бога і сокрушенного серця.

По друге слова апостола подають нам якісь два особливі способи молитви: молитву духом і молитву умом.

Щоб зрозуміти сі вищі способи молитви, треба добре пізнати, що значуть слова: дух і ум в мові апостольській. Коли чуємо слова апостола, „що ті, що є по тілу, думають про тілесне, а ті, що є то духу, про духовне" (Рим. VIII, 5), тоді розуміємо, що дух се щось вище в людині, щось інше, ніж тіло. Колиж тойже апостол каже ще: „Я сам умом служу законови Божому, а тіло законови гріха" (Рим. VII, 25), то з сього вбачаємо, що й ум се щось вище в людині, щось інше, ніж тіло. Через се, здається, що дух і ум становлять майже одно. Їх дійсно й зеднює апостол, коли вияснює суть християнської науки, що є в тім, щоб обновлятися духом ума. Як можна завважати тут якусь ріжницю ума від духа, то хиба таку, що дух уявляє в самім умі щось глибше більше внутрішне, щось, що відзивається в умі подібно, як душа відкривається в почуваннях.

А тому, що в словах апостола про молитву діяльність ума представляється в дечім відмінною від діяльности духа, як се бачимо із слів апостола: „мій дух молиться, але мій ум без пожитку", то мусить бути між ними не мала, а виразна ріжниця. Щоб відкрити сю ріжницю, прочитаймо слова

апостола трохи докладніше: „бо коли молюся язиком, мій дух молиться, але мій ум без пожитку. Щож отже? Буду молитися духом, буду молитися й умом; співатиму духом, співатиму й умом". Тепер бачимо, що вислів „буду молитися духом" поставлений на місце перш ужитого вислову: „коли молюся язиком". Виходить, що „молитися духом" значить те саме, що „молитися язиком", а щоб зрозуміти молитву духом, треба розуміти, що значить „молитися язиком".

Щоб вас не мучити більше міркуванням, скажу коротко, в чім лежить суть справи. Коли апостоли по вознесенню Господнім були всі разом на тім самім місці і десятого дня потім наповнилися всі Духом Святим, почали говорити ріжними мовами, як їм Дух давав промовляти (Діян II, 4). Таким способом дар говорити ріжними невивченими мовами виявився як дуже величний плід (овоч) молитви і як вельми торжественний знак зіслання і ділання Св. Духа. Від того часу молитва і ревність віруючих стала прямувати і стреміти до того, щоб осягнути сей дар; він бо був корисний в ті часи до поширення християнської науки, а приємний тим, що його посідали як очевидний переконуючий знак присутности Божої ласки. Оскільки се стремління віруючих відповідало намірови благодати поширити християнство, то благодать щедро сходила на се стремління і таким способом на церковних зібраннях християн бувало, що дух молячихся захоплювався Божим духом, Божий дух сходив на духа молячихся і як нестримний потік виливався їх устами в молитвах, піснях, величаннях, а навіть пророкуваннях на ріжних мовах.

Обильність сього дару була така велика, що іноді захоплені духом виголошували молитви, співали в честь Божу пісні такими мовами, що їх більша частина приявних, а навіть дехто з них самих зовсім не розумів. На сей то випадок сказав апостол: „коли молюся язиком", т. є. мовою незнаною, „мій дух молиться, але мій ум без пожитку", ум без пожитку тому, що його не розуміють другі, а через те слово молитви, що він його сіє язиком, не приносить в других овочу подібної молитви.

По сім — гадаю — зрозумієте трохи, що молитва духом се така молитва, в котрій людина, окрилена вірою і любовю прямує вершком своєї істоти, своєю найвищою здібністю й силою до Духа Божого, приймає натхнення Божого Духа, піддається сьому натхненню так, що тоді вже молиться нестільки сама людина, скільки Св. Дух в ній, той Дух, „що заступається за нас невимовними стогнами" (Рим. VIII, 22), або молиться словами, що часто перевищують розуміння тілесної людини.

„Молитваж умом" се така молитва, коли ум молячогося, хоч підіймається до Бога з побожними думками, з побожними бажаннями, зі святими почуваннями любови або радости, та не попадає в необмежене духове захоплення, а управляє своїми думками, бажаннями та почуваннями так, що в сім випадку духові сили ділають в звичайнім, властивім їм порядку, а через те висказує свої прохання і величання зрозуміло. Через таку молитву може молячийся спонукувати слухаючих до участи в молитві.

Оба сі способи молитви одобрює й радить їх уживати св. апостол, коли говорять до Коринтіян: „Буду молитися духом, буду молитися й умом". Він неначе каже: не бажаю і не раджу вам уживати виключно одного із сих способів молитви, а ліпше вважаю: молитися іноді духом, а іноді молитися умом на переміну, як вимагатимуть обставини; раз молитися духом для себе і для Бога, а другий раз молитися умом для Бога і для себе і для науки ближніх.

Не можна при тім не спостерегти того, що є даром Божого Духа нарівні з молитвою умом, що є свобідним ділом людського духа. Як то? Хиба і ми можемо, хиба і ми маємо право й силу молитися духом, як також молитися й умом? Так. Св. Дух, що нас сього через апостола Павла навчає, не помиляється. Видно — ми справді маємо право й силу молитися духом, як тільки дійсно й зовсім віддаємося Божому Духови.

Але ще більше повинні ми дивуватись тому, що апостол не старається зміцнити й поширити благодатної молитви духом, а якимись способом обмежити і здержати в її стремлінню. Він жалується на надмірне практиковання молитви духом. Він з деяким ремствуванням проти молитви духом каже таке: „Мій дух молиться, але мій ум без пожитку". Він наче вище ставить молитву умом і переважно до неї спонукує: „в церкві — каже він — волію пять слів сказати моїм розумом, щоби й других навчити, як десять тисяч слів незрозумілою мовою". Що се значить? Се значить, що благодать Св. Духа в первісній церкві розливалася, як море; що тоді віруючих не треба було спонукувати до молитви, не треба було вабити до діл духа, але треба було здержувати їх безмірну ревність, щоб вони, затоплюючись у дусі, не забували звичайних обовязків зовнішнього, суспільного, людського і християнського життя.

Коли ми від сього духовного видовища первісної церкви обернемось до її сучасного стану і до самих себе, то чи не повинні ми дивуватись, або й боятись з причини жалюгідної ріжниці між сучасним і минулим? Чи богато є між нами затоплених у молитві духа так, щоб їх аж треба було витягати з моря духа на беріг ума? Чи богато є таких, що

хоч дещо скоштували молитви духом? Чи богато її досить розуміє, як про неї йде бесіда?

Скаже дехто: пощож ви нам і говорите про сю молитву, як вона така незвичайна і так мало зрозуміла? Я говорю про сю найвищу молитву саме тому, що в наших часах вона така незвичайна і тому, що її нині так мало розуміють. Треба, щоб наш вік знав, що тепер незвичайними є такі дари благодати, які колись були дуже звичайними. Треба, щоб наш вік знав, що мудрці наших часів не розуміють таких описів благодатних ділань, що їх розуміли колись прості люди, слухаючі апостола Павла або читаючі його листи. Якнебудь знає се наш понурний вік, то я тетепер кажу йому те, що колись приказано було Ангелови сказати ефезькій церкві: „Памятай отже, звідки ти упав, і покайся і роби попередні діла“ (Обяв. II, I.).

Правду кажучи, браття, ми глибоко відпали від благочестивої ревности, від духового посвіту первісних христіян, коли не тільки чудесна молитва духа вичерпалася, але часто й молитва ума неуважна, молитва серця холодна, молитваж уст не одуховлена молитвою ума й серця.

Покаймося і наслідуймо діла перших христіян; приневолюймо себе „терпіти в молитві і моленню“, т. є. перебувати в молитві, по змозі, постійно і пильно; стіймо уважно на сторожі ума і наших почувань, щоб відогнати від нашої молитви пусті гадки, пристрастні бажання і змислові враження і спомини так, як давно відганяв патріярх Авраам хижі птиці від своєї жертви. Зближаймося до Бога не тільки устами, але найбільше серцем; молімся і співаймо умом з власної ревности, молімся і співаймо вкінці й духом при помочі ділання Св. Духа. Амінь.

о. Йосиф Процъ

XLVIII НАУКА

Проти розкоші в одязі

„І одежею чого вам журитися? Подивіться на пільні лелії, як ростуть; не працюють, ні прядуть. Кажу вам, що ані Соломон у всій своїй славі не одягався так, як одна з них" (Мат. VI, 28, 29).

Із сих слів, записаних в св. євангелії, ви напевно догадуєтеся, що я маю намір сказати вам науку про надмірну журу о одяг і строї. Може бути також, що неодин з вас, догадуючися сього, подумає собі й те, що одяг і строї се замаловажний предмет, щоб про нього говорити в часі, призначенім на спасительне поучення. Але надмір (те, що злишне) і в маловажних справах — не дрібниця. Навіть надмір у їді і питті є в самім початку жерелом хоріб і терпінь, а в своїм продовженні може обернутися в повільне самовбійство. Так і надмірна жура про одяг шкодить тілу й душі — а се вже не дрібниця, ані не дурниця. Бувають люди, що у них ся жура становить головний предмет їх щоденної праці; вона забирає їм велику частину часу, що увесь призначений на осягнення вічности. А се ніяким способом не дрібниця. Хто без огляду на се уважає поучення про одяг і строї дрібницею, той нехай подумає, чи міг найбільший під сонцем Учитель навчати про дрібниці? Не слухайте, як вам невгодно, малих людей, що балакають про дурниці, але не залишайте без уваги того, чого вчить нас небесний Учитель.

„Одежею чого вам журитися?"

Що таке одяг? В природнім порядку се середник, що хоронить людське тіло від шкідливого ділання природних живел; в моральнім порядку се вміле накриття частей тіла, призначеного до виконання обовязків сього або другого суспільного звання. Хоч із сказаного зараз можна пізнати, що в старанні про одяг ми повинні кермуватися необхідністю, скромністю, сталістю, а проте не спинимось на сих поняттях. Бо сі поняття вказують більше на правильне уживання одягу людьми, ніж на його походження і первісне призначення, яке надав йому Творець світа і людства. Із сього святого місця можна і треба глядіти дальше, ніж звичайно бачить світ і його стихійна мудрість! Сягніть думками до

давних часів, коли людський рід складався тільки з одної пари, що вийшла з рук Творця звершено чиста й свята. Тоді не було там ніякого одягу. „Були, каже св. письмо — обоє нагі, Адам і його жінка, і не стидалися". Можна навіть сказати — не попадаючи в суперечність з Божим словом, що перші люди не були нагі через те, що вони не мали й не чули того недостатку, який ми називаємо наготою; подібно, як не є що голодний той, що не приймає їди, але й не чує потреби їди. Але вони, обманені лукавим змієм зїли заборонений овоч і аж тоді схаменулись, що були нагі.

Ось початок наготи. Отрута, гріха що її прийняли в душу і серце, розлилась по всій їх істоті; пробудились пристасти і викликали безладні двигнення в тілі; аж тоді нещасні родичі або під впливом похоти, котра, коли опанує, то родить гріх (Як. I, 15), або зі стиду перед будучим потомством, що його носили в собі, поспішили перше всього закрити свої бедра. „Позшивали листя смоквове тай поробили пояси".

Ось початок одягу!

Значить, що є наш одяг? Се твір гріха; се перевязка гріховної рани і во перевязка пуста без цілющого олію; се заслона від стиду тілесної наготи, яку винайшов обнажений в совісти чоловік; одяг се видимий знак людини — винуватця; се загальна і повсякчасна жалоба, що її наложило покаяння по смерти первісної непорочности; се знак побіди, що його виставив наш ворог наверх, заволодівши нашим нутром. Щож роблять ті люди, що так дуже дбайливо один перед другим стараються блищати красою і пишністю одягу?

Чиж не се, що тільки відновлюють і украшують торжество *давного ворога людського роду?* Бо *що* значить та гордість, що заставляє людину, одягнену в дорогий одяг, ледви поглянути на убогу верету; що значить та ненаситність помножувати з дня на день убрання? Чиж те не те саме, якби недужий забаг хвалитися великою силою своїх струпів і красою перевязок, або якби раб, примушений носити кайдани, забігав мати їх богато і гарно зроблених.

Правда, Господь якимсь способом освятив те, що в одязі є просте і необхідне. „І поробив Господь Бог чоловікови й жінці одяги із скір тай одягнув їх". Але через се саме й осуджуємо нерозумні старання про прикрасу тіла. Як скіра з волі самого Бога мала служити за одяг для людини, то чому деякі мають за нещасних і поганих тих, що носять одяг із простого льну і грубої вовни? Чому нам неприємно, коли не шовковий червак пряде на нас, коли не для нас земля родить золото, а море перли? Пощо стільки діточих примх? Що є ліпше і красше від того одягу, що його приготовляє для нас сам Бог? Бо

можна сказати, що Він і для кождого з нас, як і для Адама й його жени, робить потрібний одяг. В якій стороні світа каже Він нам прийти на світ, там і родить те, що потрібне для нашого тіла. До тогож, щоб ми могли придбати собі, що нам конче потрібне, дає нам все доволі засобів. Навіщож ми ще часто бажаємо собі, щоб наш одяг був вище того, що необхідне, але щоб перевишав і пристойність нашого стану? Чому ми невдоволені деколи своїм одягом через те, що він зроблений не з матерії з далеких країн? Гляньте, як Божа мудрість осуджує не тільки марні турботи про злишне, але і про те, що злишне в потрібнім. Гляньте на пільні квіти, каже Господь, як вони ростуть; не прядуть і не працюють: а ви, маловіри, мучите себе самовільно видуманими турботами про ваш одяг. Чиж Боже Провидіння займалося би вами менше, ніж ростиною, що нині цвите, а завтра вяне? Чиж Бог забув би сотворити близько вас те, що вам потрібне ?

І щож є предметом нетерпеливих журбот? Ніжна тканина, дорогі камені, чисте золото. Се все замалий і недостойний предмет для жури у того, що хоч трохи думає. Вага золота однакова — як на вазі розумного, так і на вазі торговця, що ним торгує.

Тай дорогі камені, сеж нераз — можна се сказати — сльози нещасних жертв, що за життя, глибше ніж мертві, загребуються в темну глибину землі, щоб добути відти сі дорогоцінні дрібнички. А ліпші твори рук мистця кому можуть дати славу, крім самого мистця? Мистець світа поклав границю чванливости людської штуки в найбільше звичайних ділах природи. Подивіться ще раз на пільні лелії: „Соломон у всій своїй славі не одягався так, як найменша з них", каже Спаситель.

Колиж ви, глядячи на пільні квіти, не маєте мудрости пчіл, щоб збирати з них тонкий, духовий мід, коли з оглядання природи ви не набуваєте науки, яка стала би для вас силою і життям, то виберіть собі інший образ: піднесіть свого духа і гляньте не на образ і тінь правди, а на саме її лице, на не сотворену красу, а на квіт звершености; ви, члени Христового тіла, глядіть на голову — на самого Спасителя. Уважні придивіться, чи найдете на нім ті любі прикраси, що про них ви так турбуєтеся? Яка неподібність! Голова в яслах, на соломі; а члени хочуть спочивати на мягких кріслах і занурюватися в мягкій постелі! Голова в пониженні і убожестві, а члени тільки й роздумують про богацтво і пишність! Голову обливає кровавий піт, а члени мастять себе і облилаються пахощами! З голови падуть сльози, а членів окрашують перли! Голова в терні, а члени в рожах! Голова червона від крови і смертельно бліда,

а члени облудною штукою додають собі жвавости, якої з природи не мають: старанням додати собі краси, якої відмовила їм природа, перемінюють живий людський образ на штучний образ. Голова убога, а члени люблять спочивають під срібним, або золоченим накривалом, або забувши про стид і скромність, видумують собі такий одяг, щоб він не так накривав їх тіло, а радше, щоб його обнажував! Щож? — спитає може хтось із вас — невжеж повинні ми відкинути всяку окрасу в одязі і одягатись у вереті!? Ні, брате, „що ти мудрий на лихе, доброгож не вмієш чинити!" (Єр. IV, 22). Ніхто сього не домагається від тебе. Божий Учитель відкидає — а через те обовязує і нас відкидати тільки журу про одяг, а особливо про одяг зайвий, марний і пристрастний. „Одягом чого вад жирується?" говорив Спаситель. Впрочім звісно, що і сам Він носив спідний одяг не зшитий, а увесь від верху тканий; на нього то жовніри кидали жереб, чий має бути. Є ріжні роди і ступні краси, а навіть пишности в одязі, що їх наказує не пристрасть, а пристойність, не марність, а стан, не чванливість, а обовязок. Але жура без кінця, пишність без міри, марнування без цілу, кождодневна зміна убрань тому тільки, що є богато людей, які займаються винаходами того роду, — і що є занадто богатого таких людей, які, як підлі раби, наслідують сі дитячі винаходи — се наглядний нерозум! Нерозум тим більше дивний і безглуздий, що богато виновників сього нерозуму признається до нього, а однак не перестає знову провинятись сим нерозумом. І колиб він остався тільки нерозумом!? Лихо в тім, що він родить і піддержує беззаконня. Спитайте нпр. декого з тих, що прийшли не з початку, а вже підчас відправи богослуження, спитайте й себе самих, якщо вам таке трапилось: через що вкрадено святий час у Бога і у душі? Покажеться, що неодин з вас уживав його тоді для тіла; із нього робив собі тоді божка. Чи не бачите, що позірно малі ваші дрібниці стають образою великого Бога? Або погляньте, як деякі проходять — буває — на базарі без уваги коло вбогого, що просить о гріш на хліб насущний, а одночасно видають ті люди тисячі на непотрібну прикрасу. Хто відважиться сказати, що тут не нарушена любов до ближнього? Хтож не бачить із сих кількох прикладів, як порожність легко оправдувана людьми, може зробити людину винуватою перед Богом.

Христіяни! Як наслідники і будучі мешканці раю, не лінуйтеся виполювати зі своїх сердець і малі ростини нечистих пристрастей, щоб не множився бурян і не бирослo терня і щоб воно не придавило Божого зерна. Красше позбутися тисячі прикрас тіла, ніж станути перед Всевідучим з маленькою плямою в душі і совісти. Ах! Хочби і у вереті, тільки

щоб задержати той царський одяг, що про нього пише ап. Павло до Галатів: „Ви всі, що в Христа хрестителися, в Христа одяглися“ (Гал. III. 27). Амінь.

XLIX НАУКА

Перед жнивами

Завтра підете, браття і сестри, в поле жати хліб, що з Божої ласки гарно зародив в сім році. Ідіть з Богом і зачинайте з Божою поміччю. Ви гарно зробили, що прийшли *сьогодня помолитися Господеви з нагоди початку* жнив. Кажу: гарно — тому що кожне діло належить починати з молитвою, при кожній роботі треба перше взивати імя Боже.

Так, браття, усе залежить від Божого благословення. Чого Бог не благословить, то з того нічого й не буде; скількиб людина й не трудилася, скількиб не працювала, *нехайби день і ніч не переставала працювати*, не буде мати з сеї праці користи, якщо буде працювати без молитви. Праця без молитви не дає хліба, тільки муку справляє. Є люди, що пильно працюють, а успіху з праці не мають.

Через що воно так є? Через те, що вони зле моляться Богови; не кличуть Його о поміч, коли зачинають діло, й не дякують, коли кінчать його. Ви знаєте таких людей: їх *скорше видно в шинку, ніж у домі Божім; вони воліють* спати, ніж піти на Службу Божу. Через те вони й бідні, такі бідні, що хорони, Господи! Та Бог з ними! Ми не будемо їх осуджувати, а радше радити їм і молитися за них, щоб Господь милосердний рятував їх душі. Мені серце крається із жалю, як згадаю про них.

Видно за мої гріхи післав Господь мені ті зблудивші вівці.

Ви нині радієте гарним урожаєм: веселі гострите свої серпи, дякуєте Господеви за його доброту, в душі тішитеся, що швидко матимете на столі новий хліб. Радію і я, мої браття і сестри; бо ваша радість — моя радість, так само, як ваше горе є й моїм горем. Та коли я думаю про жнива, що їх маєте почати, пригадується мені одно місце зі св. письма, дуже важне і повчаюче. Воно так звучить в св. євангелії: „А нива се світ, а добре насіння се сини царства, а кукіль, се сини лукавого; а ворог, що посіяв його, се діявол, а жниво се кінець віка, а женці, се ангели. Як отже збирається кукіль і вогнем палиться, так буде при кінці віка. Пішле Син Чоловічий своїх ангелів і зберуть з його царства всі соблазни і тих, що роблять беззаконня. І вкинуть їх у піч вогненну: там буде плач і скрегіт зубів (Мат. 13, 28—42)

Чи розумієте, браття, сю притчу Господню? Думаю, що ні. От тому я виясню її вам, а ви послухайте мене.

„Нива се світ". Нива се поле, що ви на нім сієте і жнете, що хочете.

„Жниво се кінець віка". Се те саме, що кінець світа. „Кукілем" давно називали те, що ми нині називаємо бур'яном, який росте серед пшениці, а саме: і кукіль, полин, будяки і інше непотрібне хабуззя, що його весною виполюєте зі збіжжя.

„Сином Чоловічим" називає св. письмо не звичайного чоловіка, такого, як ми грішні, а „Господа нашого Ісуса Христа". Чомуж св. письмо так називає Ісуса, се я вам поясню іншим разом.

„І вкинуть їх в піч огненну". Піч огненна — се пекло, де жиє й мучиться лютий ворог наш діявол і де разом з ним мучитися будуть всі грішники. А яка там страшна мука, один Бог знає!

Тепер, браття, вирозумієте всі слова в притчі Господній. Розуміючи поодинокі її слова, думаю, ви зрозумієте й саму притчу; ви зрозумієте, чого вчить нас у ній Господь. Наука се важна і страшна.

I. Нива, що ви на ній жати збираєтеся, се знак або образ цілого світа, усіх людей на землі.

II. Час жнив — се образ того часу, коли настане кінець світа.

III. Те саме, що ви робите підчас жнив, а саме, як ви відділюєте кукіль від пшениці і палите його вогнем, так зробить Господь і з людьми при кінці світа.

I. Яким способом нива похожа на світ? Ось яким: на ниві сіється і росте зерно; в світі родяться, ростуть і живуть люди. Є на землі ниви урожайні, повні золотистого колосся, є й такі, що на них росте тільки дикий чагарник, полин й бурян; так буває й між людьми: є люди віруючі, богобоязливі і побожні, а є й такі народи й краї, де люди Бога не знають і не вшановують. На ниві росте жито й пшениця, але між пшеницею буває й бурян, що заглушує добре зерно: так і у світі є добрі люди, є чесні й обичайні християни, любі й добродіючі, як пшениця; та є між християнами й злі люди, зіпсовані, що шкодять другим — як кукіль, не любі вони другим — як полин, непожиточні — як бурян. Колоси пшениці також не однакові: є колоси повні, зрілі, що від зерна аж угинаються, є й пусті, порожні, що гордо і прямо стоять; так і між людьми є розумні й покірні, та є й порожні голови, горді, що кромі соломи нічого не мають. Коротко сказати: що бачимо на полі доброго і пустого, те саме бачимо і між людьми. Тому то справедливо сказав Господь, що нива се світ, т. зн. що нива дуже по-

хожа на світ, тільки з тою ріжницею, що в світі жиють добрі і злі люди, а на ниві пожиточні і пусті трави.

II. Як час жнив похожий на час кінця світа? Так похожий: як на ниві доспіє хліб і прийде пора жнив, ви кажете: скоро мине літо, прийде осінь і кінець року. Як на ниві, так і у всьому світі є свій рік, рік великий, безмірний, що обіймає не сто, не тисячу, не пять тисячів, а богато століть і тисячеліть — скільки вгодно буде Господеви — і сей рік колись скінчиться, то є промине весна світа, промине й літо; світ своїм життям схилиться до осени, а тоді прийде й кінець. На ниві на весні все цвите, красується, спіє до жнив, так і на світі жиють люди, стоять села і міста, цвитуть сади, красуються держави й народи до тої страшної години, коли Господь зробить всьому кінець. Коли ви побачите на ниві між пшеницею бурян, то не полете його, щоб не допекти пшениці, так і між добрими людьми на світі є й злі. Господь позволяє їм жити до часу жнив, не карає їх зараз, щоб караючи злих, не карати й добрих. „Нехай ростуть добрі й злі разом до жнив". Вкінці, коли на ниві дозріє пшениця, коли пожовтіє, а разом з нею й бурян, ви берете в руки серпи і йдете жати. Так буде і в світі: Коли добрі люди доспіють в добрім, коли праведні й святі, як пшениця, доспіють в правді і святости, а злі й грішні почорніють в своїх гріхах, як кукіль, тоді скаже Господь: пора взяти меч справедливости і зжати нечестивих із землі, а праведних зібрати, як пшеницю, в мою житницю, т. є в царство небесне. Ось як кінець світа похожий на жниво.

III. Вкінці поясню останню думку, а саме, що спосіб ваших жнив похожий дуже на те, що зробить Господь при кінці світа. Ви, чесні ґазди й батьки, посилаєте в поле женців; і Господь пішле при кінці світа своїх ангелів. Ви, як жнете, то жнете пшеницю, а враз з нею і бурян; Божі ангели зберуть і приведуть перед лице Боже добрих, святих людей, як також грішників.

Женці, як зіжнуть пшеницю, то відділюють стебла пшениці від буряну і вяжуть пшеницю окремо, а бурян окремо; так Божі ангели відлучать опісля праведників від грішників. Відділений бурян ви звичайно палите, щоб і насіння його згоріло, а пшеницю ховаєте до стодоли; Божі ангели вкинуть відлучених грішників в пекло, де буде плач і скрегіт зубів, а праведників возьме Господь до свойого царства небесного, де вонн засіяють як сонце. Вижата нива пустіє; на ній скучно, бо нічого на ній не видно, кромі сухої стерні. Прийде, браття, час, коли цілий світ спустіє, як поле, не буде на ньому ні сіл, ні міст, не буде женців, не буде ні такої землі, ні такого неба, ні сонця, ні місяця, ні

звізд; нічого такого не буде, бо все згорить, все живе згине і пропаде, а буде тільки небесне царство і пекло.

Страшний то буде час, браття, такий страшний, що як згадати про нього, то серце завмирає! Хочете, бажаєте ви собі не боятися тої останньої години? Зовсім поважно питаю вас: бажаєте, чи ні? Коли бажаєте, то частіше думайте про неї. Коли бачите, що надійшов час жнив, то не забувайте й того, що рано чи пізно прийде кінець світа. Коли жатимете хіб, думайте собі, що колись пожнуть і вас ангели Божі. Коли завважаєте на своїм полі непотрібний бурян між пшеницею, то пригадайте собі, що й між вами є злі люди і що може й ви перед Господом тільки пуста трава. Коли наміряєте полоти пусту траву-бурян, то перше старайтеся вирвати, викорінити зі свого серця пусті навички, гріхи й пороки. Коли будете палити бурян, те не забувайте, що й вас кинуть колись у вічний вогонь, як не будете старатися бути праведними людьми. Коли глядітимете на золотисті і повні колоски пшениці й радіти будете врожаєм, то подумайте, що ви також повинні бути повні добрих діл і чеснот, як колоски повні зерен. Пшениця буває молода, зелена, потім зачинає цвисти, наливатися, а наостанку жовтіє і спіє. Так саме повинні й ми, мої браття, рости в добрі, цвисти справедливістю і доспівати в святости. Одним словом сказати се, виходячи в поле на свою нивку, думайте про себе: нива се світ. Як побачите там добрі й пусті рослини, то пригадайте собі: „що добре насіння, се сини царства, а кукіль се сини лукавого". Споглядаючи на жнива, памятайте, що жниво, се „кінець віка". Дивлячись на женців, або коли ви самі ними будете, не забувайте, що „як збирається кукіль і вогнем палиться, так буде при кінці віка. Пішле Син Чоловічий своїх ангелів і зберуть з його царства всі соблазни і тих, що роблять беззаконня. І вкинуть їх у піч вогненну: там буде плач і скрегіт зубів". Вкінці, як складатимете вичищену пшеницю в стодолу, пригадайте собі слова св. євангелії: „тоді праведники засіяють як сонце в царстві свого Вітця". Особливо майте на тямці сю велику науку Божу тепер, коли починаєте жнива. Дякуйте Вітцеви небесному, що сього року вродив вам хліб. Тямте також, що чим більший і красший врожай, то тим більше повинні ви бути чесними, побожними, богобоязливими, приязними і святими. Тоді не будете боятися останньої, лютої години. Амінь.

L НАУКА

Про надавання людям імен Святих

Чи міркували ви коли, браття, над звичаєм християнської Церкви називати свої діти іменами Святих? Чи вглиблю-

валися ви коли в думку і намір, що містяться в сім звичаї? Чи думали ви про се, які є взаємини жителів неба, що їх імена ми носимо, до нас, а які відносини нас до них? Хто не думав досі уважно про се, хай нині над ним добре розміркує.

Чому Церква називає свої діти іменами святих Божих угодників? Тому перше, щоб їм вказати, що їх призначенням бути святими; по друге тому, щоб в своїх одноіменниках мали вони все взір духового звершення і щоб вдивляючись безперестанно в нього, старалися осягти його у власнім житті. Спаситель подає нам до наслідування величний взір морального звершення в самім собі: „Будьте отже звершеннями, як і ваш Отець небесний є звершений" (Мат. 5, 48); виразніший взірець дає нам в земському житті і у своїй діяльности: „Я дав вам примір, щоб і ви робили, як я зробив вам" (Ів. 13, 15). Та передше, ніж ми станемо спосібними наслідувати сей найдосконаліший взірець, треба нам вправлятися в наслідуванні менших його взірців, що їх маємо в житті святих Божих угодників. Томуж, що ми не годні в своїм житті осягти сю повноту святости, що її бачимо у житті Святих, то Церква, щоб полегшити нам осягнення святости, вибирає з великого числа Святих одного Святого, нашого одноіменника і сього каже нам наслідувати.

Сей угодник Божий виразно і постійно говорить нам про святість, сильно побуджує нас до неї, наче спрямовує і дає нам провід до чесноти і відвертає від гріха.

Надто між нами і нашими одноіменниками в небі є правдиво тісний звязок.

Коли знатні і богаті люди приймають чужі й бідні діти за свої і надають їм своє назвище, то з сим переданням назвища передають їм і привілеї свойого становища, взагалі приймають їх під свій покров. Щось подібне робить Церква зі своїми синами й доньками, називаючи їх іменами угодників Божих. З сього повстає благодатний союз між нами і нашими одноіменниками в небі. Вони, приймаючи нас під свою опіку, стараються як мудрі пістуни і наставники виховувати нас для неба, вести до небесного царства тим шляхом, що ним ходили вони самі, заступаються за нами перед Богом, благодатно помагають нам в справі спасення і в поправі нашого сучасного положення на землі.

Історія Церкви оповідає нам богато про те, як то Святі Божі брали живу участь в долі своїх одноіменників. Напр. о. Николай, чудотворець, рятує від утоплення в морю молодого ченчика Николая, визволяє другого молодого свого одноіменника від злого духа. Одна побожна родина, висилаючи на війну свого одинака Юрія, пішла до церкви посвяченої в честь великомученика Юрія, і там віддала його під

опіку св. Юрія такими словами: „Тобі св. великомученику Юрію вручаємо нашого сина, названого твоїм імям. Ти будь йому провідником в дорозі і хорони на війні; верни нам його здоровим". І не завелися побожні батьки в надії на поміч св. Юрія. Св. Юрій охоронив молодого жовніра від смерти серед дуже завзятих боїв. Він попав був вправді в полон, але відтам поміг йому св. Юрій щасливо втекти домів.

Колиж Церква надаванням своїм дітям імен Святих має намір вказати їм на приміри-взірці достойні наслідування морального звершення, то згідно із сим наміром Церкви ми повинні старатися при помочі Божої благодати щораз повніше і ясніше здійснювати ті взори морального звершення, кожний відповідно до свого звання, становища і значіння в суспільстві. Хто має імя Іван, той нехай жиє так, як жив Іван Хреститель в строгім уміркованні, в невинности, в ревности за правду Божу. Хто має імя Івана від апостола Івана Богослова, той нехай наслідує його в ніжній і глибокій любови до Ісуса, в любови до ближніх і в ненарушимій чесноті, оскільки спосіб життя його на се дозволяє. Тобі третьому на імя Петро: наслідуй свойого патрона ап. Петра у вірі і у палкій любови до Ісуса. Тобі знову, брате, на імя Павло, наслідуйже ап. Павла в його великій, нічим не переможеній любови до Господа Бога. Май таку любов до Господа, щоб тебе від неї по словах ап. Павла „ані смерть, ані життя, ані ангели, ані начальства, ані теперішне, ані будуче, ані сили, ані висота, ані глибина, ані ніяке інше сотворіння не змогло відлучити" (Рим. 8, 39); наслідуй його у всеобіймаючій любови до людей (2 Кор. 6, 11, 12), в такій любови, щоб ти готовий був „бути відлученим від Христа за своїх братів, рідних тобі по тілу" (Рим. 9, 3); наслідуй у духовній мудрости, в якій він „був для всіх всім, щоби бодай деяких спасти" (1 кор. 9, 22); наслідуй його — по можности — в дівичій чистоті. Носиш ти імя святого чудотворця Николая, то наслідуй його в милосердю і добродійности, смирности, уміркованости, в його ревности у вірі і правді. Ти знова, брате, звешся імям мученика, то наслідуй його в його сильній вірі, в палкій любови до Ісуса, в живій надії, в цілковитій саможертві і великому терпінні. Дівчата і жінки, що звуться святим імям Пречистої Діви Марії, нехай дбають украсити себе хоч деякими чеснотами, що ними украшена наша Богородиця; нехай шанують свою дівочу невинність, нехай заховують глибоку покору, нехай віддають себе Божій волі. Тіж, що звуться імям котрогось з ангелів, нехай наслідують небесне життя і діяльність святих ангелів, нехай ревно прославляють небесного Вітця і вірно служать Йому.

Отак Церква, називаючи нас іменами Святих, бажає

помогти нам осягти святість і разом з тим віддає нас особлившій опіці сих святих. Якіж обовязки накладає на нас те зичливе старання і бажання Церкви? Перший обовязок сей: дбати, про удержанвя благодатного союза між нами і нашими небесними покровителями. Той союз, та злука має в однодушности, в єдности наших думок, почувань, бажань і діл з їх думками, з їх почуваннями, бажаннями та ділами. Таку однодушність осягається наслідуванням духових звершень наших покровителів і частою молитвою до них у всіх наших потребах. Другий обовязок, що його накладає на нас ся дбайливість Церкви, є — показувати себе достойним опіки своїх одноіменників. А чим показати се можна і треба? Праведним життям, що зливає на нас і Боже благословення. Амінь.

LI НАУКА

Про христіянський обовязок опікуватися сиротами

„Радуйся, безматерних сирот незримая Воспитательнице".

Отакими словами між богатьома іншими ублажає Церква Пречисту Діву Марію, Матір нашого Спасителя. Як де і коли, то тут і тепер похвальна є ся подяка; бо тут саме під опікою Матери Божої виховуються сироти, а надто сьогодня день оснування сього дому опіки над убогими і сиротами, тож достойно і справедливо дякувати отак його Покровительці, нашій Царині і Владичиці. Її матірна любов сиріт піддала нашим предкам оснувати сю інституцію, щоб в ній дати захист сиротам і убогим. Під її небесною опікою вона росла, розвивалася і приносить обильні плоди вже кільканадцять літ. Нехайжеж благословене буде Її імя від роду в рід.

Так, браття і сестри, це свята правда, що Матір Божа, яка сама втратила була скоро своїх родичів і як сирота виховувалася храмі єрусалимському, є правдивою Матірю і опікункою сиріт. Але певність про сю правду не звільняє нас від обовязку дбати про удержання і виховання сиріт. Навпаки! Вона саме обовязує нас до сього доброго і богоугодного діла. Вона то й спонукує нас ставитись до сиріт зі щирою любовю, якби до власних дітей, потішати їх в їх жалюгіднім і сумнім положенні, дбати про їх виховання і наставлювання їх до чесної і корисної для загалу діяльности. Коли Пречиста Матір Божа є люблячою матірю сиріт, то чим красше можемо ми наблизитись до неї, як не любовю до її сиріт? Чим красше зможемо заслужити на ласку і милість, як не щирою, братньою дбайливістю про її діти? Все,

що зробимо доброго для сиріт, Матінка Божа, як їх матір, зачислить, якба для неї було зроблене, і заплатить за все стократно. Все, чим ми вразили би і засмутили сироту, Матінка Божа возьме за свою уразу і смуток і відверне своє лице від нас. Хочеш отже, любий брате, стати сином Божої Матери, зєднати її матірну любов і ласку, то будь щирим, ніжним і дбайливим братом сих маленьких її дітей; полюби їх чистою, щирою, безінтересовною любовю, вияви їм свою братню і вітцівську запопадливість і щирість, приймі і обіймі сироту, як дорогого, любого тобі родича, як своє власне дитя, а небесна Матір сиріт полюбить тебе, як свого найлюбішого сина.

Що таке сирота? Се квітка зірвана зі свого коріння і полишена сваволі бур і непогод; се неопірене ще пташення, що випало із свого гнізда, що може стати жертвою кожного хижака. Справді і в сироти є життя, але воно не має на чім вкорінитись, щоб розвинутись, розцвисти і видати плід; нема у неї батьківського життя, нема досвідного вітцівського проводу, що охороняв би її розум і волю від помилок і хиб, що просвітив би її світлом Христової віри, научивби її потрібного і корисного в житті знання, спрямував би її волю до всього доброго, чесного і святого, до всякої чеснота і справедливости, привчив би молоді і свіжі сили до чесної і корисної діяльности. У сироти нема тепла матірної любови, що огрівала би її серце і розбуджувала в нім почуття любови Бога і ближнього, лагідности і терпіння, скромности і невинности, милосердя і спочування. Сироті недостає того тепла материнської любови, що оживилаб і вдунула в неї духа віри і надії на Бога, духа молитви і віддановости Божій волі. Є й у сироти рідне місце на землі, а є ним могила її родичів. Але отся могила безмовна, вона не відізветься до неї ласкаво і привітно і на найбільше гіркі її голосіння; могила холодна — вона не змякшить її горячих сирітських сліз, відійде від неї, як і прийшла — сиротою без привитання, без потіхи, без захисту, із сумною душею, з роздертим серцем. Полишіть таку сироту без опіки, то вона здичіє серед чужих їй людей, у яких не знайде живого спочуття. Така сирота стане люта на увесь світ, не зустрічаючи в нім братньої для себе приязни і любови. В такої сироти розвинуться самі погані нахили і пристрасти, зависть, ненависть і злість до всіх. Приймім однак, що ви не дасте умерти сироті з голоду і холоду: один з вас дасть їй хліба, другий одяг, третій гріш. Питаю вас: нащо придадуться сироті сі припадкові, байдужні, наче налазливістю прошака вимушені ваші милостині? Легкий спосіб набування потрібного випрошуванням призвичаює її до лінивства, дармування, безділля. Обильна милостиня може стати поводом до легкодушного і безкорисного марнотравства, нестриманости, гульні і розпусти. Мізернаж милостиня

навпаки викличе у неї жагу виповнити її крадіжжю або іншими ганебними засобами. В такий саме спосіб виростає серед суспільности більша частина тих нещасливців, що то наповнюють вязниці. Святе діло — подати просячому милостиню, та красше і вартніше діло—поставити потребуючого в таке становище, щоб він сам був у можности заспокоїти свої потреби і не був примушений випрошувати милостині у других, що буває іноді тяжше і гіркіше, ніж терпіти нужду і біду. Добре діло — нагодувати голодного, або одягти нагого; та без сумніву ліпше і корисніше досягти того, щоб один і другий могли і уміли самі заробити собі на їду і одяг, не потребуючи стукати у двері чужих домів. Колиб наша добродійність прийняла назавжди сей правдиво християнський напрям, колиб загальне спочування із сиротами все виявлялось в такій братній помочі, тоді безрідний сирота не дичів би, не псувався би, не ставав би гнилим і шкідливим членом суспільности на шкоду собі і другим; тоді беззахистний молодик не віддавався би дармуванню і розпусті, не ставав би болячкою суспільства, а був би діяльним і пожиточним її членом. Як бачите, то опікування і виховування сиріт — се правдиво християнський подвиг, його наказує нам сам Господь. „Сироті будь помічником" говорить Господь до кожного з нас. Та цілий успіх в сім святім подвизі залежить, браття, від того, чи робимо його з правдивої християнської любови. Без сеї любоои всі труди і всі заходи коло виховання сиріт не осягнуть вповні своєї цілі, не принесуть сподіваних овочів.

Що значить опікуватись сиротою? Се значить заступити йому його родичів, рідного тата і маму. А чи можна осягти се без ніжної вітцівської любови? Пестіть сироту, як зможете, то не здобудете серця сироти, як у ваших очах не заіскриться правдива, неудавана любов; молоде, ніжне серце відчує се; воно згадає горячі пестощі мамині і заплаче у ваших холодних обіймах. Розважуйте сироту, чим схочете, то ваша розвага не облегчить, а ще більше обтяжить молоде серце, дасть їй відчути усю гіркість втрати вітцівської любови, коли ви в своїм серці робити будете ріжницю між нею і своїми власними дітьми. Давайте ви навіть мудрі науки свому вихованцеви, то вони пролинуть біля його ух, діткнуться тільки поверхні його душі; він скорше забуде їх, ніж ви їх скінчите, як вони не будуть плисти з люблячого серця і не торкнуть ніжних струн молодого серця. Давайте ви сироті пожиточні ради, то молоде серце відчує їх нещирість і не прийме їх, як ті не дихатимуть живою, діяльною любовю. Тоді відплатою за ваші труди буде тільки чемна та не сердечна подяка; тим більше не поплине за вас тепла, щира молитва до Бога, не впаде горяча сльоза вдячности перед Небесним Вітцем. Увесь ваш труд остане безуспішним. Навпаки, виявите ви сироті щиро християнську любов, то ніжне серце

дитини прихилиться, як маґнес, до вашого серця, піддасться зовсім вашому впливови, прилипне до вас своєю горячою любовю; ваші пестощі і потіхи втягатиме вона в себе, як солодкий мід. Вони будуть розрадою для неї на все дальше життя. Ваші поради і поучення глибоко вриються в її душу, вкоріняться в її серці, виростуть і принесуть добрі плоди, все берегтимуть її від помилок і хиб. Нехай тоді повіють на неї заразливим подихом життєві бурі, нехай скаламутять його душу і серце нечистими пристрастями і занадять на згубний шлях гріха, то згадка про вашу любов збудить її совість, змягчить її серце, вирве з її грудей тяжке зітхання жалю, витисне з її очей сльозу покаяння. Є богато примірів, що одна згадка про добру люблячу матір приводила дітей до каяння. Вміти довести грішну людину до сього, се велика заслуга перед Богом і перед людьми.

Що значить виховувати сироту? Се значить зберегти в її душі благодать св. хрещення, розвинути, навчити і призвичаїти до правильної діяльности всі душевні і тілесні її сили; се значить виховати сироту на правдивого християнина, на сина Христової Церкви, на Божого чоловіка, готового на кожне добре діло. Тут ви чесні, вихователі сиріт, стаєте на службу не природі, а Божій благодати; ви заступаєте сироті не земських її родичів, а небесного Вітця, що віддаючи вам під опіку усиновлені в св. хрещенні діти, обіцює і дає вам в поміч свою благодать. Ви заступаєте сиротам місце їх небесної Матери, пресвятої і преблагословенної Цариці неба і землі; вона то, вибравши вас за своїх помічників, віддає під ваш захист те, що найцінніше на землі, що обмите і освячене кровю її Сина — християнське дитя. Чи відчуваєте ви всю височінь вашого покликання, усю велич вашого служення в царстві Божім, всю славу приготованої вам заплати і увесь тягар відповідальности перед Богом за сих малих? „Є воля Вітця мого, щоб не згинуло ні одно з сих малих" — каже наш Господь Ісус Христос. „Глядіть, щоби не погордили одним із сих малих". Коли ви подбаєте про сих малих і виховаєте їх для царства Божого, коли ви принайменше виступите їх між людей із своїх рук чистими і незіпсованими, приготованими на кожне добре діло, то з ясним і радісним лицем зможете станути перед Богом і сказати: „Се я і діти, що Ти їх дав мені, Господи". Навпаки, коли хто з вас погордить одним із сих малих, або ще більше, коли власним прикладом згіршить і погубить його, то красше булоб йому, якби завішено на його шию млиновий камінь і якби утонув в морській глибині. Так говорить сам Господь наш Ісус Христос. Небесний Отець, що не пощадив для їх спасення свого одинокого Сина, спитає вас: „Де є Авель, твій брат? Кров твого брата кличе із землі до мене". Божий Син, що відкупив їх своєю кровю, спитає

вас: Де скарб, куплений ціною моєї крови? Верніть його мені! Матінка Божа, що віддала вам під опіку свої діти, спитає вас: Де мої любі діти, обмиті кровю мого Сина і Бога? Приведіть їх мені тут!

Хтож з вихователів і наставників сих малих уникне страшного Божого суду? Тільки той, що з покірною, побожною любовю християнською виховує своїх вихованків-сиріт. Він один буде міг станути достойно і оправдатись перед престолом Божої справедливости, бо він один готовий був віддати свою душу за сих малих. Майте і ви таку чисту, святу, безінтересовну любов до сиріт, а вона навчить вас творити спасенні діла любови і осолодить всю гіркість ваших турбот; вона придбає вам в поміч благодать Св. Духа, бо той, що пробуває в любови — в Бозі пробуває, а Бов нім. А чи може бути щось трудного для людини, що посідає таку поміч? Ваша християнська любов, як іскра, запалить і розпалить ніжне серце дитини-сироти любовю до Бога і ближніх. Ваша жива віра, спомагана любовю, невидимо перейде в душу сироти і оживить її тоюж вірою. Ваше живе упование на Бога оживить і його серце таким самим упованням, а се зміцнятиме її у всіх життєвих хитаннях. Ваша горяча молитва огріє і сироту ніжну душу і оживить духом молитви. Ваші добрі, християнські почування і вчинки глибоко западуть в серце сироти, як добре зерно на угноєну ниву і принесуть богаті жнива у свій час. Коротко сказати, ваша жива, діяльна любов Бога й ближнього, що виявлятись буде у ваших словах, ділах і починах, що світитиме з ваших очей, буде провідною звіздою для вихованої вами сирітки і приведе її до Христа. З сього буде велика радість і в небі. „Кажу вам, що велика буде радість на небі над одним каючимся грішником“ — впевнює нас сам Господь. Велику нагороду дасть Отець небесний за сих малих. Великою честю пошанує вас Божий Сян у своїм царстві. Великими радощами врадує вас Пречиста Діва, Мати Божа! З великою радістю стрінуть вас, обіймуть вас і введуть в небесні мешкання ангели сих сиріт; вони бачуть ваші труди і заходи для їх добра, вони бачуть у вашім серці правдиву любов до них і самі готові вам помагати.

Ось найкрасший спосіб, як при вихованні сиріт досягти гарних успіхів; ось найкоротший шлях до сеї високої і святої мети! Ідіть сим шляхом і більше нічим не турбуйтесь, ні нікого не страхайтесь. Робіть для сиріт все, що у ваших силах. Байдуже, що ви може не вмієте навчити їх чогось, що опісля придалобись їм в житті! Досвід і потреба навчать їх всього. Ви виховуйте їх на добрих християн, а сього буде досить; бо правдивий християнин у всім корисний, на все придатний, скрізь пожиточний, все вірний, у всякім ділі чесний, не підлещує своїм язиком, не кривить душею, не продає

своєї совісти, а „ходить непорочний і чинить справедливість".

Нехай благословена буде на віки память тих, що дали почин до оснування сього сирітського захисту. Вони перші пізнали і вказали нам правдивий шлях і ціль християнської гуманітарности відносно сиріт і убогих. Нехай милосердний Отець небесний нагородить їм із скарбів своєї ласки за те. Амінь.

о. Йосиф Проць

LII НАУКА

При освяченні захисту для сиріт і немічних старців

Всі наші чоловіколюбні діла повинні плисти із серця оживленого правдивою вірою.

„Побожність чиста і непорочна у Бога і Вітця є отся: Відвідувати сироти і вдови у їх горю, а себе охоронити непорочним від сього світа". (Як. I, 27).

Приємні думки і почування родяться в серці і в уяві, як дивитись на щойно освячену каплицю і на захист, якому ся каплиця служити має.

Приємно глядіти на сю каплицю, як на добровільний вчинок побожности.

Приємно глядіти і на сей захист, як на щедрий вияв любови ближнього чоловіколюбства.

Відрадно бачити тут сполуку побожности і чоловіколюбства в однім ділі, для одної мети.

Радісно стає на душі, як подумати, що се діло побожности і чоловіколюбства є овочем благородних почувань не одної людини, а богатьох, можна сказати усіх громадян сього міста. Благородні почуваня оживлювали наших предків і під їх впливом побудували вони наші церкви на славу Божу, як також основували і удержували добродійні інституції, школи, бурси, сирітські захисти, шпиталі, доми для немічних старців, щоб з них користали в разі потреби їх ближні. Такі добродійні інституції се діла похвальні, бо правдиво християнські. Вони є гарним свідоцтвом для наших предків, у яких була правдива побожність і в яких була чиста любов ближніх.

Побажатиб тільки, щоб такі гарні почування були постійними і щоб вони освітлювали людські діла і життя й тепер: „Хтож може се зробити, питаюся словом Божим, щоб серце людей було таке по всі дні, щоб добре було їм і їх синам по віки?" (Втор. V, 29).

Хтож, як не небесний Отець, що від Нього походить кожний дар добрий і кожний дарунок звершений. „Ти, Господи, поглянь на слуг твоїх і на діла твої і поведи синів

їх. І нехай буде світлість Господа Бога нашого на нас і діла рук наших спрямуй на нас, і діла рук наших спрямуй" (Пс. 89, 16—17).

Миж постійно стараймося, щоб з нашого серця, оживленого правдивою вірою, плили все чисті струї чоловіколюбства. Се основний обовязок не тільки деяких, призначених на се людей, але всіх, що бажають упорядкувати своє душевне життя.

Св. ап. Яків лишив нам у своїм посланню чудовий вислів про тісний союз віри з чоловіколюбством. „Побожність (віра) чиста і непорочна у Бога і Вітця є отся : відвідувати сироти і вдови у їх горю, а себе хоронити непорочним від сього світа" (Як. І, 27). Се майже так само, якби сказати, що чиста побожність се чисте чоловіколюбство і непорочність життя. Якби се сказав звичайний чоловік, то можнаб зробити йому закид, що він мішає поняття. Але тому, що се сказав апостол, а через апостола Св. Дух, Дух правди, то нема сумніву, що слова апостола містять у собі чисту правду. Через те не можна сього вислову поправляти, ані оспорювати, а тільки треба його правильно зрозуміти.

Ап. Яків безпосередно по сім висказі говорить: „Мої брати, не на особи оглядаючися, майте віру в Ісуса Христа, нашого Господа слави" (Як. ІІ, 1).

Та не треба думати, що ап. Яків нехтує вірою, як доґматичною правдою, щоб звернути увагу на саму обичайність. Через те і вище сказані слова апостола не так треба розуміти, немовби вся віра, богоугодна, містилась в чоловіколюбстві; але так, що чиста віра є вкупі з чоловіколюбством. Віра — вірою, чоловіколюбство — чоловіколюбством; але між ними є таке близьке відношення, такий нерозривний звязок, що де є чиста побожність, там без сумніву є й чисте чоловіколюбство, як наслідок.

Щоб краще зрозуміти сю науку апостола і точніше пристосувати її в житті, треба відповісти на два питання: Невже не можна бути правдиво побожним без чоловіколюбства? І навпаки: Чи можна бути правдиво чоловіколюбивим без чистої, правдивої побожности?

Відповідь на перше питання легко знайти у вище наведених словах апостола Якова. Коли чиста побожність є враз і чистим чоловіколюбством, або, інакше сказавши, коли чоловіколюбство є нерозлучним наслідком чистої побожности, то виходить, що де нема чоловіколюбства, там не можна надіятись чистої побожности; хто не любить ближніх, той не може бути певний, що він має чисту віру (побожність).

Як то? — скаже дехто з вас. Я вірую в св. Трійцю, в Ісуса Христа, в Його спасенне терпіння, в Його смерть і воскресення, в Його вознесення на небо і прихід на страш-

ний суд, в благодатне ділання Св. Духа, відкидаю всяку некатолицьку науку — і се не є чиста віра (побожність) в Бога, без огляду на мої відносини до людей?

Безперечно, брате, що ся твоя віра догматично правдива, та сумніватись можна в тім, чи ти саме її посідаєш і як посідаєш? Оскільки ти признаєш її в Божій науці і у символі віри, стільки вона належиться Богови, Його пророкам, апостолам, вітцям Церкви, але ще не тобі. Коли ти маєш її в своїм умі і в тямці, тоді ти зачинаєш щойно присвоювати її собі, за сю твою власність можна ще побоюватись, а саме тому, що твоя віра (побожність) в умі і в тямці се тільки завдаток, по якім можна посісти скарб, себто живу силу віри. А як посісти її? Серцем, як каже ап. Павло: „Сердцем вірується для справедливости" (Рим. X,10). А коли ти посів віру серцем, коли ти в глибині своєї душі відчув її достоїнство, святість і силу, коли ти полюбив її, приляг до неї, то в наслідок того „Христос — як каже апостол — замешкає вірою у твоїм серці" (Єф. III, 17), зн. Христос внесе в твоє серце свою благодать, своє світло, силу і життя, свою мудрість, любов і чесноту; тодіж і ти полюбиш всіх людей любовю Христовою; з любови і вдячности до потерпівшого і умершого за тебе Христа й ти готовий будеш потерпіти і умерти за тих, що Він їх спас своєю любовю і відкупив своєю смертю. Коротко сказавши, чим більше звершена буде твоя віра (побожність), тим більше звершене буде й твоє чоловіколюбство (любов ближніх).

Таким способом одно з двох: або ти посідаєш чисту віру і враз з нею й любов до ближніх і взагалі християнську чесноту і непорочність; або ти не посідаєш сих чеснот, то в такім випадку не будь зухвалий і не хвались тільки словною вірою, а старайся укріпити в своїм серці живу, діяльну в любови, а не пусту віру, щоб ти міг оправдатись на суді Христовім і щоб ти „з праведниками жив вічно з віри" (Рим. I, 17).

Розгляд відносин між вірою і чоловіколюбством, як між основою і наслідком, поможе нам найти відповідь і на друге питання: Чи можна бути правдиво чоловіколюбивим без чистої, правдивої віри (побожности)? Апостольська наука каже, що віруючий чоловік є правдиво чоловіколюбивим з чистої віри (побожности), бо „віра (побожність) чиста і непорочна у Бога і Вітця є отся: відвідувати сироти і вдови у їх горю". А коли бачимо чоловіколюбство у людини невірующої, то насувається питання, відки воно є у неї? Ріжні люди ріжно відповідатимуть на се питання. Одні скажуть, що се є з природи. Алеж природа людини, зіпсована гріхом, не творить чистого добра власною силою, без особлившої Божої благодати, що її одержує тільки віруючий.

Другі скажуть, що се плід розуму. Алеж і розум на-

лежить до тоїж зіпсованої природи людини і тому не обіцює чистоти праведности без благодати. Правда — і в зіпсованій гріхом природі є схильність до чоловіколюбства сю схильність одобрює і природний розум. Через те і природа і розум осуджують нелюдяну людину (нечоловіколюба). Але чи зможуть сама природа і розум — двигнути чоловіколюбство на найвищий ступінь? Є напр. євангельське правило: „Коли голодує твій ворог, накорми його; коли спрагнений, напій його" (Рим. 12, 20). Чи може сам розум видумати таке правило? Чи людська природа радо погодиться на нього? Не знаю! Але те знаю певно, що природа і розум, непоправлені і нескріплені вірою, *пють кров ворогів і пожирають їх трупи.* Деколи може й людина, нескріплена вірою, зробити добродійство ворогови, та коли вона се робить, то або з гордости, або задля слави, задля сподіваної особистої користи або вигоди, або задля приємности бачити приниження обдарованого: отже із нечистих і нещирих понук. Чистий закон любови до ворогів наказує тільки Господь наш Ісус Христос, тільки віра приймає його, тільки благодять робить його любим і легким до виконання. Тому то Господь, проголошуючи сей закон, протиставить себе другим законоучителям словами: „А я кажу вам: любіть ваших ворогів" (Мат. V, 44).

Шукаючи непохитної правди, що моглаб видержати всяку спробу, пригадаймо собі особливі випадки чистого чоловіколюбства, походячі, якби здавалося, не з віри.

Моавитянка Руть, з уродження поганка, покидає свою рідню і вітчину із спочування і любови до бездітної і безпомічної тещі Ноєминь і рішається піти за нею в ізраїльську землю без надії для себе, а тільки тому, щоб потішати любу тещу і вигоджувати їй. Скаже хтось: А ось чисте чоловіколюбство не з чистої віри (побожности)? Ні, браття! Любов до чесної, побожної Ноєминь перещепила її віру на душу Руть і ся віра зробила Руть здатною до чоловіколюбства, до самозабуття, а і до самопожертвування. „Твій Бог моїм Богом" (Руть I, 16) говорила Руть своїй тещі, коли ся радила Руть вертати до свого краю.

Ангел сказав Корнилієви, сотникови, також поганинови з уродження: „Твої молитви і твої милостині прийшли на память перед Богом" (Діян. X, 4). Коли милостині Корнилія прийшли на память перед Богом, коли Бог їх прийняв ласкаво, то вони повинні були бути чистими тому, що нечисте не може зближатись до Бога.

Невіруючий готов знову сказати: Ось другий примір чоловіколюбства не з віри. Ні, браття! Зі слів ангела видно, що молитви Корнилія йшли перед Бога вперед, ніж його милостині, а молитви підіймаються до Бога не інакше, як тільки

з віри. Щире бажання виконувати Божу волю сталось в його душі захистом попереджуючої Божої ласки, а ся ласка засіяла в нім зерно віри. Се зерно віри було спершу укрите. Щоб воно відкрилось і прозябло, післала Божа ласка ангела, а вкінці апостола Петра. Що проповідь Петрова впала, як соняшний промінь, на готове вже, хоч укрите, зерно віри в душі Корнилія, можна помітити з того, що так швидко виявилась його віра і так високо виросла в короткім часі. Вона досягла причастя святого Духа уже перед хрещенням водою.

Та, щоб справу-питання остаточно рішити, вернім до останнього, страшного суду. На сім суді судитиме нас Господь з того, чи і як поступали ми з другими людьми. Коротко сказавши, судитиме нас з нашого чоловіколюбства. „Я був голодний, а ви дали мені їсти, я був жаждучий, а ви напоїли мене і т. д." — скаже Ісус Христос. Зверніть увагу на одну особливість чоловіколюбства, задля якої Господь оправдує і нагороджує вічним щастям. „Тому, що ви се вчинили одному з сих моїх найменших братів, мені ви вчинили" (Мат. 25, 35—34) — скаже Він вкінці до оправдання. Щоб чоловіколюбні діла були чисті, Господа достойні, щоб виправдували нас і робили щасливими, треба робити їх задля Господа Бога навіть тоді, коли робимо їх людям. А се можна робити тільки з віри; тільки віруюча людина оглядатись буде у своїх поступках і ділах на Господа і задля Нього робитиме добре ближнім. Тільки до віруючих, чоловіколюбивих людей відноситися будуть Христові слова: „Що ви вчинили одному з сих моїх найменших братів, мені ви вчинили". Слова „мені ви вчинили" не будуть відноситись до людей, що й робили може ближнім чоловіколюбні діла, але не задля Бога, а задла слави, з гордости, або задля власної користи на землі.

„Я перше сказав, і тепер знову поворю" (Гал. І. 9). Браття християни! Маймо все на тямці, щоб наші чоловіколюбні діла плили із серця оживленого правдивою вірою. Амінь.

LIII НАУКА

Про участь вірних в ділах церкви

Маю намір сказати вам науку про обовязок опікуватись церквою. З неї взагалі пізнаєте, яка може бути участь людей у церковних справах.

Перший обовязок опікування церквою се старання про удержання і заспокоєння потреб парохіяльної церкви. Церква для парохіян. Вона для нас вірних тим, чим хата

для родини. Вона ще щось більше для нас: вона Божий дім! Приходячи сюди, ми приходимо до Христа, котрий сказав, що де збираються люди в Його імя, там і Він буде серед них. Сюди кличе Він нас на тайну вечерю і подає нам як їду — небесний хліб і чашу життя, т. є. своє пречисте тіло і свою найсвятішу кров. Тут годує нас і хлібом Божого слова, що про нього він сам сказав: „не одним тільки хлібом жиє чоловік, але і всяким словом, що походить з Божих уст". Чи не годиться такий дім достойно і гарно пристроювати?! Таж і Спаситель казав своїм ученикам вибрати більшу і прибрану світлицю, як хотів зїсти останню вечерю. Перші християни, як не мали ще своїх окремих Божих домів, збирались на богослуження у вибраних і уладжених до того домах, що були для них і церквами (1 Кор. 11, 21), а деколи в підземеллях. Саміж християни приносили на богослуження все потрібне, як хліб, вино для найсв. Евхаристії, олій, ладан, прилади і т. ін. Зі зростом церкви вона прикрасилася, як молода (відданиця) красою, прикрасилась прегарними святинями. Се почалося з часів цісаря Константина, його матери Олени і з часів великих учителів церкви Василя Великого і Йоана Золотоустого. Наші побожні предки, почавши від князя св. Володимира, також любили будувати й украшувати церкви. На удержання церков князі давали „десятину", т. є. десяту частину своїх прибутків: давали їм землі, озера, млини, мита з торговлі, гроші, справляли церковні посудини, ризи, богослужебні книги. Се все робили вони на Божу славу і на спомин своєї душі. Так робили епископи і бояри, взагалі люди заможні. Прості люди будували і прикрашували церкви із добровільних складок або громадою. Але щоб така складка або громадський збір були правильно ведені, для сього вибирали вони зпоміж себе церковних старшин, або основували окремі товариства й брацтва, до яких належало піклування церквою. Члени такого товариства або брацтва перш усього самі давали складки на церкву, особливо в більші свята; вони збирали для неї доходи з пасік і меду, з торговельного мита і других чесних роздобутків. Так то було давно. Згадуючи про сю почесну давнину, буду і я міркувати і дбати про помноження засобів на удержання і украшення нашої церкви. А ви браття-парохіяни піддержуйте мене своєю участю. Вірте, що навіть маленька ваша жертва, якщо дасьте її щиро і по своїй спромозі, буде Богови так само мила, як велика жертва богатого. Будучи в єрусалимській святині, Ісус побачив, як кидали свої дари в скарбону заможні. Побачив же й одну вбогу вдовицю, що кинула туди дві лепти (маленький гріш), і сказав: „Правдиво кажу вам, що вдовиця ся вбога більш усіх вкинула. Всі то ті з достатку свого кидали у дар Богови, сяж з недостатку свого увесь прожиток

свій, що мала, вкинула".(Лук. 21, 1—4). Я, як наставник церкви, знаючи, як збирається убоге церковне майно, орудувати буду ним якнайбільше розсудно. Крий вас, Боже, думати, що я мавби розтрачувати його якнебудь. Се булоб святокрадством з мого боку. Навпаки старатись буду при Божій помочі уживати його тільки на прикрашення церкви.

Другим обовязком церковних опікунів є старатись вишукати засоби потрібні на удержання парохіяльного духовенства. Я згадую про се тому, що се міститься в самім поняттю „опікуватися церквою". Про се не буду довго говорити. Скажу тільки те, що по совісти сказати можна. Коли Спаситель посилав учеників навчати, та казав їм не брати нічого на запас, ні одягу, ні їди, ні грошей, бо „робітник (казав Він) достойний є заплати за свою роботу", т. зн. його повинні удержати ті, для котрих він працює. Так, хоч іншими словами, вчить і св. Павло. Він каже, що ті, що коло вівтаря служать, з вівтаря і жити повинні. Апостоли не були користолюбиві; так і священик не повинен бути користолюбивим. Вони й самі працювали, щоб не обтяжувати других своїм удержуванням. Та право до такого удержання признавали собі. „Коли ми духовне сіяли вам, то чи велика річ, коли ми тілесне ваше жатимем?" (Кор. 9, 11) І перші христіяни були такі запопадливі о апостолів, що готові були все своє майно віддати на потреби апостолів. Нічого в тім дивного нема. Така була любов між ними. Св. Павло так каже про свою любов до Солунян: „Як мати гріє своїх діток, отак, бажаючи вас, мали ми щиру волю передати вам не тільки благовістя Боже, та ще й свої душі, тим що були ви нам любі" (1 Сол. 2, 8). Якже христіяни любили його, пізнаємо з листа до Галатів: „Як ангела Божого прийняли ви мене, як Христа Ісуса. Якеж то було блаженство ваше! Свідчу вам, що, колиб можна було, виб тоді вирвали очі свої і віддали мені" (Гал. 4, 14—15). Хайжеж і між нами утверджується взаїмна любов, довіря, щирість між пастирями і вівцями, духовними і парохіянами! При сім парохіяни, як добрі христіяни, нехай дбають, щоб пастирі виконували свою святу службу, свій духовний труд радісно, без смутку, щоб не потребуючи богато промишляти, клопотатися, побиватися, помилятися достойним удержанням себе самого і родини, якщо її мають, тим свобідніше, щиріше і більше могли трудитися для дудобра духовного своїх парохіян.

Третім обовязком і обявом піклування церквою се парохіяльна добродійність. Наша віра вчить нас любити всіх, мати милосердя для нещасних. Такою любовю і милосердям славні були перші христіяни. „Між вірним було одно серце й одна душа; і ні один, що мав, не казав, що се його, а було в них усе спільне. Та і в недостатку ніхто між ними не був; хто був властителем земель або домів, ті продавши, прино-

сили гроші за продане тай клали у ногах апостолів і роздавали кожному, як кому треба було" (Діян. 4, 32—35).

Я вже казав, що на богослуження приносили хліб і вино вірні. З останків тих приносів, а також з других жертв устроювали по Службі Божій братолюбні столи т. є спільні столи, де їли разом всі нарівні — богаті й бідні, знатні й прості і де звичайно знаходили прожиток убогі, вдови та сироти. З бігом часу звичаї добродійности змінились, але її дух християнського милосердя не завмирав. З духа такого милосердя будувались при церквах доми для убогих і старців, шпиталі для недужих, захисти для сиріт, гостинниці для далеких богомільців або для переслідуваних за віру, кладовища для гребання убогих. Всі такі установи будувалися і удержувалися на загальний рахунок всіх християн. Догляд над сими установами виконували діякони, священики, також вибрана церковна старшина під головним наглядом епископа. Раз римський цісар, поганин, домагався від римської церкви, щоб видала йому увесь свій маєток. Тоді св. Лаврентій зібрав всіх убогих, сліпих, калік, покалічених, що їх удержувала церква і, представивши їх лютому цісареви, сказав: „Ось прибутки, ось богатства, ось дійсно церковні скарби!" А св. Золотоустий так говорить про свою християнську громаду в Царгороді: „Розміркуймо, як богато роздає убогим, вдовам, сиротам наша церква свої прибутки, що їх має зі свого майна. Число записаних у список убогих доходить до трьох тисяч, не говорячи вже про підмоги уділювані тим, що задля недуги перебувають у шпиталях, і не говорячи про чужинців, прокажених і тих, що служать вівтареви. І так богато удержує вона постійно, а всім дає поживу" (Наука на Мат. 66). Що було по більших християнських громадах, те було й по менших. У нас на Україні церковна добродійність почалася з введенням християнства. Вже Володимир Великий, будуючи Десятинну церкву, призначив був десяту частину своїх прибутків на її удержання, на удержання церковної прислуги і на убогих. Я вже згадував, що давно жертвували наші предки богато землі, грошей і інших прибутків на удержання церков, духовенства і убогих. Через те і у вас були давно при церквах добродійні доми, шпиталі та гостинниці. Уладжували їх часто епископи, також князі, бояри, купці, братства, як опікуни й добродії церкви. З сього був давно й такий вислів: церковне богатство — убогих богатство.

Стараймося й ми, браття, сповнити в нашій парохії новинність церковного добродійства. Парохія, як я сказав, се церковна громада, се мала церква, а церква своїм життям подібна до життя тіла людської одиниці. Коли в тілі терпить один член, то з ним терплять і всі інші члени. Коли ми бачимо, або чуємо, що наш земляк, наш брат в па-

рохії терпить з недуги, каліцтва, немічної старости, вдівства, сирітства, убожества, огню або другого нещастя, то не будьмо нечулими, а уболіваймо над ними і помагаймо їм. Як ми не поможемо їм, то будьмо певні, що муки або нещастя ближнього скорше або пізніше відгукнуться і проти нашої волі на нас або на наших потомках! Ми не поможемо свому землякови, сусідови і в недузі, в каліцтві, в старости, сирітстві? І щож? Чиж і ми не під Богом ходимо? Чиж не може нещастя спасти й на нас або на наших рідних? Щож буде, як тоді люди, йдучи за нашим нерозумним прикладом, відвернуться від нас, як ми відвертаємось від других? Ми не підможемо бідного? А щож буде, як він з нужди піде красти і пічне се робити саме від нас? Якжеж він не матиме відваги вкрасти у нас, то готов піти в інше місто красти, а з того міста прийде до нас красти другий знехтуваний бідак! Нашим правилом повинно бути: не випускати бідака з парохії. Тут притулім його. Якже се зробити? Можна се зробити і звичайною милостинею. Але сього замало. Милостиня не все попадає тому, хто більше потребує, тай не все виходить на добре. Є — на жаль — убогі, що привикають до жебрацтва, як до ремесла. Є жебраки, що пропивають одержану милостиню, або уживають на інші гріхи. Через те треба вміти орудувати милостинею — а се є якраз повинністю церковних опікунів-добродіїв. Нехай вона буде в нас загальною: нехай кожний дасть, що може. Зерно—до зерна, а буде мірка. Нитка, по нитці, а буде вбогому сорочка. Отак удержуймо людей зовсім немічних, постарілих, калік, хорих, на рахунок загальний в добродійних установах, у шпиталях. А вбогим, що можуть ще працювати, недаймо волочитись по світі, а поможім стати на ноги, найти роботу, або загосподаритись, щоб вкінці він сам міг дбати про себе, жити власним трудом. Особливо не допускаймо, щоб убогі діти або сироти вчилися привикати до бурлакування: се суща безодня для них! Досвід навчає, що з дітей, які привикли до жебрання, виходили по більшій части нероби, шахраї, злодії, лінюхи. Стараймося вишукати для них працю, особливож уможливлюймо їм чогось доброго вчитися.

Тут належало би поговорити з вами ще про одно діло, яким церковні опікуни-добродії повинні займатися, а саме про парохіяльну школу. Але про се маю намір сказати науку другим разом. Є ще й інші діла, церковні потреби, що в них добрий християнин може й повинен брати участь. Про се поговоримо другим разом на славу Божу і для добра ваших душ. Амінь.

LIV НАУКА ДО ВЯЗНІВ

В день празника вязничної церкви

Я прийшов до вас, браття, поділитися з вами радістю вашого храмового празника; я прийшов принести вам в нинішний день трохи духової потіхи.

Який празник, скажете, в темниці? Яка втіха людині, що відлучена від родини, від кружка рідних і товаришів? Яка радість серед недостатків вязничного життя?

Якби кому з вас прийшла така недобра думка і вона моглаб кинути вас у смуток, а навіть у розпуку, то згадайте, що правдивий празник не поза людиною, а в середині, в її душі і серцю: „бо царство Боже внутр вас" — каже Господь. Правдиві радощі не ті, що оглушують і заглушують на час всі почування, оставляючи опісля в душі велику порожнечу, нудьгу, невдоволення і смуток в середині. Правдиві радощі то ті, що оживляють душу ясним і світлодайним радінням о Бозі Спасителі, що наповнюють серце чистим і святим захопленням. Правдива радість є не в тім, щоб їсти, пити і веселитися, а в тім, щоб почуватися свобідним від всякої жури, що гніте душу, від всіх роздираючих серце внутрішних ран і недуг совісти. У кого на душі тяжке горе, того не розвеселять ніякі співи і ніяка музика; кого гризе совість, той не сховається від неї в ніякім веселім товаристві. „Нема радости безбожному — каже Боже слово; навпаки смуток і тіснота на всяку душу, що чинить зле".

Правдивий празник душі се чиста совість, говорить Золотоустий; правдивим жерелом постійної радости є примирення з Богом; жива свідомість того, „що ми Божі діти" і жива надія на спасення і на вічне життя з Богом. Відкрийте в своїй душі се жерело вічної радости в Бозі, дбайте о сей скарб чистої совісти, то й ви з власного досвіду пізнаєте, як можна — по приміру апостолів — радуватися і серед страждань, як можна прославляти, хвалити і дякувати Господеви і в кайданах і в темниці.

В сім відношенні ваше внішне положення достарчає вам навіть більше вигоди і свободи, ніж тим, що покористовуються внішною свободою. Світова суєта не дозволяє тим, що жиють у світі, вглублятися в себе, прослідити свою совість, відчути усю погань своєї душі; а вам, навпаки, ніщо не перешкоджує, а все помагає до того, щоб очистити свою душу від гріхів, оживити свою душу благодаттю Св. Духа шляхом правдивого покаяння. Круг вашої внішної діяльности тісний і обмежений, та у ваших руках є цілий ваш внутрішний світ, уся діяльність душевних сил. Найбільші подвижники побожности направляли всю силу свого духа на

сю внутрішню царину діяльности, передовсім на ній старалися завести лад. Задля того самі покидали світ і зачинялися в тісних і темних печерах. Звертайте отже і ви все свою увагу на се внутрішне життя і на сю діяльність. Замісць пустих мріянь, замісць безкорисних і злочинних замислів і хитрощів, замісць згубного і шкідливого для душі марнотравства, старайтеся зосередити всі свої мисли і бажання, всі наміри і надії на однім великім і єдиноважнім для нас всіх — на ділі спасення своєї душі так, щоб воно було першим і головним предметом всіх гадок і бажань, щоб воно займало і наповнювало всю діяльність душевних сил.

Першим обявом сеї духової діяльности і першим шляхом до очищення ума і свого серця нехай буде побожне роздумування про великі і славні Божі діла. Пригадуйте собі побожно, якими чистими, невинними і святими сотворив нас Господь, як прикрасив нас своєю Божою подобою і обдарував безсмертністю, як вшанував нас і звеличав розумом і волею вище всіх земських сотворінь, покоривши всіх під наші ноги; пригадуйте собі й другу правду, як то ми люди в особі нашого праотця показались невдячними Йому, як самовільно і зухвало переступили Йому святу заповідь, як стали Його ворогами, а невільниками диявола, справедливо засудженими на смерть і на вічну муку по смерти. Згадайте також, як то милосердний Отець небесний з великої любови до нас не хотів погубити нас на віки, але постановив спасти нас вочеловіченням, стражданням і хрестною смертю єдинородного свого Сина; згадайте ще, як то Отець небесний задля нашого спасення говорив богато разів і ріжним способом з нашими вітцями через пророків, як дав їм свій закон, потішав праведних, які сповняли Його святі заповіди, обіцянкою будучого щастя, якими страшними карами наводив грішників на розум. Згадайте дальше, як опісля Син Божий, що прийняв людське тіло від Св. Духа і Преч. Діви Марії, проповідав на землі євангеліє Божого царства, як ділав богато знаків і чудес, як навчав людей угоджувати Богови вірою і любовю, невинністю і чистотою, лагідністю і покорою, самовідреченням і любовю до других людей, терпеливістю і покірністю волі небесного Вітця, послухом Божому слову і сповненням святих Його заповідей. Пригадайте собі, як той Син Божий взивав грішників до поправи і як відпускав гріхи каючимся, а грозив погибіллю закаменілим. В дальшім міркуванні пригадайте собі, які страшні і жорстокі муки і смерть перетерпів Божий Син за наші гріхи, як воскрес славно із мертвих, а опісля вознісся на небо до свого Вітця, післявши апостолів у світ проповідати євангеліє всім народам і племенам. Згадайте, як у слід за Ісусом пішло велике число святих, що подобались Господеви вірою і покаянням, смирністю і терпеливістю, чи-

стотою і побожністю, сповнюванням Божих заповідей і терпеливим поборюванням всіх покус, напастей і бід за Христове ярмо, за що нині раюють і тішаться в оселях небесного Вітця. Пригадайте собі ще й те, які дуже великі грішники, шляхом правдивого, сердечного покаяння і залишення грішного життя, повним послухом Божій науці і сповнюванням Божих заповідей стали вибраними посудинами Божої благодати і нині вони прославлені в небеснім царстві. Вкінці пригадайте собі і те, що Господь Ісус прийде колись знову на землю у своїй Божій славі, як суддя всього світа, покличе праведників, щоб наслідили царство Боже у вічній радости, а запеклих грішників пішле у вічний вогонь, приготований діяволови і його ангелам.

Від сих міркувань про дивні діла Божої любови і справедливости в судьбі всього людства зверніть увагу і на своє власне життя. Нехай кожний з вас згадає, як мирно, ясно і радісно плили дні вашого життя, коли серце не знало ще ні злочинів, ні грішних утіх, коли воля слухала голосу совісти, а серце клонилося перед Богом, коли вашу душу отіняла Божа благодать під охороною ангела опікуна. Опісля нехай кожний з вас згадає, яке то пекло оселилося в його душі, коли вона без страху віддалася злим вчинкам і беззаконням. Згадай при тім, любий брате, як ангел, твій опікун, здержував тебе, коли ти рішався зробити перший крок на дорозі до злочину; ти богато разів хотів виконати свій злий намір, а все невидима сила ангела-опікуна здержувала тебе від нього; та ти добровільно дозволив, щоб зла похіть опанувала тебе, ти сам віддав себе в полон діяволу, а замісць ради ангела-опікуна послухав ради лукавого. Згадай, як зразу по кожнім злочині совість виказувала тобі його і дорікала, як мучила і рвала тебе, та ти не звертав уваги на її викиди, ти старався придушити її докори, приглушити її голос. Згадай і те, як часами, коли ти лишався один і ангел-опікун пробував торкнутись твоєї совісти і збудити її зі сну, ти сам відчував і пізнавав всю гидоту і мерзість своїх вчинків; бувало так, що ти бажав визволитися від тягару, що тяжів на твоїй душі, вернути на шлях чесноти і справедливости, та згіршення, що були навколо тебе, не допускали тебе сповнити своє бажання, а уносили тебе, як вихор, в середовище беззаконня і ти знову забував про свою душу і ще глибше спускався в гріховну грязь. Та от Боже провидіння освободило вас від покус і внішних згіршень і поставило вас око в око із совістю; Божа благодать стояла перед вами і начеб говорила до вас: вибирайте одно з двох — або покаяння і ласку, або закаменілість в гріхах і загибіль. Подумайте, браття, може се останній вже поклик до покаяння, остання мірка Божої довготерпеливости. Зважте, що по ній може Господь відкинути вас від свого лиця на

віки! Тож пора тепер подумати про свою душу і про те, що чекає її у вічности! „Не обманюйте себе, дорогі, з Бога не можна наругуватись". Він тяжко і страшно відплатить кожному, що своїми беззаконнями ображує і гніває Його, свого милосердного Вітця, що осоромлює перед невіруючими найсвятіше імя Ісуса Христа, того Христа Спасителя, що потерпів смерть на хресті за наші гріхи. Він строго розрахується колись з кожним, що опоганює і губить свою душу, обмиту пречистою кровю Божого Сина, як також з кожним, що безчестить своїми поганими поступками благодать Божого Духа.

Питаю вас, чи будете ще й тепер радіти мріями давного і розпусного життя і ставити пляни такогож життя на будуче? Думаю, що ні! Бо люба дійсність відкрила перед вами всю гидоту і погань такого життя, Божа благодать перепинила вам шлях беззаконня, відняла вам засоби і можність продовжувати злі діла. Тож тепер пора й вам збудитися і схаменутися, пора залишити шлях беззаконня назавжди, залишити ділом і думкою і серцем, пора викинути із свойого серця саме бажання чинити злочинні діла, саму гадку до злого, очистити і ум і уяву свою від самих споминів про сі згубні розкоші, що вас захоплювали і помало заманили у пропасть хиб і проступків. Пора, браття, викинути із свого серця всі грішні мисли, всі згубні бажання і пориви, всі безбожні заміри і заходи. Сам Господь кличе вас голосом любови і милосерддя; але враз із тим і голосом суду і кари: покиньте нерозум і будьте живі, жийте розумно, щоб ви нажилися, наверніться до мене і я навернуся до вас. Відкиньте лукавство від своїх душ перед мною, умріть для лукавства; як схочете і послухаєте мене, посядете „благая"—скарби вже на землі; якже не послухаєте мене, прийде кара на вас.

Тепер саме слушний час почути Божий голос, покаятися щиро, усею душею, тепер час осудити свої діла перед Божим судом, навернутися усім своїм серцем до Господа Бога, зробити в серці тверду і невідмінну постанову і бажання — не вертатися назад до гріхів, як пес вертає до своєї блювотини, а посвятити все життя на те, щоб очистити і поправити серця, щоб затерти попередні гріхи і беззаконня духовними подвигами покаяння, молитвою, скрушеним серцем і добрими ділами християнської любови до ближнього.

В противнім разі, хочби вас минув людський суд, то не мине вас Божий суд, що може прийти на вас у кожний час і на кожнім місці. Не вистарчає понести дочасну кару за свої гріхи; без правдивого покаяння навіть кара не служить до спасення.

Браття! Я вірую і маю надію, що Господь вже сим

зачиненням вас у вязниці хоче направити вас і просвітити світлом правдивого покаяння; сим Господь бажає не допустити, щоб ви згинули вічною погибіллю. Я надіюся, що ви не дозволите діяволови осліпити вас і одержати в своїм полоні на все; я надіюся, що вязниця стане для вас купіллю відродження і обнови до спасення. Тоді настане правдиво великий празник не тільки для вас, але і в небі. „Направду кажу вам — говорить Господь — що велика радість є на небі задля навернення одного грішника". Тоді і ся ваша вязниця стане небом, бо сюди прийде сам Господь Ісус Христос, великий пастир наших душ, що прийшов шукати і спасти заблудших. Тоді і він прийде сюди і скличе сюди всіх своїх другів-ангелів і архангелів і скаже їм: „Радуйтеся зі мною, бо я найшов мою вівцю, що загинула". Амінь.

LV НАУКА

Церква турбується навіть дуже простими і незначними потребами християнина

Люди, що по світовому думають, що тільки тілесними очима глядять на людське життя, спостерігають в сім житті, в сім великім Божім дарунку, богато більше простих справ, дрібних припадків, малозначучих потреб, ніж важних. Для церкви, для її матірної любови своїх добрих дітей нее ніщо просте, дрібне і малозначне в житті християнина. Вона з однаковою увагою, дбайливістю звертає на все свій бистрий і дбайливий зір. І чим наші життєві потреби на око менше важні, чим випадки простіші і звичайніші, тим більше вона піклується нами, тим ніжніше любить нас. Ми бачимо, що вона благословить не тільки доми, поля, сади, огороди, керниці, але старається очистити і глиняне, просте начиння, коли воно видається нечистим. Погляньмо ще на деякі випадки в житті християнина, що видаються малозначучими, і придивімся, як поступає з нами церква в сих випадках.

1. Ви напр. нездужаєте трохи: чуєте тягар у голові, або в грудях, або біль у костях. Церква дає вам свою зворушливу молитву на всяку неміч. Їй байдуже, що се за недуга, від чого прийшла; чи сильна вона, чи ні; вона тільки вболіває над вами, що ви нездорові, і тому уживає задля вас своєї звичайної зброї — молитви. „Владико — кличе вона устами свого слуги — Владико, лікарю душ і тіл, навідай нашого брата, що нездужає, своєю ласкою, уздорови його, відверни від нього всяку пошесть, всяку недугу, всяку рану, всяку горячку". Він согрішив і через те занедужав. „Коли він згрішив, ослаби, остав і прости йому задля свого чоло-

віколюбства. Так, Господи, помилуй, Господи, своє сотворіння."

2. Терпите ви нпр. на безсонність, бо ваш сон неспокійний. Не гадайте, що церква сим не журиться, немовби се до неї не належало. Ні, вона готова, сказатиб, присісти коло вашої голови так само, як звичайно сідає мама коло колиски своїх хорих діточок: бо церква знає, що добрий сон корисний і що се також Божий дар, а що, навпаки, неспокійний сон або повна безсонність се болісний стан для людини. Тому церква крім других молитов, що їх відмовляє щодня, уложила ще окрему молитву на безсонність. Вас бентежать погані мисли; вас турбує уява, представляючи вам нечисті образи; вас мучить спомин про грішне минуле? Возьміть церковну молитву на сороміцькі гадки — мисли. Церква з особливою силою в глибокій покорі духа уложила сю молитву, щоб вгамувати ваш буйний дух, щоб втихомирити нестриманість сих, буває, нещасних і згубних душевних сил, як уява, память. Не гадайте собі, що проти нечистих гадок можете ви знайти інший, ліпший спосіб, крім молитви. Ні! В тілесних недугах ви можете удаватись по пораду до лікарів; але коли у вас уява попсована, коли ваша память, як стайня, повна безглуздих предметів, коли сама сила мислення взяла напрям до низького і нечистого, словом, коли вся ваша душа зробилась місцем ідолів гріха, тоді один Бог може вас вилічити, один Він Святий, один Безсмертний, один Всемогучий, може вирятувати вас від вас самих. Тож не погорджуйте церковною молитвою.

4. Іноді важливі, а частіше маловажні обставини заставляють нас обіцяти з якихсь причин те, чого ми опісля не можемо виконати, вязати себе клятьбою в справах, яких кінця ми не годні предвидіти, або накладати на себе такі заборони, яких сповнення потягає за собою дуже гіркі наслідки. Отак Ісав присяг Яковови, що відступить йому всі права первенства, тільки щоб Яков нагодував його своєю вареною сочевицею; Єфтай зробив обітницю, що, як побідить ворогів, то пожертвує першого, хто стріне його, як вертатиме домів. І стрінула його рідна і одинока донька. Нечесний Ірод батько, упоєний вином і танцем, клянеться Богом дати доньці, так само нечесній і розпусній, що тільки схоче. І щож з того вийшло? Жертвою нерозумної клятви став найбільший у світі праведник, Йоан Хреститель. Згадаймо ще про тих 40 навіжених, що то поклялись: нічого не їсти, не пити, доки не вбють Павла (Діян. 23, 12—13). І богато було таких випадків. Нема такої людини, щоб, як не богато разів, то хоч раз у житті, в хвилину нестями, не вязала себе нерозсудливою присягою, щоб не накладала на себе безглуздих заборон. Один клянеться тоді, як розкошує; один робить невикональну обітницю через те,

що є в нещастю; другий через те, що ненадійно йому щось повелося і його серце з радости дуріє. Один клянеться Богом з гніву; другий в хвилину покаяння, гадаючи, що тим полегчить собі, постановляє таке: присягаю, що не буду їсти ні пити, поки не помирюсь зі своїм ворогом. По якомусь часі обставини зміняються і ставлять заклявшогося в дуже трудне положення; але присяга остається присягою. Сумління звязане, душа в путах, ціла людина скрізь звязана і замкнена своїм власним словом. Хто може визволити її з тих пут? Хто може увільнити її від власних оков? Церква! Вона знає, що люди необачні, нерозважні, до того вона й не бажає собі, щоб вони ставали ще й віроломними, щоб ломали присягу. Через те церква уложила окремий устав, молитву, якою звільняє від самовільної присяги, здіймає заборони і невикональні обіти.

(Докінчення буде)

о. Йосиф Проць

LII НАУКА

Церква турбується навіть дуже простими і незначними потребами християнина

(Докінчення)

Сталось таке, що хтось з вас обтяжив свою душу нерозважною присягою, а є у тебе сумління і ти відчуваєш його муку, хай спішить до своєї матери-церкви; стоїть перед вами страшне і велике імя Бога, що ним ви клялися, як непідкупний суддя, ви бачите, що находитесь в небезпеці зломати присягу і до одного тяжкого гріха додати ще другий і тяжший гріх зломання клятьби-присяги, спішіть до своєї матери-церкви, у неї шукайте заступництва, щоб при її помочі звільнитись від союза неправди, зняти з себе свій гріховний тягар. Вона вступиться за вами до Того, що Він один милується над окованими, піднімає повалених, є надією тих, що стратили надію, є спокоєм для согрішивших. Вона заголосить до свого і до Вашого Господа: „Ти сам, Владико, дарував священодіючим в твоїй церкві на землі власть відпускати гріхи, вязати і розвязувати кожний союз неправди; тож молимось і нині про наших братів, що стоять перед Тобою, вияви їм свою ласку, розірви їх гріховний союз, коли вони сказали що нерозважне і грішне з незнання, з браку уваги або задля недбальства. Ти, знаючи людську неміч, як чоловіколюбець і ласкавий Владика звільни їх від гріховного союза". Церква поблагословить вас і скаже: ви свобідні, ідіть в спокою і більше не грішіть.

5. Та, дорогі браття, аби ми клялись хоч з потреби, хоч з якоїсь трохи гарної понуки! Але так воно не є; найчастіше ми грішили клятьбою, божінням без всякої потреби, не вважаючи її за гріх; грішимо в таких випадках, коли не тільки всяка клятьба-божіння є гріхом, але коли й випадки самі собою є тяжкими гріхами; грішимо із самої безстидности і зухвальства. Погляньте на тих порожних молодців, що тиняються по вулицях і міських площах, по товариствах, по ріжних зборах, а навіть по церквах і розповідають безглузді байки, пусті і гидкі пригоди. Що почуєте ви тоді дуже часто? При соромних словах, при безвстидній брехні ви почуєте і страшні слова: їй Богу, бігме, і т. п. Підій-

діть і до старших, посивілих людей, що то увесь час і маєток марнують на діточі забави, або підіть на базар, де продають і купують, або підіть там, де збирається більше людей, які стараються один другого переговорити, або приємно обдурити. Безсовісне божіння, нечесні, страшні клятьби і проклони. „Богом клянусь, Бог мені свідком, нехай Бог мене скарає, абим так жив, нехай мене грім трісне, як люблю свої діти і т. п.".

Боже ласкавий! Деж пошана твоєї заповіди: „Не взивай імени Господа Бога твого надармо"? До когож, як не до нас, Ти говорив слова: „Не кленіться, зовсім не кленіться ані небом, ані землею, ані своєю головою, а нехай буде ваше слово: так, так; ні, ні" (Мат. 5, 34-37). Що булоб з нами, якби Ти, Господи, послухав наших по діточому нерозумних клятьб? Та Ти не зважаєш на них, Владико нашого життя, Ти милосердний і чоловіколюбвий терпиш нашому окаянню, поки не переповниться міра Твоєї довготерпеливости. Не чує їх, не зважає на них і Твоя свята церква!

Так, браття і сестри: по справедливости належалоб відкинути і передати на прокляття тих людей, що безсовісно, безстидно і непотрібно кленуться, що не мають пошани для ясних Божих заповідей, ні страху перед карою за нарушення їх (Вих, 20. 7; Лев. 19, 12), що, будучи християнами, хулять і ганьблять імя Боже гірше, ніж погани. Але церква, як наща мати, повна любови, свідома довготерпеливости свого Бога, не лиш не відкидає, але навпаки заступається за своїми дітьми і випрошує ласку помилування і прощення для них. І тут, як і у інших випадках, вона уложила окрему молитву за тих, що зухвало кленуться. Ми грішимо, вона молиться, боліє і немов так говорить до Вітця небесного: Вони грішать, богато грішать: але Ти, Боже і Отче Господа нашого Ісуса Христа, знаєш, яка дуже податлива до гріха і яка немічна є людина. Ти ясно бачиш і знаєш всі думки моїх дітей, що ними вони коять ріжні провини. Вони грішать — та може бути — без злого наміру і поганої ціли. Знаю, що вони зухвалі, але Ти один є „благий". Будь ласкавий і забудь їм нерозумні думки, слова і клятьби, що вони їх у своїм дитячім зухвальстві висказують.

Що ще, браття християни! Буває, ви з невіжества, або з крайної біди оскверните себе нечистою їжою: церква очищає і успокоює вашу совість своєю молитвою „о скверноядших". Ви живете у ворожнечі з сусідом, кревним, товаришем і т. п. Церква молиться за ваше помирення, а як ви помирились, то вона радіє, як радіє мати із повороту пропавшого сина, благословить вас і молиться в молитві про „во вражді сущих".

Заволодіє людиною через її неосторожність, або нездержність, або неувагу якась соромна пристрасть, то людина повинна сама поборювати її, але й церква не від того; як добродійний лікар не бридиться зблизитись до заражених навіть дуже гидкими недугами, так і церква зі свого боку не оставляє тих, що борються, а уживає ріжних способів, щоби помогти їм побороти спокуси. Бажає собі великий грішник покаятись, визнати свої тяжкі проступки, то церква спішить з поміччю і показує йому духа щирого покаяння в молебнім каноні до Пречистої Богородиці „во ісповіданіє грішника". Вам сумно, ви не можете найти ні в чім відради; вас мучить невідома душевна жура. Як коли, то особливо в душевнім смутку церква не лишає вас; крім других засобів вона установила і передала нам окремий, глибоко повчаючий молебний канон, що його співається до Пречистої Богородиці у всякім душевнім смутку. Зважте! Тут церква віддає нас в опіку Матері Божій. Церква, духовна наша мати, заступається за нами перед матірю Владики світа і Господа церкви. Вона знає, що ніхто краще і скоріше не співчуває смуткови і журбам людського роду, як Преблагословенна Діва Марія, що й сама терпіла колись великий смуток ізза свого улюбленого Сина. Вона відтоді стала радістю для всіх сумуючих, заступницею всіх огірчених, утіхою всіх терплячих. І тому церква — наша мати сама стає в ряд своїх дітей-людей і в їх імени, їх голосом взиває безперестанно: „Владичице, помози, на ни милосердовавши, потщися, погибаєм. О Мати Слова і Діво, от тяжких і лютих печалей спаси! Спаси от бід і скорбей, раби твоя, Богородице, яко всі по Бозі к Тебі прибігаєм!"

Випадки, що на них я вам вказав, показують, як то церква клопочеться нами, навіть дуже малими справами нашого життя. А се робить вона з любови до нас. Її любов така широка, всеобіймаюча, що вона не забуває про нас, не оставляє нас ані в день, ані в ночі, ані на яві, ані у сні, не оставляє нас в журбі, ані в радости, ані в здоровлю, ані в недузі.

Браття-християни! Славім Господа і дякуймо йому нині і все дякуймо, що Він зробив нас грішних достойними бути дітьми його св. церкви, жити і умирати на лоні сеї нашої духовної матери. Амінь.

Кінець.

О. Й. Осташевський

А)

„Блажені милостиві, бо такі будуть помилувані"

Харітас у старині

В цілім світі йде боротьба любови й милосердя з ненавистю і самолюбством. Ходить в ній о новий світогляд, який мав би перебудовати нинішнє людське життя на щасливіше і на краще. Загально стверджують провідники народів, що обезсилює суспільности нетільки теперішнє політичне положення, не так лиха господарська кон'юктура, чи страшні соціяльні відносини, як ослаблюють людське життя наші внутрішні, наші духові слабости.

Душевна хороба наших часів обявляється тим, що нинішній чоловік занадто переціню̀є дочасні речі, все мірить вартістю гроша, богацтва, користи, приходу; що в осередку своїх заінтересувань і всіх своїх змагань ставить своє власне „я", робить його божком і приносить йому в щоденну жертву навіть Бога, совість, любов ближнього, всі національні ідеали. Людина хоче за всяку ціну збогатитися і не хоче знати горя іншої людини, яка благає помочі, рятунку. Людська захланність нікого й нічого не цінить. Крім здорового пястука і повної мошонки, всеодно, чи вона є власністю чесного і ощадного чоловіка чи національного противника або й звичайного розбійника. Заражені люди цею хоробою використовують приватного чоловіка чи народню орґанізацію з таким завзяттям, гейби робили велику патріотичну роботу; вони не здригнуться використати до останку приватну чи народну безрадність і безпомічність. Розпаношилася ця хороба по містах, але шириться вона також всевладно на нашім селі. І не зарадить тут ніяка політика і не оздоровить суспільности кооперація, ні господарські установи, і не поможе освіта, ні наука. Вже від десяток літ застрикують людям цих ліків, але покращання не видно, хороба ще змагається. Направду, самі часописи, книжки, реферати, вистави, конкурси, спортові досягнення, господарські й національні установи не поправлять жадної суспільности. Вже перед літами ствердив великий соціяліст і вчений Комбарт, що випровадити світ з нужди може єдино стара віра в Бога і християнська любов ближнього. Одним словом: ціле наше публичне і приватне життя мусить просякнути найвищими і найсвятішими соціяльними думками, які подає нам Христос у нагірній проповіди: „Блажені милостиві, бо такі будуть помилувані". Божі ці слова наказують нам помагати ближнім у всяких терпіннях, недостатках і потребах з чистої любови до Христа і до людських душ.

Всесторонний цей старунок про щастя ближніх називається харітас, і так зватимемо його цілий час.

В першім розважанню погляньмо:

1. Яка була харітас у поган;
2. Як виглядала харітас у жидів;
3. Як ставився до людських потреб Христос-Господь.

I

Найкультурнішими народами старини були Греки і Римляни. Їх погляд на квестію людського убожества і людського милосердя стане для нас міродатним свідоцтвом і відповіддю на питання: яка була харітас у поган?

Задля браку рідної літератури, яка занималасяб цим питанням, приневолені ми зачерпнути гадок і доказів з чужих праць: Dr. Alfons Steinmann: „Jesus und die soziale Frage"; Dr. Götz: „Bibel und Caritas"; Stoffel: „Caritas, sittliche Pflicht und soziale Tat". Ks. Infułat Józef Kłos: „Duch boskiej Caritas"; і ks. Prof. Aleksander Woycicki: „Przykazanie nowe", а також Dr. Albert Stöckl und Dr. Georg Weingärtner: „Grudriss der Geschichte der Philosophie".

Людська нужда приходить часто з вини самого чоловіка пр. через лінивство, марнотратність і т. ін., але також часто паде вона на голову людини без її вини, нпр. огонь від грому, неврожай, град, землетрус, навіть хороба. Саме ці послідні роди нужди звязував чоловік від найдавніших часів з волею богів і тому шукав у релігії захисту і просив богів помочі в нужді. Відси то приходиться ствердити, що харітас у всіх часах випливала з релігії та її діяльність була все звязана з релігією.

Придивімся грецькому поглядови на харітас. Ясно не наказувала грецька релігія творити діл милосердя, але в Атенах був вівтар милосердя, а Ціцеро називає Атенців: „Athenienses misericordes". В Атенах роздавали публичні підмоги горожанам, які через тілесну хибу або через слабосильність не могли власними силами запрацювати на удержання. Також удержували Атени публичним коштом сиріт по поляглих на війні аж до їх повноліття. Сиріт посилали до школи, а повнолітних випускали зпід опіки одітими в повний військовий еквіпунок. Бідним платило місто 1—2 оболів денно, а хорим оплачувало лікаря. Але навіть найбільший грецький мудрець Платон у своїй науці про державу не згадує про якесь співчуття або милосердя. До убожества ставиться він так: „Жалюгідним не є голодний, але той, хто не посідає σωφροσύνη або іншої якої чесноти". Отже духове убожество ставить мудрець понад матеріяльну нужду Після Платона не сміє бути в його державі жебрака. Його

мають викинути з торговиці, з міста, з краю. Але зараз таки жадає фільософ, щоб державна опіка над громадянами була такою, щоб не потребували громадяни жебрати. Державний комунізм мав би після його рецепти засипати пропасть між гнітучим убожеством і блискучим богацтвом. До невільника не находить в собі Платон навіть людяности. Після нього: „Пан має тільки приказувати рабови, а ніколи не повинен з ним жартувати. Хто забє свойого раба, може очиститися жертвою, хтож убє у приступі злости чужого, винагородити мусить власникови подвійно за подіяну шкоду. Признакою правдивого виховання є погорда до рабів". (Gezetze 868, Beiterus 649).

Правда, що вже інакше дивиться на рабів Аристотель. Ві зараховує рабів до душевних знарядів, які мають придбати вільному Грекови засобів до життя, але тільки доти, „поки ткацьке човенко само від себе не схоче перебігати основи". Arist. Polit. 1, 4.

Після Аристотеля є вже з природи рабські вдачі, тому рабство є самозрозумілою інституцією, але не сміє бути вимузданим гнетом одних над другими. Аристотель отже признає рабам чоловічество, а навіть трішки людського права. Грецька реліґія лагіднила подекуди судьбу невільників. Атенець допускав своїх рабів до участи в домашнім набоженстві, а навіть до деяких містерій.

Між всіми поганами треба пальму гуманности у поведенню з убогими й рабами признати Грекам. Але годі ствердити, чи істнувало у Греків поняття милосердя, задля якого вони добро чинилиб другим людям. Лекше підтвердити, що поганський громадянин соняшної Греції не знав добродійности з любови до другого чоловіка.

Далеко гірше преставляється харитативна квестія в старім Римі. Там істнувало право сильнішого, яке дозволяло другу людину поневолити, її власність зрабувати, а саму особу закріпостити в раба. Чужинці не мали в Римі права на законну охорону, хиба що якийсь Римлянин, як патрон, за ними обстав, за їх справою поклопотався наче за свою. Воєнне право дозволяло бранців приносити в жертву богам, тим паче продавати їх у неволю. Вбогих і слабих громадян та нездатних до служби рабів вивозили на один остров тай лишали там на жорстоку смерть. Дарма будете шукати в Римі „altaria misericordiae". Їх там нема. Зрештою боротьба ґлядіяторів з дикими звірами дають свідоцтво немолосердному еґоїзмови Римлян. Цеж була масова різня невинних людей. Римський нарід злостився, коли ґлядіятори не хотіли охотно вмирати для панської насолоди. Історик говорить: „Море горя і нужда відкривається перед нашим оком, коли глянемо на римське невільництво. Всі страждання всіх Неґрів разом взяті є незначною каплею

в порівнанню з терпіннями римських невільників". (Momsen, Römische Geschichte II, 77).

Коли раб замордував свого пана, казало право завдати смерть всім панським невільникам. За часів цісарства лучилося раз, що задля такої причини вбили сімсот рабів наразі. А римський поет записав, що одна римська пані казала розпяти на хресті свого раба. Колиж її чоловік запитав: за що саме вона відобрала йому життя, пані здивувалася: „Чи раб потребує аж щось злочинного зробити, щоб на смерть заслужити? Він же раз є рабом і можу з ним робити, що мені завгодно!"

Вкінці пригадатиб, що ніде на світі не було таких кривавих і таких рафінованих переслідувань християн, як у Римі, хочби тільки за Нерона.

Старунок про вбогих і нуждарів був такий далекий політеїзмови старинних культурних народів, як далеко стоїть нинішня християнська харитативна діяльність Европи від людяности і милосердя дикого племени людоїдів в Америці.

Тут би ще згадати стоїцизм, який своєю фільософічною наукою повалив національні загороди та поширив тодішній горизонт на ідею, якій імя: людство. Сам основник стоїцизму, Зенон, уважає всіх людей, чужинців і рабів, за братів. Чоловік мудрий повинен виявляти любов і пошану всім людям, як своїм кревнякам з природи; має почуватися ближнім всіх тільки тому, що вони також людьми. „Ми є членами одного великого тіла" — пише Сенека, Ep. 95, 52. Отже стоїцизм голосить філянтропію, говорить про поміч маючих потребуючим, про гуманність, яка тіснішим узлом братерства звязалаб людство. Але це братерство вже з наказу основника мусіло ограничитися тільки на мудрих і безгрішних. Признати треба, що вплив стоїків на формування римського права був додатний. Але це не було якесь співчуття з людським недостатком або милосердя над людським упадком, це була радше зверхня форма доброго виховання, бо хиба любов ближнього не подиктувалаб Сенеці таких поучень: „Мудрець прийде чужим сльозам у поміч, але співчувати з ними не буде; він подасть руку тому, що на розбитім кораблі топиться, під свій дах прийме бездомного, потребуючому дасть милостиню, але не зі співчуття, мудрець бридитися буде їх нещасного дотику, але поможе їм як людина людині. Бо спочування є великим тягарем для тих, які терпінь лякаються". De clem. 2, 6.

Плявтус таки без обиняків навчає: зле робить, хто жебракови дає їсти і пити. Бо з одного боку той, що дає, тратить, а з другої сторони він продовжує жебракови життя й нужду.

Отже стоїцизм не видобув зі себе ні сердечности, ні співчуття, ані милосердя для ближніх. Слушно представляє

поганську харітас Schluckebier: „Поганська любов іде замало в глиб; вона знає добродійність, шляхотність, лицарськість, але не знає милосердя, а також не розтягається вона на сірих простачків, на понижених, на дітей, на слабих і опущених. Перед співчуттям перестерігали у поган, бо співчуття уважали за слабість". (Streifzug 948).

II

Жидівська релігія перевищує своїми харитативними приписами всі покази поганського законодавства, які нормували добродійність, і всі харитативні міркування поганських фільософів. Опіка над убогими і нуждарями випливає в жидівській релігії ясно із заповіди любови Бога і любови ближнього. „Не мститимешся і не ворогуватимеш проти синів люду твого, а мусиш любити ближнього твого, як себе самого; Я Ягве, Бог ваш". Лев. 19, 18. Вже від четвертої заповіди Божої аж до кінця декальогу надає Господь приписи Ізраїлеви, як він мусить поступати щоб не прогрішитись проти любови ближнього ні вчинком, ні пожаданням. Правда, що ближнім для Ізраїлітянина був тільки другий Жидовин, приналежний до його племени і віри, як це потверджає наш Спаситель у пречудній притчі про милосердного Самарянина. Через Мойсея подає Бог вибраному народови навіть потрібні приписи, як опікуватися зубожілими та як помагати їм: „І коли справляєте жнива на землі вашій, то не дожинатимеш до країв поля твого і не збирай колосся, що попадало. Так само з виноградника твого не збиратимеш гронів до послідного, а грона, що попадали, не збиратимеш; для вбогого і приходня покинеш їх. Я Господь, Бог ваш. І не будете красти, ні ошукувати, ні брехати один на одного... не тіснитимеш ближнього твого, і не грабуватимеш. Не зіставлятимеш у себе на ніч до ранку наймитової плати. Не лаятимеш глухого, а перед сліпим не кластимеш нічого, об що можна спотикнутись, а мусиш боятись Бога твого. Я Господь. Лев. 19, 9—15; Ісход. 22, 22—26; Второз. 24, 19—21. „Нехай любов тебе не кидає та правда; носи на шиї їх і напиши на таблиці серця твого. А станешся любим і приятним Богови і людям". Прип. Сол. 3, 3—4. „Грішить, хто ближнім гордує, а благословен той, хто до вбогого милосердний". Прип. Сол. 14, 21.

Правильно повтаряючий ювилейний рік захищав поодинокі жидівські родини перед зубожінням, бо в ювилейнім році кождий проданий ґрунт вертав до свого первісного властителя, а кождий Жидовин-невільник отримував волю. Навіть для волів, що молотили збіжжя, надавало право гуманний припис, силою котрого не вільно було завязувати

їм рота, щоб могли їсти зерно, яке вимолочували. Второзаконня Мойсея реґулює дуже докладно право заставу: „Не годиться брати в застав жорна, або жорнового каменя; такий бо життя бере в застав". Втзк. 24, 6. „Не возьмеш удовичої одежини на застав". Втзк. 24, 17. Так на кождім кроці читаємо у Мойсея про опіку над убогими Жидами, про полекші для них у суді, при приносі жертв, підчас звичайного часу і ювилейних років. До рабів ставиться Мойсей зовсім прихильно. Через обрізання ставав домашний чи куплений раб, навіть з чужого племени, учасником реліґійної спільноти ізраїльського народу і ця приналежність запевняла йому відповідне людяне становище у жидівській суспільности. Нцр. на свято кучок був Ягве гостинним господарем свого народу. Тоді міг кождий закоштувати: який добрий є Господь. Жертвенний бенкет лучив тоді старця з внуками, левіта і наймита. Ніхто не смів того дня відчути соціяльної ріжниці, але всі мали бути злучені вузлом братньої спільноти. Втзк. 12, 18.

Часто стрічаємося з харитативним питанням у пророків, але й тут замикається воно тісними рямцями жидівської національности. Ісаїя напоминає: „Навчітесь творити добро; шукайте правди, рятуйте придавленого, обороняйте сироту, заступайте вдову; а тоді прийдіть — і розсудимося — говорить Господь: Колиб гріхи ваші були, як багряниця — я, мов сніг їх обілю; колиб, як кармазин, були червоні — обмию їх як вовну". Іс. 1, 17—18. Перегляньте всіх пророків, а переконаєтеся, що вони з жидівським пролетарем трималися і за ним заступалися. Жиди часто попадали в неволю завойовників-сусідів, а неволя не щадила, але важкою нуждою пригнітала жидівський загал. Треба було часто підчеркувати у пророчих проповідях обовязок давати підмогу, милостиню потребуючим і вбогим. Пророк Даниїл наказує викуплятися милостинею від проступків. Праведний Йов будував особисте спасіння на милостині: „Я рятував терплячого, що голосив, і сироту безпомічного... Я був очима сліпому й ногами кульгавому". Йов 29, 12, 15. Книга Товії прегарно розказує про благословенство, яке приносить добре діло, виконане з любови до Бога і ближнього: „Дай милостиню з майна твого і не відвертай ока від жадного вбогого, бо тільки тоді лице Господа твого не відвернеться від тебе. Як тільки можеш, будь доброчинним. Маєш богато, давай щедріше; колиж мало маєш, то радо старайся тим поділитися! Бо цим способом призбираєш собі обильну нагороду на день скорби й нужди. Їджже хліб свій з голодними, а своєю одежею накрий нагих. Милостиня увільняє від всіх гріхів і від смерти, і справляє те, що душа твоя не ввійде у тьму кромішню". Тов. 4, 7—11.

Також за часів Христа плили щедрі милостині для

убогих, але їм бракувало внутрішнього життя, їм бракувало душі, і тому Спаситель картав фарисеїв, які голосно й публично хвалилися щедрістю своїх милостинь. Тодішнє релігійне життя Жидів закостеніло було в мертвих формулках, так і їх добродійність замкнулася була в нетолерантній крамниці фарисейської побожности. Люди, які остро осудили сліпця з уродження за те, що в сабат уздоровив його Христос, вони певно не могли зрозуміти заповіди любови ближнього в цілій її ширині та глибині. Тодішні Жиди були тої думки, що вбогого сам Бог уважає нічоговартим, а богач втішається заєдно Божим благословенням. Ще наведемо свідоцтво Тацита, який каже, що Жиди собі взаїмно дуже додержують вірности, собі дуже радо помагають, але супроти всіх інших людей живлять ворожу ненависть. Навіть від прозелітів вимагають, щоб вони божків своїх зневажали, вітчини вирекліся, батьків, родини ніза що вважали. (Hist. 5, 5).

Отже ствердити приходиться, що всім Жидам бракувало добродійности з безкорисної любови, яка не здержувалася б ні перед грішником, ні перед простачком, ні перед чужинцем, ні перед ворогом, а яка помагалаб, де моглаб, без надії на нагороду, не рахуючи на жадні заслуги, ні почести.

III

Зазначуємо на самім початку, що Христос не бере під увагу річей дочасних і проминаючих, капіталізм, пролєтаріят, соціялізм, революція, але головне значіння кладе Він на питання, які все будуть свіжими й актуальними, як родина, праця, богацтво й убожество, свобода людини і вартість людини, приватна власність, як природний овоч праці.

У поган харітас не дійшла до належного значіння, бо богачі її не потребували, а бідні не були признані за людей, також жінки й діти не були людьми. Отже найбільшим актом у Христовім виступі був акт надання чоловіченства, гідности людської, всім людям, і всім народам без виїмку. Всім признав однако цінну душу і право на життя, на працю і її овочі, на достоїнство, на заслуги, на справедливість і любов. Колиж признав Христос всім людям право членства в інституції, зв. людство, тоді стало вільно всім людям користати з каси, зв. Харітас. Відтоді ніхто з людей не обовязаний провадити життя в нужді.

Христос-Учитель не подає тільки голих наук, як чинили це старинні фільософи, але вчить і покликується на свій власний примір: „Примір мій даю вам“. Образ Христа є маркантно релігійний, але рівнож вдаряє живо в очі, що цей образ оправлений у соціяльно-харитивні рямці. Приглянь-

мося, яке становище зайняв Христос до ріжних верств жидівської суспільности? Не нехтує Спаситель вищими сферами рідного народу, не відпихає їх від свого царства, не бунтує проти них бідних. Іде на гостину до богатого і поважаного Симона, відвідує багача Закхея, жиє з Нікодимом і Йосифом з Ариматеї, радо гостить у Лазаря в Витанії і зве його своїм приятелем. Знатному Яїрови воскрешає доньку, а царському урядникови з Капернаум уздоровляє слугу. Добре уживання богацтва хвалить Христос у причті про таланти, записані й у св. Матея 26, 15. Але той сам Божий Учитель навчає, що прийшов Він спасти людську душу, тому представляє її найвищою цінністю понад всі маєтки і понад славу цілого світа „Що то за користь чоловікови, коли здобуде світ увесь, а занапастить душу свою?" Мк. 8, 36. Христос умирає за душу людську, тому хоче викинути геть божка богацтва з людського серця і кличе: „Безумний, цієї ночі душу твою візьмуть у тебе; щож надбав єси, кому буде?" Лук. 12, 20. „Гореж вам, багатим! бо прийняли ви утіху вашу. Горе вам, ситим! бо голодуватимете. Горе вам, що сміетесь тепер; бо сумуватимете і плакатимете". Лук. 6, 24, 25. Немов говорить Христос до богачів: Стільки синів Авраама гине з голоду й нужди, а ваш дім повний богацтва. Чожуж нічого з вашої хати не випливає для бідних? Поможіть їм! Цеж неминучий обовязок кождого багача! Колиж занадто привязало тебе богацтво до землі й заслонило собою ідеал Божого царства, заступило образ ближнього твого, стало між Богом і спасінням душі, тоді виречися його: „Роздай своє майно убогим і йди за мною". Мат. 19, 21. Треба памятати, що коли захланність богацтва опанує людську душу, тоді: „Лекше верблюдови крізь ушко голки пройти, ніж багатому в царство Боже ввійти". Лук. 10, 24. До тих, що мають, кличе Господь: „Голодного накормити; нагого приодіти; спрагненого напоїти" і т. д.

Отже Христос не зносить богацтва, не заказує його, а тільки вказує на його післанництво в суспільстві та управильнює його вартість супроти людської душі.

Найрадше таки здибаємо Христа в окруженню вбогих, непросвічених, простеньких людей. Сам стає убогий: „Лисиці нори мають, і птиці небесні гнізда; Син же чоловічий не має, де голови прихилити". Лук. 9, 58. До них, до вбогих прийшов Він: „Дух Господень на мені, котрого ради намастив мене; благовістити вбогим послав мене, сціляти розбитих серцем, проповідувати полоненим визвіл і сліпим прозріння, випускати замучених на волю". Лук. 4, 18. Найчастіше перебуває Ісус Христос між убогими. Всі Його образи, порівняння з життя вбогих рільників, пастухів, робітників і невільників. Себе рівняє з бідними:

„Істинно глаголю вам: Скільки раз ви чинили це одному з тих братів моїх найменшик, мені чинили". Мат. 25, 40. Для беззахистних і безбожних Самий стає притулком, поміччю і захороною: „Прийдіть до мене, всі знеможені та отягчені, а я впокою вас". Мат. 11, 28. Зпоміж бідаків вибрав собі своїх апостолів і поручив їм ширити науку про спасіння людських душ і кермувати цим спасінням. Отже підніс убогих і зрівняв їх з богатими, убогих рибалок поставив на рівні з вельможами і князями і дав їм власть кермувати людськими душами, як князі й богачі кермували дочасними справами світа.

Однаково потрактував бідних і богачів, бо одним і другим наказав молитися в імени всіх людей на адресу спільного всім Отця в молитві: „Отче наш"... Тим вказав, що всі ми братами й дітьми спільного Вітця, спільні маємо цілі й потреби в життю, тому повинні ми разом у братній любови жити й собі по братньому помагати, а коли найде на нас зла хвиля, то по братерськи прошати собі: „і остави нам долги наша, якоже і ми оставляєм довжникам нашим". Вкінці всі люди призначені до того самого неба. Христос не скасував убожества, бо виразно читаємо: „всякого бо часу маєте вбогих із собою" — (Мат. 20, 11), але старався привернути вбогим належні їм справедливо права, скасувати на все звичай понижувати вбогими, нехтувати ними, кривдити їх, зимно глядіти на їх нужду і страждання.

Взаємовідносини між богатим і бідним начеркнув Божественний Учитель такими словами: „Блажені милостиві, бо такі будуть помилувані;" „Дай, хто в тебе просить, і хто хоче в тебе позичити, не одвертайся од нього". Мат. 5, 42; „Тиж, як подаєш милостиню, то нехай ліва рука твоя не знає, що робить права: щоб твоя милостиня була потайна; а Отець твій, що бачить потайне, віддасть тобі прилюдно". Мат. 6, 3—4. Ніжність у роздаванню милостині наказує Господь, щоб явною і вселюдною милостиню не образити, не пригнітити людської гідности у потребуючого. Узалежнює спасіння богатих від того, чи вони голодного накормили... Але устами св. Павла перестерігає бідних перед неробством і апетитом на маєтки богачів: „Хто не хоче працювати, нехай не важиться їсти". 2. Сол. 3, 10. Вказує, що правдивою причиною матеріяльного щастя і поступу для всіх людей буде повсякчасно чесна праця!

Поганська релігія оспорювала особовість і право на життя малих немовлят. Спарта викидала своїх невдалих немовлят на жир диким звірам, а Китай ще нині це робить. Для дітей не мало поганство ні зрозуміння, ні милосердя, Христові руки вмлівають по цілодневнім труді, а пізно в ночі зачує Він просьбу матерей і прикаже принести перед своє Боже лице цвіт і надію рідного краю і благосло-

витиме їх зі серця на труди життя, на радість неньки, на славу Божу, на щастя нації. В дитині бачить Христос повну людину, душею і призначенням рівну кождому дорослому чоловікови.

Поганський світ зачисляв невісту тільки на пів до людини, а на пів таки до бездушної тварини. Христос зрівняв жінку з мужчиною. Дозволяє й слухати свої науки, бути свідком чуд, для неї воскрешає сина в Наїн, брата у Витанії, на кровоточивій жінці робить чудо, перше жінкам являється по воскресенню.

Євангеліє показує нам, як Спаситель відноситься до невільників. В окруженню Христовім мусіли бути раби, бо часто Божественний Учитель у своїх науках і притчах наводить рабів. Христос знав тяжке положення рабів і байдужим воно не було Йому. Але не кликав Він їх до революції, не започаткував клясової боротьби. Іншого ліку шукав на вічно ятріючу рану рабства. Перш за все уважали погани працю подлим заняттям нікчемних рабів. Христос підчеркує власним приміром важливість праці та святістю своєї Особи освячує її, навіть каже про Бога: „Отець мій і досі робить і я роблю". Ів. 5, 17. Зрозуміла річ, що, як Бог працює, то й чоловік повинен працювати, а праця не може нікого понижати, бо вона є тільки наслідуванням Бога. Праця стала законом для людини і тільки ті люди чи народи вдержуються на поверхні життя, які навчилися працювати. Лінивство наче прокляття неба провадить до упадку, до руїни.

По друге, Христос умиває ноги апостолам і тим актом дає Син Божий примір покори, самопосвяти і найбільшої любови. Він служить меншим від Себе, зн. нема чого бути гордим богачам, їх обовязком буде служити і посвячуватися меншому братови: „Хто хоче статися великим між вами, нехай буде слугою вам; і хто хоче між вами статися першим, нехай буде усім рабом. Бо й Син Чоловічий не прийшов, щоб служено Йому, а служити й дати душу свою я викуп за многих". Мк. 10, 43—45.

По третє, Христос над все цінить людську душу. Відси родиться почуття особистої гідности і моральної вартости у кождого, отже і раб, порівнюючи свою душу з вольним своїм паном, набирає певности, що він нічим не гірший від пана, а господар переконується, що він рівний свому рабови. Тенденцією євангелія є братерство між людьми на підставі духової єдности. Вже тут приходить властивий розвал невільництва, а спричинили той розвал три вичислені науки Христові. Раб став рівний вольній людині, став дитиною Бога. Відносини Христа до ворогів містяться пророчисто в словах: „Любіть ворогів ваших, благословляйте, хто клене вас, робіть добро, хто ненавидить вас, і моліться за тих, що оби-

джають вас і гонять вас; щоб вам бути синами Отця вашого, що на небі; Він бо велить сонцю своєму сходити над лихими й над добрими, і посилає дощ на праведних і неправедних". Мат. 5, 44—45. Страсти Христові цеж ілюстрація Христової любови до ворогів, яка кінчиться величнім: „Отче, відпусти їм".

Як відноситься Спаситель до чужинців? Відповідь дає стріча Христова з поганським сотником у Капернаумі. Хвалить його Господь та висказує, що чужинці покликані до царства Божого на рівні Жидами: „І глаголю вам: Многі прийдуть од сходу й заходу, тай сядуть з Авраамом, Ісааком і з Яковом у царстві небесному". Мат. 8, 11. Хананейську жінку вислухує, доньку її уздоровляє, ще й постояність у віри хвалить: „Жінко, велика віра твоя: нехай станеться тобі, як бажаєш". Мат. 15, 28.

Самарянське село ворожо ставиться до Христа. Апостоли Яків і Іван жадають пімсти огня на село, а Учитель докоряє їм: „Не знаєте, якого ви духа. Син Чоловічий не прийшов душі людські погубляти, а спасати". Лук. 9, 56.

Отже відносини Христа до чужинців наскрізь позитивні. Але не вчить Христос інтернаціоналу. Підкреслює часто свою приналежність до Ізраїля і вчить нас своїм приміром обовязку праці для свого народу: „Не йдіть шляхом поган, і не ввіходьте в город самарянський; а радше ідіть до загублених овечок дому Ізраїлевого; і йдучи проповідуйте, глаголючи: Царство небесне наближилось". Мат. 10, 5—7.

Всіх людей зрівняв Син Божий. Впали запори між поодинокими народами, засипалися прірви між суспільними станами, але ні, щоб всі стопилися в один нарід, або в одну суспільну клясу, тільки щоб всі народи на світі почувалися побіч себе однаково рівні, тільки щоб жадна суспільна кляса не почувала себе паном над другою. Христос не звязується з жадною жидівською кастою, а стає приятелем цілого народа. Колиж вже зрівняв Христос усіх людей між собою, тоді начеркнув їм спільну соціяльну програму: „Люби Господа Бога Твого всім серцем твоїм, і всею душею твоєю і всею думкою твоєю. Се перша велика заповідь. Другаж подібна їй: Люби ближнього твого як себе самого. На цих двох заповідях увесь закон і пророки стоять". Мат. 22, 37 — 41. На питання Жида: „Хтож мій ближний?" оповів Христос прегарну притчу про Самарянина. Це воля Христа, як виходить з причті, що кождий чоловік бяз огляду на вік, пол, племя, рід і вероісповідання є нашим ближнім і як тільки найдемо його в нужді чи в терпінню, обовязані ми йому помогти. Виразно чуємо: „Іди і ти чини так". Лук. 10, 37.

Але жерелом любови ближнього мусить бути любов

Бога і навідворот: „Коли хто скаже: Що люблю Бога, а брата свого ненавидить, той ложник; бо хто не любить брата, котрого бачить, Бога, котрого не бачить, як може любити? І заповідь цю маємо від Нього, щоб, хто любить Бога, любив і брата свого". І. Ів. 4, 20—21. При кождій важнішій нагоді повторяє Господь заповідь любови, бо на ній опирає будову Божого царства на землі. А любов ця має бути безгранична, рівна цій жертві, яку Спаситель приніс за своїх друзів: „Се заповідь моя: Щоб любили один одного, як я полюбив вас. Більшої цієї любови ніхто не має, як щоб хто душу свою положив за другів своїх. Ви други мої, коли робите все, що я заповідаю вам", Ів. 15, 12—15. „Будьте милосерні, як і Отець ваш милосерден". Лук. 6, 36. „Давайте, то й Вам буде дано... Такою бо мірою, якою міряєте, відміряється вам". Лук. 6, 38. Христос вимагає щирої любови, спертої на сердечнім співчуттю. Ходив по селах і містах, навчав і сціляв всяку неміч. „Споглядаючиж на людей, жалкував над ними, що були потомлені й розпорошені, як вівці без пастиря". Мат. 9, 36. Ось там знову двох сліпців просять зору. У відповідь: „Змилосердивсяж Ісус, і доторкнув очей їх, і зараз прозріли очі їх". Мат. 20, 30. Тут прокажений паде на коліна і благає здоровля у Ісуса: „Ісус же, змилосердившись, простяг руку, доторкнувся до нього, і рече йому: Хочу; очистись". Мк. 1, 41. Із милосердя годує Ісус голодних, розмножуючи 5 хлібів і дві риби. Стрінув Христос похорон у Наїн і зараз: „змилосердився над нею, і рече їй: Не плач!" Лук. 7, 13. Та й воскресив вдові хлопця. До милосердя апелює десять прокажених: „Ісусе, наставниче помилуй нас!" Лук. 17, 13. Христос уздоровив їх всіх. Сліпець почув, що Ісус іде тай закликав: „Сину Давидів, Ісусе, помилуй мене!" Мк. 10, 47. Хананейська жінка: „Помилуй мене, Господи, Сину Давидів; дочка моя тяжко біснується". Мат. 15, 22. Між нуждою тіла й нуждою душі не робить Спаситель ріжниці: „Сліпі видять, криві ходять, убогим проповідується євангеліє". Лікує хороби тіла, але й понижену всіми чужоложницю бере в оборону: „Невісто, коли ніхто тебе не осудив, і я не хочу тебе осуджувати, іди та більше не гріши".

Це соціяльне післанництво Христового євангелія злагіднює соціяльні противенства між убогим і богатим, шляхтичем і простачком, образованим і неграмотним, через соціяльне післанництво євангелія має повстати нове людство, що стане тілом Христовим. За такою наукою пішли апостоли, які бачили Христове життя, чули Його науку і хиба найкраще розуміли її. Під їх проводом нема між першими християнами ріжниці між богатими і вбогими, витворилася, на сердечній любови Бога сперта, добровільна маєткова спільнота. Для опіки над убогими покликують апостоли діяконів,

окремих урядників, що займаються харитативним ділом. Небаром покликує потреба до харітас діяконіс. Отак побудовано християнство на безкорисній любови і на чиннім співчуттю до убових та нещасливих людей. Христос дав нам практичний примір такого християнського життя. Христос поставив першою вимогою приналежности до Божого царства любов і то любов всіх обіймаючу, з Бога випливаючу, яка не устає перед злими людьми, ні перед злочинцями, ні перед ворогами. Любов ця робить добро не задля нагороди на цім світі, але яка мовчки, скромно і покірно ділає з упованням на Того, що видить наші тайні діла.

Коли такими християнами станемо, то дух християнської харітас осушить сльози, принесе щастя нещасливим, мир неспокійним, стягне небо і до тих, що дають, — і до тих, що в потребі приймають. Християнізм іде до потребуючого з любовю і милосердям в переконанню, що не робить нікому ласки, а тільки сповняє наказ Христовий і робить найбільшу ласку самому давцеви милостині, бо за земську ціну купує йому вічне небо.

Довкола нас жиє людський еґоїзм війнами, кривдами, інтриґами й ворожнечею. За ним стоїть лагідна Харітас, щоб лікувати рани, сушити сльози, засновувати мир, де тільки є на це надія. Тверде життя жадає від християнина кождої мінути жертви, прощення, поконування себе на користь ближніх в їх горю і страданню. Мусить кождий католик себе забути, а потребуючому Христа ради помогти. Амінь.

ЛБ АН УРСР
Кн. № 5067